

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Emmi Kilpi & Mirka Rauta

”Se mitä ite arvostaa, niin sitä myös suojelee”

Seksuaalikasvatus lastensuojeluyksikössä nuorten ja ohjaajien
näkökulmista

Opinnäytetyö

Syksy 2020

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Emmi Kilpi ja Mirka Rauta

Työn nimi: ”Se mitä ite arvostaa, niin sitä myös suojelee”: Seksuaalikasvatus lastensuojeluyksikössä nuorten ja ohjaajien näkökulmista

Ohjaaja: Päivi Rinne

Vuosi: 2020

Sivumäärä: 94

Liitteiden lukumäärä: 4

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli saada tietoa nuorten ja ohjaajien näkemyksistä seksuaalikasvatuksesta tietyssä lastensuojeluyksikössä. Seksuaalikasvatus on osa lapsen ja nuoren kokonaisvaltaista kasvatusta, ja sen vuoksi sitä ei tule nähdä irrallisena kasvatuksen muotona.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) vuonna 2017 toteuttaman kouluterveyskyselyn tulosten mukaan sijoitetuilla nuorilla esiintyy enemmän riskikäyttäytymistä kuin ydinperheissä asuvilla. Riskikäyttäytymistä voidaan ehkäistä muun muassa seksuaalikasvatuksella ja tukemalla seksuaalisuuden kehittymistä. Seksuaalioikeuksien mukaan kaikilla lapsilla ja nuorilla on oikeus saada ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden sopivaa seksuaalikasvatusta. Lastensuojeluyksikössä vastuu seksuaalikasvatuksen toteuttamisesta on siellä työskentelevillä ohjaajilla. Ohjaajien toteuttamaan seksuaalikasvatukseen vaikuttavat heidän omat seksuaalisuuteen ja seksuaalikasvatukseen liittyvät kokemuksensa, asenteensa ja tietotaitonsa. Sijoitettujen nuorten seksuaalikasvatuksen perusta ja minäkuva saattavat olla hataralla pohjalla, jolloin yksikössä toteutetun seksuaalikasvatuksen merkitys korostuu.

Opinnäytetyön tutkimuksessa selvitettiin, minkälaista seksuaalikasvatusta nuoret ovat saaneet sijoituksensa aikana tietyssä lastensuojeluyksikössä ja millaisena tämän lastensuojeluyksikön ohjaajat ovat kokeneet toteuttamansa seksuaalikasvatuksen. Tutkimusmenetelmänä käytettiin kvalitatiivista tutkimusta. Tutkimusaineisto kerättiin nuorilta verkossa täytettävän kyselylomakkeen avulla. Ohjaajille toteutettiin fokusryhmähaastattelu verkossa. Tulosten analyysissä käytettiin sisällönanalyysiä. Tutkimuksen tuloksina saatiin, että nuoret halusivat yksikössä enemmän tietoa seksistä ja ehkäisystä. Asioita haluttiin käsitellä mieluiten omaohjaajan kanssa, mutta joistain aiheista voitaisiin puhua myös ryhmässä. Ohjaajien haastattelussa tuli ilmi, että seksuaalikasvatus on osa yksikön arkea, mutta tukea kaivattaisiin asioista puheeksi ottamiseen nuorten kanssa. Haasteena seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen ohjaajat kokivat nuorten erilaiset traumataustat. Tämä vaikuttaa siihen, mitä asioita käsitellään ja millä tasolla. Seksuaalikasvatuksen tulee olla dialogista ja toista arvostavaa.

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: SeAMK School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme of Social Services

Author/s: Emmi Kilpi ja Mirka Rauta

Title of thesis: "You protect what you appreciate": Sexual Education in the Child Welfare Institution from the Perspectives of Young People and Employees

Supervisor: Päivi Rinne

Year: 2020

Number of pages: 94

Number of appendices: 4

The aim of this thesis was to obtain new information about sexual education in the child welfare institution. Sexual education is part of holistic upbringing and wellbeing of children and young people.

The Finnish Institute for Health and Welfare (THL) has conducted a school health survey in 2017. According to the results of the survey, placed young people have more risky behaviors than those living in nuclear families. Risky behavior can be prevented, for example, through sexual education and by supporting the development of sexuality. The instructors of the child welfare institution are responsible for the implementation of sexual education in the institution. This education is influenced by the instructor's own experiences and knowledge of issues related to sexual education. The basis of sexual education for placed young people may be weak, which emphasizes the importance of sexual education in the institution.

This thesis research investigated what kind of sexual education young people have received while being placed in the child welfare institution and how the employees of this institution have carried out sexual education. The research method of this thesis was qualitative research. The research material was collected from young people using an online questionnaire. Employees had online group interviews. Content analysis was used to analyze the results.

The results of the research indicate that young people would like more information about sex and contraception. Young people would prefer to talk about sexual education topics with their own social worker. The employee interview revealed sexuality education is part of the child welfare institution's daily life. The results show employees need support in starting conversations with young people about sexual education topics. Employees experienced that the young people's traumatic backgrounds are a challenge for sexual education. Sexual education should not be seen as a separate form from holistic upbringing. Sexual education should be appreciative and dialogical.

Keywords: sexuality, sexual education, child welfare, child welfare institution, puberty

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Kuvio- ja taulukkuuettelo	6
1 JOHDANTO	7
2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE	9
3 KESKEISTEN KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELYÄ	11
3.1 Seksuaalisuuden määritelmä	11
3.2 Seksuaalikasvatuksen määritelmä	12
3.3 Lastensuojeluyksikön ja ohjaajan määritelmä	16
4 SEKSUAALIKASVATUKSEN OSA-ALUEITA	17
4.1 Seksuaalisuuden kehittyminen	17
4.1.1 Lapsuusikä	17
4.1.2 Murrosikä	20
4.2 Arvo- ja asennekasvatus	24
4.3 Turvataidot	26
4.4 Seksuaaliterveys	28
4.5 Seksuaalioikeudet	30
5 SEKSUAALIKASVATUS LASTENSUOJELUYKSIKÖSSÄ	32
5.1 Seksuaalikasvatus osana lastensuojeluyksikön arkea	32
5.2 Rajoitustoimenpiteet lastensuojeluyksikössä	35
6 SIJOITETTUIJEN NUORTEN SEKSUAALISUUTTA UHKAAVIA TEKIJÖITÄ	38
6.1 Sijoituksen tausta	38
6.2 Vanhempien ja ympäristön vaikutukset	38
6.3 Riskialtis käyttäytyminen	39
6.4 Päihteiden käyttö ja väkivaltainen käyttäytyminen	40
6.5 Kaveri- ja seurustelusuhteet	41

6.6	Seksuaalinen hyväksikäyttö ja kaltoinkohtelu	41
6.7	Mielenterveyden ongelmat	42
7	LASTENSUOJELUYKSIKÖN OHJAAJA SEKSUAALIKASVATTAJANA ..	44
7.1	Ohjaajan rooli seksuaalikasvattajana	44
7.2	Ohjaajan arvot ja asenteet	45
7.3	Ohjaajan seksuaalisuuden kohtaaminen	46
7.4	Ohjaajan tiedolliset ja taidolliset valmiudet	47
7.5	Ohjaajan sosiaaliset valmiudet ja kommunikaatiovalmiudet.....	48
7.6	Puheeksi ottaminen	49
7.7	Ammattietiikka	52
8	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	54
8.1	Laadullinen tutkimus	54
8.2	Tutkimuksen eettisyys	54
8.3	Aineiston keruumenetelmä	55
8.3.1	Kyselytutkimus	56
8.3.2	Fokusryhmähaastattelu.....	57
8.4	Aineiston keruun toteutuminen.....	58
8.5	Aineiston analyysi.....	59
8.6	Tutkimuksen luotettavuus.....	62
9	TUTKIMUKSEN TULOKSET	63
9.1	Nuorten kyselyn tulokset	63
9.2	Ohjaajien haastattelun tulokset	65
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	77
10.1	Miten seksuaalikasvatusta on toteutettu?	77
10.2	Miten seksuaalikasvatusta halutaan toteuttaa jatkossa?	80
11	POHDINTA.....	83
	LÄHTEET	85
	LIITTEET	94

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Virallisen seksuaalikasvatuksen kolme tasoa	15
Kuvio 2. PLISSIT-malli.....	50
Kuvio 3. Nuorten kyselytulokset: Seksuaalisuuteen liittyvät asiat, joita haluttaisiin käsiteltävän enemmän yksikössä.	64
Kuvio 4. Yhteenveto ohjaajien ryhmähaastattelun tuloksista	75
Taulukko 1: Esimerkki fokusryhmähaastattelun sisällönanalyysistä	62

1 JOHDANTO

Päädyimme tähän aiheeseen sen ajankohtaisuuden vuoksi. Aiheen valinnan taustalla on muun muassa Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) vuoden 2017 kouluterveyskyselyn tulokset, joiden mukaan sijoitetuilla nuorilla esiintyy enemmän riskikäyttäytymistä kuin ydinperheissä asuvilla. Tästä saimme ajatuksen alkaa tutkia lastensuojeluyksikössä tapahtuvaa kodin seksuaalikasvatusta: kuinka sitä toteutetaan ohjaajien toimesta ja mitä asioita yksikön nuoret haluaisivat käsitellä enemmän.

Seksuaalikasvatusta on tutkittu varhaiskasvatuksessa ja yläkouluissa opinnäytetöiden aiheina melko paljon, mutta lastensuojelussa hyvin vähän. Seksuaalikasvatuksesta lastensuojelussa on tehty muutama opinnäytetyö aiemmin, mutta vastaavanlaista tutkimusta ei ole tehty osana opinnäytetyötä. Koimme tärkeänä ottaa esiin sekä nuorten että ohjaajien näkemykset tutkimuksessamme saadaksemme kokonaisvaltaisempia tutkimustuloksia.

Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä anonyymien lastensuojeluyksikön kanssa. Tutkimuksemme aihe on herkkä, minkä vuoksi pyrimme suojelemaan siihen osallistuneiden yksityisyydensuojaa kaikin tavoin. Teimme tämän tutkimuksen saadaksemme ajankohtaista tietoa lastensuojeluyksikössä toteutetusta seksuaalikasvatuksesta. Toivomme, että tämän tutkimuksen kautta lastensuojelussa huomataan seksuaalikasvatuksen merkitys kaiken muun kasvatuksen ohella. Seksuaalikasvatuksen tulee olla osa kokonaisvaltaista kasvatusta. Haluamme herätellä seksuaalikasvatuksen toteuttajia eli lastensuojeluyksikön ohjaajia pohtimaan omaa suhtautumistaan seksuaalisuuteen ja seksuaalikasvatukseen sekä siihen, kuinka he sitä toteuttavat.

Opinnäytetyömme nimi tulee eräältä haastatellulta ohjaajalta, joka tiivistä seksuaalikasvatuksen merkityksen hyvin yhteen lauseeseen: ”Se mitä ite arvostaa, niin sitä myös suojelee”. Näemme tässä otsikossa yhteenvedon siitä, että lastensuojeluyksikön seksuaalikasvatuksella tavoitellaan sitä, että sijoitetut nuoret oppivat arvostamaan itseään ja näin myös suojelemaan omaa minuuttaan. Näemme sitaatissa myös ohjaajien näkökulman itsensä arvostamisesta. Toteuttaakseen seksuaalikasvatusta, myös ohjaajan tulee perehtyä omaan minuuteensa. Tässä sitaatissa piilee kokonaisvaltainen kuva siitä, miksi lapsille ja nuorille turvallisten aikuisten tulee toteuttaa seksuaalikasvatusta kotona ja lastensuojeluyksikössä.

Sana seksuaalikasvatus jakaa mielipiteitä. Yllättävän moni kokee sen tarkoittavan pelkäämistään seksistä puhumista. Mielikuva saattaa juontaa juurensa koulun terveystiedon oppitunneille. Haluamme avata käsitettä laajemmin, sillä seksuaalikasvatus pitää sisällään paljon muitakin asioita kuin seksin. Voisi jopa sanoa, että seksistä puhuminen on jäävuoren huippu, sillä se, millä tavalla asioita otetaan esille ja niistä puhutaan, ovat tämän jäävuoren perusta, johon vaikuttavat useat eri tekijät.

Tämä opinnäytetyö on apuna lastensuojeluyksikön ohjaajille, mutta myös yleisesti asiasta kiinnostuneille henkilöille. Opinnäytetyömme tutustuttaa lukijan seksuaalikasvatuksen eri osa-alueisiin ja antaa perusteluja siihen, minkä vuoksi seksuaalikasvatukseen tulee kiinnittää erityistä huomiota sijoitettujen lasten ja nuorten kanssa toimiessa.

2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE

Tutkimuksemme tarkoituksena on selvittää, minkälaista seksuaalikasvatusta tietyssä lastensuojeluyksikössä toteutetaan. Lähtökohtana tälle tutkimukselle on THL:n vuoden 2017 kouluterveyskyselyn tulokset, joiden mukaan sijoitetuilla nuorilla esiintyy enemmän riskikäyttäytymistä kuin ydinperheissä asuvilla lapsilla ja nuorilla (Ikonen ym. 2017). Lisäksi vuoden 2019 kouluterveyskyselyn mukaan yhä useampi yläkouluikäinen on kokenut seksuaalista häirintää tai väkivaltaa (Ikonen & Helakorpi 2019, 7). Halusimme selvittää, kuinka lastensuojeluyksikössä toteutetaan kodin seksuaalikasvatusta.

Tutkimuksemme tavoitteena on tuottaa uutta tietoa nuorten kokemuksista ja toiveista seksuaalikasvatuksesta lastensuojeluyksikössä yhdistettynä lastensuojeluyksikön ohjaajien kokemuksiin ja näkemyksiin toteuttamastaan seksuaalikasvatuksesta. Valitsimme tutkimuksemme siis sekä nuorten että ohjaajien näkökulman.

Tutkimuksemme avulla saamme asiakaslähtöistä tietoa siitä, minkälainen merkitys seksuaalikasvatuksella tällä hetkellä on sijoitettujen nuorten elämässä ja minkälaista seksuaalikasvatusta he toivoisivat lastensuojeluyksikössä toteutettavan. Lisäksi tuemme heidän osallisuuttaan heitä itseään koskevissa asioissa ja tuomme heidän äänensä kuuluviin ohjaajien haastattelussa. Ohjaajien haastattelun avulla saamme tietoa siitä, miten he toteuttavat seksuaalikasvatusta; minkälaisia menetelmiä heillä on käytössään ja ovatko he kokeneet ne hyödyllisiksi. Selvitämme myös, minkälaista tukea tai työkaluja ohjaajat kaipaisivat seksuaalikasvatuksen toteuttamisen tueksi.

Tutkimuksemme tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitä seksuaalikasvatukseen liittyviä asioita on nuorten mukaan käsitelty yksikössä ja minkälaista seksuaalikasvatusta he toivoisivat?
2. Miten lastensuojeluyksikön ohjaajat ovat kokeneet toteuttamansa seksuaalikasvatuksen ja miten haluaisivat kehittää sitä?

Opinnäytetyömme etenee teoriaosuudesta tutkimusosioon. Teoriaosuudessa tuomme esiin keskeisiä asioita, jotka liittyvät nuoren seksuaalisuuden kehittymiseen, sen tukemiseen,

seksuaalikasvatukseen ja siihen, mitä uhkia sijoitetut nuoret saattavat kohdata seksuaalisuuden kehityksessä. Tutkimustuloksemme puoltavat teoriaamme.

Käytämme opinnäytetyössämme lapsen huoltajaan viittaavina käsitteinä sanoja vanhempi tai muut kasvattajat. Kaikilla lapsilla ja nuorilla ei välttämättä ole omaa vanhempaa tai omia vanhempia sekä joissakin tilanteissa jokin muu aikuinen, kuten sukulainen, voi olla lapselle ja nuorelle läheisin. Joissakin kappaleissa käytämme myös käsitteitä hoitaja ja turvallinen aikuinen rinnastetusti vanhempi-käsitteen kanssa. Muilla kasvattajilla tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä lastensuojeluyksikön ohjaajia. Joissakin kappaleissa käytämme rinnastetusti ohjaaja- ja työntekijä-käsitteitä. Selvyiden vuoksi käytämme kuitenkin pääasiassa muutamaa valittua käsitettä. Teoriaa lukiessa voi kuitenkin ajatella, että sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla vanhemman tilalla on yksikön ohjaaja.

Lastensuojeluyksikössä on sijoitettuna eri ikäisiä lapsia ja nuoria. Tässä opinnäytetyössä käytämme kuitenkin yleisesti käsitettä nuori, koska opinnäytetyömme tutkimus kohdistuu yli 12-vuotiaisiin nuoriin.

3 KESKEISTEN KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELYÄ

3.1 Seksuaalisuuden määritelmä

Ihmisen seksuaalisuus alkaa siitä, kun hän syntyy ja se kehittyy muun kehityksen kanssa läpi elämän (Cacciatore 2007, 75; Ruuhilahti & Bildjuschkin 2011, 38). Ihmisen on tärkeää saada tietoa seksuaalisuudesta oman hyvinvointinsa ja terveytensä vuoksi. Tätä tietoa hän saa yksinkertaisesti tutkimalla, löytämällä, kysymällä ja seksuaalikasvatuksen avulla. (Cacciatore 2007, 75; Seksuaalikasvatus 12.7.2019.)

Seksuaalikasvatuksen merkitys on korostunut viimeisen vuosikymmenen aikana, mikä on saanut Maailman terveysjärjestö WHO:n kehittämään seksuaalisuudelle laajemman määritelmän kuin aiemmin:

Seksuaalisuus on keskeinen osa ihmisyyttä kaikissa elämän vaiheissa, ja se käsittää sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuoliroolit, seksuaalisen suuntautumisen, erotiikan, mielihyvän, sukupuolisuhteet ja lisääntymisen. Seksuaalisia kokemuksia ja seksuaalisuuden ilmenemismuotoja ovat ajatukset, fantasiat, halut, uskomukset, asenteet, käyttäytyminen, seksuaalisuuden harjoittaminen, roolit ja suhteet. Vaikka seksuaalisuus voi pitää sisällään kaikki nämä ulottuvuudet, ihminen ei aina koe tai ilmennä niitä kaikkia. Biologiset, psykologiset, sosiaaliset, taloudelliset, poliittiset, eettiset, lailliset, historialliset, uskonnolliset ja hengelliset tekijät vaikuttavat vuorovaikutuksessa seksuaalisuuteen. (WHO & BZgA 2010, 16.)

Tässä määritelmässä korostuu ihmisen seksuaalisuus osana ihmisenä olemista. Seksuaalisuus kuuluu kaikkiin ikäryhmiin, ja sillä on myös suuri yhteys sukupuoleen. Seksuaalisuuden käsite pitää sisällään eri seksuaaliset suuntautumiset ja kattaa enemmän kuin lisääntymisen käsite. Seksuaalisuus on enemmän kuin pelkkää käyttäytymistä ja se voi vaihdella suuresti siihen vaikuttavien tekijöiden mukaan. (WHO & BZgA 2010, 16.)

Maailmanterveysjärjestö WHO:n määritelmästä käy ilmi, että seksuaalinen kehitys tapahtuu järjen, tunteen ja biologian tasolla. Järjen tasolla seksuaalisuus on osa ihmisen persoonallisuutta, kulttuuria ja ympäristöä ja vaikuttaa siihen, mitä arvoja ja asenteita, eettisiä ja uskonnollisia periaatteita meillä on (Ruuhilahti & Bildjuschkin 2011, 40). Järjen tasolla seksuaalisuus on myös näkemyksiä siitä, mitä meidän kuuluu olla sekä asioita, joita olemme oppineet tarkkailemalla, aiemmista kokemuksista tai erilaisista tietolähteistä (Cacciatore 2007, 179).

Tunteen eli psyykkisellä tasolla Cacciatoren (2007, 179) mukaan seksuaalisuus on nimensä mukaisesti seksuaalisuuden luomia tunteita; rakkautta, hellyyttä ja halua tehdä hyvää. Hänen mukaansa tälle tasolle kuuluu itsensä hyväksyminen ja häpeäminen sekä paljon toiveita ja odotuksia seksuaalisten kokemusten toteuttamiselle ja kaipuuta yhteenkuuluvuuden tunteesta. Ruuhilahden ja Bildjuschkinin (2011, 44) mukaan tunteet ovat sidoksissa myös kokemuksiin seksuaalisuudesta. Heidän mukaansa nämä tunteet rakentuvat vuorovaikutuksessa ihmisen elinympäristön kanssa, jolloin ihminen oppii elämänsä aikana reagoimaan erilaisiin kehollisiin tuntemuksiin tietyin tuntein.

Biologian taso kertoo Cacciatoren (2007, 179) mukaan seksuaalisuuden tieteellisestä puolesta; millä tavoilla seksuaalisuus kehittyy eri ikäkausina ja kuinka se vaikuttaa terveyteen ja hyvinvointiin. Tälle tasolle kuuluu hänen mukaansa myös erilaiset vietit ja vaistot. Biologian tasoon kuuluu psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen terveyden ulottuvuudet.

Nämä kaikki tasot vaikuttavat ihmisessä kokonaisuutena koko hänen elämänsä ajan. Ne tekevät seksuaalisuudesta monitasoisen ja -ulotteisen. (Cacciatore 2007, 178.) Ruuhilahden ja Bildjuschkinin (2011, 39) mukaan seksuaalisuus on riittävän hyvää silloin, kun kyettään kunnioittamaan toisten ihmisten seksuaalioikeuksia.

Mikäli toisen seksuaalioikeuksia ei kunnioita, on se merkki siitä, ettei kunnioiteta omiakaan. Tästä syystä onkin tärkeää, että lapsi saa seksuaalikasvatusta heti syntymästään lähtien, jotta saa myönteisen tunteen omasta kehostaan ja kehon tuntemuksista sekä pärjää omien tunteidensa kanssa. Ne ovat varhaisimpia terveen kehityksen päämääriä sekä lapsen itsetunnon varhaisimmat rakennusaineet. (Santalahti 2018.) Sijoitetuilla nuorilla lapsuudessa koettu seksuaalikasvatuksen laiminlyönti voi näkyä erilaisena riskikäyttäytymisenä (Cacciatore, Korteniemi-Poikela & Huovinen 2008, 51, 73–74). Vanhemmilla ja muilla kasvattajilla on suuri vastuu lapsen ja nuoren positiivisen minäkuvan muodostumiselle (Cacciatore 2007, 82; Seksuaalikasvatus 12.7.2019).

3.2 Seksuaalikasvatuksen määritelmä

Seksuaalikasvatus on tärkeä osa ihmisten elämää ja sen saaminen onkin jokaisen ihmisen seksuaalioikeus (Seksuaalikasvatus 12.7.2019). Kaikilla lapsilla ja nuorilla on oikeus saada ikäänsä nähden sopivaa seksuaalikasvatusta (WHO & BzGA 2010, 19). Jo lapsesta asti meidän tulisi opettaa kuuntelemaan omaa kehoamme ja vaalimaan sitä osana minuuttamme

(Ruuhilahti & Bildjuschkin 2011, 41). Seksuaalikasvatus on läpi elämän kulkeva prosessi, jolloin ihminen oppii ymmärtämään omaa seksuaalisuuttaan, nauttimaan seksuaalisuudesta, luomaan turvallisia ihmissuhteita ja ottamaan vastuuta omasta seksuaaliterveydestään sekä huomioimaan muiden ihmisten hyvinvoinnin (WHO & BZgA 2010, 19; Oinonen & Susineva 2019, 8). Seksuaalikasvatukseen kuuluu hyvin laajoja asioita, joita ihminen tarvitsee läpi elämänsä voidakseen hyvin. Seksuaalikasvatuksen osa-alueita ovat keho ja kehitys, läheisyys ja itsetunto, tunteet, moninaisuus, hyvinvointi ja terveys, lisääntyminen, normit ja tavat sekä oikeudet. (Seksuaalisuuden osa-alueet, [viitattu 2.11.2020].)

Seksuaalikasvatuksen kanssa käytetään yleisesti rinnakkain kehotunnekasvatus-käsitettä. Kehotunnekasvatus on pienten lasten seksuaalikasvatusta, joka sisältää myös turvataitokasvatusta. Tämä kasvatus eroaa kouluikäisten lasten seksuaalikasvatuksesta, sillä seksuaalikasvatusta toteutetaan ikä- ja kehitystason mukaan, jonka vuoksi sille haluttiin luoda oma käsitteensä. Kehotunnekasvatus-käsitettä käytetään yleisimmin varhaiskasvatuksessa. (Moilanen 2018.)

Seksuaaliterveyden maailmanjärjestö (World Association for Sexual Health, WAS) on määritellyt seksuaalikasvatuksen olevan seksuaalisuuden kognitiivisten, emotionaalisten, sosiaalisten, vuorovaikutteisten ja fyysisten näkökohtien oppimista. Tämä oppiminen alkaa jo varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi nuoruuden ja aikuisuuden. Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on tukea ja suojella lasten ja nuorten seksuaalista kehitystä. Seksuaalikasvatus auttaa lapsia ja nuoria valintojen tekemisessä, jotka edistävät heidän elämänlaatuaan ja kehittävät samalla yhteiskuntaa myötätuntoiseen ja oikeudenmukaiseen suuntaan. (WHO & BZgA 2010, 19.) Karu totuus kuitenkin on, että mikäli seksuaalikasvatusta laiminlyödään henkilön varhaislapsuudessa, se voi tuottaa hyvinkin pahoja itsetuntemusongelmia aikuisuudessa. Tämän vuoksi seksuaalikasvatusta tulee korostaa varhaislapsuuden kasvatuksessa. Seksuaalikasvatuksessa annettavan tiedon tulee olla eri ikäryhmille suunniteltua. (WHO & BZgA 2010, 29).

Tarve seksuaalikasvatukselle on noussut viime vuosikymmenien aikana. Tähän ovat vaikuttaneet maailman globalisaatio, maahanmuutto, uuden median nopea leviäminen, HIV:n ja AIDSin synty ja leviäminen, kasvava huoli lasten ja nuorten seksuaalisesta hyväksikäytöstä sekä seksuaalisuutta koskevien asenteiden ja nuorten seksuaalisen käyttäytymisen muuttuminen. Nämä maailmanlaajuiset muutokset edellyttävät toimivia strategioita, joiden avulla nuoret voivat hallita seksuaalikäyttäytymistään turvallisesti. (WHO & BZgA 2010, 7.)

Seksuaalikasvatuksella on periaatteita ja tulostavoitteita. Seksuaalikasvatuksen periaatteina on, että se on ikään nähden sopivaa, ihmisoikeudellista, kokonaisvaltaista hyvinvointia tukevaa, tasa-arvon ja itsemääräämisoikeuden lisäämistä, läpi elämän tapahtuvaa kasvatusta, yksilön ja yhteisöjen voimaannuttamista ja tieteelliseen tietoon perustuvaa kasvatusta. Seksuaalikasvatuksella tavoitellaan erilaisuutta kunnioittavaa ilmapiiriä, seksuaalisuuden ja sukupuolten moninaisuuden kunnioittamista, nuorten vastuullista päätöksentekoa, seksuaalisuuteen liittyvän tiedon lisäämistä nuorilla, lasten ja nuorten sukupuoliroolin ja seksuaalidentiteetin luomista, asianmukaista tietoa seksuaaliterveydestä ja seksuaaliterveyspalveluista, lasten ja nuorten elämäntaitojen lisäämistä, ihmisoikeuksien pohtimista kriittisestä näkökulmasta, kykyä tasapainoisten ja vastavuoroisten suhteiden luomiseen sekä kykyä puhua seksuaalisuudesta ja siihen liittyvistä asioista. (Promotion of Sexual Health 2000, 29; WHO & BZgA 2010, 28.)

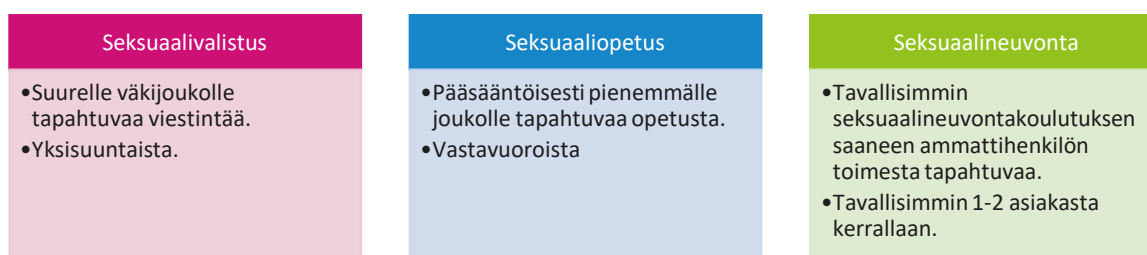
Seksuaalikasvatus voi olla virallista tai epävirallista. Virallinen seksuaalikasvatus on viralliseen tietoon perustuvaa ohjattua toimintaa. Tiedon tulee olla monipuolista, puolueetonta ja asiantuntevaa sekä tutkimukseen perustuvaa tietoa. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi tieto ehkäisymenetelmistä, sukupuolitautien tartuntatavoista ja tieto omista oikeuksista sekä seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisista puolista. Tällaista tietoa lapset ja nuoret saavat esimerkiksi koulussa terveystiedon tunneilla. (Oinonen & Susineva 2019, 8.) Virallista seksuaalikasvatusta yritetään luoda positiivisemmaksi, sillä näin sen uskotaan olevan realistisempaa ja tehokkaampaa. Tarkoituksena on luoda seksuaalikasvatusta, joka vastaa nuorten kysymyksiin niin, että se on heille merkityksellistä, tehokasta, hyväksyttävää ja kiinnostavaa tietoa. (WHO & BZgA 2010, 8.)

Epävirallinen tieto on kodin ja vanhempien tekemää kasvatustyötä. Lapselle ja nuorelle vanhemmat, huoltajat, muut perheenjäsenet, läheisen yhteisön jäsenet ja kaverit ovat merkittävässä roolissa epävirallisen seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa. Kodin seksuaalikasvatuksessa on kyse lapsen seksuaalisuuden kehittymisen tukemisesta. Lapsi saa tutkia itseään ja sukupuolielimiään omassa rauhassa. Näin lapsi oppii käytöstapoja ja sisäistää, mitä tarkoittavat muun muassa yksityisyys, intimitetti ja sopivuussäännöt. Kun aikuinen on avoin lapsen kysymyksille seksuaalisuudesta, lapsi saa lisää ymmärrystä asioista. Tämän vuoksi on tärkeää, että aikuinen käy lapsen kanssa keskustelua seksuaalisuudesta lapsen ikätason mukaisesti. (Cacciatore 2006, 223.) Epävirallinen tieto ei kuitenkaan aina ole luotettavaa. Nuoret etsivät paljon tietoa netistä eri asioista tai jakavat tietoja kavereidensa kanssa.

Usein vanhemmilta ei kehdata tai haluta kysyä seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. (Oinonen & Susineva 2019, 8.)

On tärkeää, että nuoret saavat sekä virallista että epävirallista seksuaalikasvatusta. Niiden kuuluu täydentää toisiaan. Lapset ja nuoret tarvitsevat päivittäisessä sosiaalisessa ympäristössään rakkautta, tilaa ja tukea seksuaalisen identiteettinsä kehittämisessä. Ammattilaiset ovat merkittävässä roolissa siinä, minkälaisia tietoja, asenteita ja taitoja lapset ja nuoret omaksuvat. (WHO & BZgA 2010, 8.)

Virallista seksuaalikasvatusta tapahtuu kolmella tasolla (Kuvio 1). Näitä tasoja ovat seksuaalivalistus, seksuaaliopetus ja seksuaalineuvonta.

Kuvio 1. Virallisen seksuaalikasvatuksen kolme tasoa (Seksuaalikasvatus 2019)

Näiden kolmen tason lisäksi voidaan puhua myös seksuaaliohjauksesta, jota tapahtuu esimerkiksi nuorisotiloissa, harrastepiireissä tai vanhusten palveluiden toiminnassa (Seksuaalikasvatus 12.7.2019). Lastensuojeluyksikössä tapahtuva seksuaalikasvatus lukeutuu myös osaltaan seksuaaliohjaukseksi, mutta se on myös epävirallista, kodin tarjoamaa seksuaalikasvatusta.

Seksuaalikasvatuksessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota heikommassa asemassa oleviin nuoriin, kuten maahanmuuttajiin, seksuaalivähemmistöihin, vammaisiin ja heikosti koulutettuihin nuoriin (WHO & BZgA 2010, 29). Tähän ryhmään kuuluvat myös kodin ulkopuolelle sijoitetut nuoret. THL:n tekemän kouluterveyskyselyn (Ikonen ym. 2017) mukaan sijoitetut nuoret kuuluvat riskiryhmään. Pitkään sijoitettuna olevilla nuorilla voi olla hyvinkin moninaisia ongelmia ja haasteita elämässään, kuten omassa hyvinvoinnissaan ja perheessään.

3.3 Lastensuojeluyksikön ja ohjaajan määritelmä

Lastensuojeluyksikkö tarjoaa sijaishuoltoa, jota lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) mukaan on järjestettävä, kun se on lapsen edun kannalta tarpeen. Tällöin lapsen tai nuoren oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin ei enää toteudu kotona edes avohuollon tukitoimien avulla. Lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) 9 luvun 40 §:ssä todetaan, että sijoituksen syynä voivat olla puutteet lapsen huolenpidossa tai kasvuolosuhteissa, jolloin ne vakavasti vaarantavat lapsen kehitystä ja terveyttä tai lapsi itse vaarantaa vakavasti omaa terveyttään ja kehitystään.

Lastensuojelun asuinyksiköitä voi olla samassa rakennuksessa yksi tai useampia. Yhdessä asuinyksikössä saa asua korkeintaan seitsemän lasta samanaikaisesti. Kiireellisissä tapauksissa tästä määrästä voidaan kuitenkin tilapäisesti poiketa. Lapsella tulee olla yksikössä mahdollisuus riittävään yksityisyyteen, mutta yksikössä tulee olla myös tilaa yhdessäololle. Lastensuojeluyksikön tavoitteena on olla tilava, viihtyisä, kodinomainen ja turvallinen paikka lapsille ja nuorille. (Lastensuojelulaitokset, [viitattu 15.10.2020].)

Lastensuojeluyksikön ohjaaja on hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Lastensuojeluyksikön henkilöstö koostuu usein moniammatillisesta työyhteisöstä. Jokaisessa yksikössä tulee olla vähintään seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää, mutta jos samassa rakennuksessa on useampi asuinyksikkö, hoitohenkilökuntaa tulee olla vähintään kuusi henkilöä yksikköä kohden. (Lastensuojelulaitokset [viitattu 15.10.2020].) Lastensuojeluyksikössä tulee olla lasten ja nuorten tarvitsemaan hoitoon nähden riittävästi sosiaalihuollon ammattihenkilöitä ja muuta henkilöstöä kuten terveydenhuollon ammattihenkilöitä (L 13.4.2007/417 § 60). Henkilöstöltä vaaditaan laaja-alaista osaamista ja kykyä työskennellä vaativissakin olosuhteissa.

4 SEKSUAALIKASVATUKSEN OSA-ALUEITA

4.1 Seksuaalisuuden kehittyminen

Seksuaalisuuden kehittyminen pitää sisällään hyvin erilaisia asioita eri ikävaiheissa. Seksuaalikasvatuksen osa-alueista muun muassa keho ja kehitys, tunteet sekä läheisyys ja itsetunto liittyvät vahvasti seksuaalisuuden kehittymiseen. (Seksuaalikasvatuksen osa-alueet, [viitattu 2.11.2020].) Korteniemi-Poikelan ja Cacciatoren (2010, 9–10) mukaan seksuaalinen kehitys etenee portaita pitkin kehitysvaiheesta toiseen. Eri kehitysvaiheissa koetaan erilaisia tunteita ja opitaan asioita, joita tarvitaan tasapainoisen seksuaalisuuden rakentumiseen. Jokainen kehitysvaihe on tärkeä, ja siksi tulisi edetä jokaisen portaan kautta. Joillakin ihmisillä tietyt portaat voivat olla merkityksellisempiä kuin toiset, ja silloin kyseisten portaiden kehitysvaiheissa viivytään pidempään. Vanhemmat voivat kertoa lapselle kehitysvaiheista ja siten auttaa ja tukea tätä omassa kehityksessään. On tärkeää, että lapsen seksuaalisuutta ei sekoiteta aikuisen seksuaalisuuden kanssa (Cacciatore 2007, 123).

Seksuaalisuuden kehittyminen on elinikäinen prosessi, joka alkaa jo varhaislapsuudessa. Se etenee kaikilla yksilöllisesti ja siihen vaikuttavat monet kokemukset itsestä ja muista ihmisistä sekä ympäristöstä. Mahdollinen kaltoinkohtelu voi pysäyttää prosessin pitkäksi aikaa tai jonkin muun syyn seurauksena täytyy palata muutama porras taaksepäin. Ihmisen kokemat pettymykset eivät kuitenkaan muovaa seksuaalisuuden kehitystä lopullisesti, vaan sitä pystyy rakentamaan uudelleen positiivisten kokemusten ja portaiden uudelleen läpikäynnin avulla. Esimerkiksi sijoitetun nuoren traumaattisiin lapsuuden kokemuksiin pystytään vaikuttamaan lastensuojeluyksikössä turvallisten ihmissuhteiden avulla. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 22.)

4.1.1 Lapsuusikä

Varhaislapsuus. Varhaislapsuudessa luodaan pohjaa ihmisen seksuaalisuudelle ja sen kehittymiselle (Kinnunen 2001, 12). Jo pieni vauva rakentaa kuvaa itsestään ja omasta kehostaan sekä muista ihmisistä (Cacciatore 2007, 134). Hän pyrkii aktiivisesti vuorovaikutukseen vanhempiensa kanssa, ja hänelle on tärkeää saada kokemus siitä, että on rakastettu ja saa myös itse antaa rakkautta vanhemmalleen (Cacciatore 2007, 136). Erilaiset hoitotoimenpiteet ja fyysinen kontakti, kun vauva saa olla ihokontaktissa turvalliseen hoitajaansa, luovat

vauvalle positiivista kuvaa omasta kehostaan ja läheisyydestä (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 9).

Cacciatoren (2007, 135–136) mukaan syntyessään lapsi on täynnä perusluottamusta ja siten rakastaa itseään ja omaa kehoaan kokonaisvaltaisesti. Vaippaiässä ja myöhemmin siistiksi opetteluun aikana lapsen kuva omasta kehostaan saattaa muuttua ristiriitaiseksi. Pieni vauva oppii nopeasti ymmärtämään puhetta ja elekieltä sekä yhdistämään tilanteita ja hoitajan reaktioita toisiinsa. Hoitajan tuleekin kiinnittää huomiota omiin reaktioihinsa hoitotoimenpiteissä ja kuivaksi opetteluun aikana vahinkotilanteissa.

Leikki-ikä. Leikki-ikäinen lapsi oppii erottamaan itsensä erillisenä yksilönä omista vanhemmistaan ja hahmottamaan oman kehonsa fyysiset rajat. Hän on kiinnostunut ympäristöstään ja tutkii sitä innokkaasti. (1–2-vuotiaan persoonallisuuden kehitys 22.2.2019.) Leikki-ikään sijoittuu kyselyikä, jolloin lapset suhtautuvat uteliaan avoimesti kaikkeen, mikä liittyy ihmisyteen (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 19). Vanhempien reaktioilla ja lapsen kysymyksiin vastaamisella on suuri merkitys siihen, millainen mielikuva lapselle tulee kyseisistä asioista, seksuaalisuudesta ja siitä puhumisesta. Vanhempien tulee huomioida lapsen kysymykset ja vastata niihin lyhyesti ja selkeästi sekä lapsen ikätason mukaisesti. (Kinnunen 2001, 53.)

Leikki-iässä lapsi on täynnä rakkautta ja haluaa osoittaa sitä ympärillään lähes kaikille. On tyypillistä, että lapsi rakastuu lähipiirin aikuiseen, kuten omaan vanhempaansa ja haluaa mennä tämän kanssa naimisiin. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 27.) Vanhemman suhtautuminen lapsen rakkaudenilmauksiin vaikuttaa siihen, millainen mielikuva lapselle muodostuu rakkaudesta tunteena ja itsestään rakkaudenkohteena (Cacciatore 2007, 147). Aikuisen tulee kuitenkin kertoa lapselle siitä, miksi lapsella ei voi olla rakkaussuhdetta vanhempaansa tai ylipäänsä aikuisen kanssa (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 29). Tämä luo lapselle pettymyksen, mutta vanhempien opastuksella lapsi oppii käsittelemään vaikeita tunteita (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 33). Leikki-ikä ihastumiset eivät vielä kerro siitä, millainen tulevaisuuden seksuaali-identiteetti on. Niillä kuitenkin on vaikutusta siihen, kuinka potentiaalisena kumppanina hän itsensä näkee. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 29.)

Leikki-iässä lapsi löytää omat sukuelimensä ja koskettelee niitä. Pienen lapsen itsensä koskettelu on usein mukavia tuntemuksia tuottavaa leikkiä tai rauhoittumiskeino eikä siinä ole

samanlaista tietoista seksuaalisen mielihyvän hakemista kuin myöhemmällä iällä. (Kinnunen 2001, 17–18.) Lapsen itsensä koskettelu on usein estotonta ja sitä voi tapahtua myös muiden ihmisten läsnä ollessa. Lapsi tarvitsee vanhempiensa opastusta kulttuurisiin sääntöihin ja yksityisyyteen, jotta lapsi tietää, millaisissa tilanteissa itsensä koskettelu on hyväksyttävää sekä mitkä kohdat omassa ja muiden kehossa ovat intiimejä. Vanhempien suhtautuminen lapsen toimintaan osoittaa lapselle, mikä on hyväksyttävää ja häpeällistä – pieni lapsi ei tunne häpeää, ennen kuin se tunne on hänelle opetettu. (Cacciatore 2007, 140.)

Lapsen kiinnostus hälvenee, kun hänen tiedonhalunsa on tyydytetty ja esimerkiksi sukuelimet tuntuvat yhtä luonnollisilta kuin muutkin kehonosat. Vanhemman tulee olla lapselle turvallinen tiedonlähde, ja hän voi lapsen kanssa yhdessä käydä läpi kehon eri osat ja niiden nimet sekä tyttöjen ja poikien eroavaisuuksia. (Kinnunen 2001, 19.)

Kouluikä. Kouluiässä lapsi alkaa opettelemaan omillaan pärjäämistä ja itsenäistymistä. Jotta lapsi pystyy itsenäistymään, on tärkeää, että hänellä on ensin kokemus kuulumisesta johonkin. Yhteenkuuluvuuden ja arvostuksen tunne perheessä auttaa lasta myöhemmin itsenäistymisen polulla. (Cacciatore 2007, 154.) Ala-asteella korostuvat ystävyysuhteet samaa sukupuolta olevien kanssa ja samalla lapset harjoittelevat ystävyys- ja ihmissuhteiden pelisääntöjä ja ryhmässä toimimista (Kinnunen 2001, 64). Ystävyysuhteissa lapsi oppii tärkeitä ihmissuhdetaitoja, joita hän tulee tarvitsemaan koko elämänsä ajan (Kinnunen 2001, 67). Lapsi haluaa tuntea kuuluvansa kaveryhteisöön ja koululuokkaan. Kouluiässä esiintyy usein kiusaamista ja syrjintää, mikä haavoittaa lasta ja tämän kehitystä. Kouluiässä olevilla kaveriesuhteilla, niiden laadulla ja kokemuksella hyväksytyksi tulemisesta on suuri merkitys lapsen mielikuvaan itsestään ja muista ihmisistä. (Cacciatore 2007, 154–155.)

Jokaisen lapsen seksuaalisuus kehittyy yksilöllisesti, joten osalla esimerkiksi ihastumisen tunteita saattaa esiintyä aikaisemmin kuin toisilla. Alakouluiässä lapsi usein kohdistaa ihastuksensa johonkin perheen ulkopuoliseen aikuiseen. Usein tämä henkilö on yleisesti tunnettu ja ihailtu, kuten idoli tai opettaja, joka on riittävän etäinen ihailun kohde. (4. seksuaalisuuden porras: Idoli ihastuttaa 3.2.2015.) Seuraavassa vaiheessa lapsen ihastuminen kohdistuu usein henkilöön, joka voisi olla todellinen kumppani: riittävän läheinen ja lähes samanikäinen, kuten lähipiirin ikätoveri. Ihastumisen ja rakastumisen tunne koetaan hyvin voimakkaana, mutta se pidetään salassa. Tässä vaiheessa lapsi prosessoi suuria tunteita ja kehon reaktioita. Lapsi myös pohtii, onko hän riittävän hyvä, voiko tunteita näyttää ja kokevatko myös muut samanlaisia tunteita. Nämä pohdinnat muokkaavat lapsen seksuaali-

identiteettiä. (5. seksuaalisuuden porras: Tuttu, mutta salattu 3.2.2015.) Myöhemmin, kun lapsi on kerännyt rohkeutta ja hyväksynyt omat ihastuksen tunteensa, hän uskaltaa paljastaa rakkauden kohteensa läheiselle ystävälleen. Tällöin ystävän tuki sekä hyväksyntä koetaan tärkeinä. Se vahvistaa ajatusta siitä, että tulevaisuudessa lapsi voi olla potentiaalinen kumppani jollekin. Lisäksi lapselle tulee tunne siitä, että tunteista on sallittua puhua. (6. seksuaalisuuden porras: Tuttu, kaverille kerrottu 3.2.2015.)

Alakouluikäinen lapsi on vielä halukas keskustelemaan seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Tässä iässä välit vanhempiin ovat yleensä vielä avoimet, joten on hyvä aika yhteisiin keskusteluihin, joihin myöhemmin murrosiässä ei välttämättä ole enää mahdollisuutta. Alakouluikäisellä seksuaalisuus ja sen tuomat muutokset ovat aiheina turvallisen etäisiä. Hän kuitenkin jo pohtii omaa tulevaa nuoruuttaan ja ihanteitaan siitä. (Kinnunen 2001, 76–77.)

Alakouluiän loppupuolella, noin 10–12-vuotiaana, osalla on alkanut jo esiintymään murrosiän merkkejä. Tyttöillä murrosikä alkaa usein muutaman vuoden aiemmin kuin pojilla, mikä näkyy usein tyttöjen pituuskasvuna poikien ohi alakouluiän loppupuolella. Varhain kehittyvä tyttö saattaa kokea epävarmuutta itsestään ja mahdollisesti joutua kiusaamisen kohteeksi. Tässä vaiheessa omaa kehoa usein hävetään. (Cacciatore 2007, 128.) Murrosiän ensimmäiset merkkejä ovat usein myös kiinnostuksen kohteiden ja käyttäytymisen muutokset. Lapsi saattaa olla hämmentynyt ja käytökseltään ujo sekä häpeilevä. Osa lapsista taas käyttäytyy rajattomasti, ja usein heitä alkaa kiinnostamaan tupakka, päihteet ja kiroilu sekä näpistely. Puheessa saattaa esiintyä paljon seksiin ja pornoon liittyviä asioita. (Cacciatore 2007, 128.)

4.1.2 Murrosikä

Murrosiän muutokset. Murrosikä on aikaa, kun fyysisessä, psyykkisessä ja sosiaalisessa kehityksessä tapahtuu paljon muutoksia lyhyessä ajassa (Keskinen, Saha & Hero 2018, 5). Tyttöillä murrosikä alkaa keskimäärin 10 vuoden iässä ja pojilla 12 vuoden iässä (12–15-vuotiaan tytöt kehitys 21.2.2019). Kypsyminen on kuitenkin yksilöllistä, joten osalla murrosiän merkkejä saattaa esiintyä jo kahdeksanvuotiaana ja osalla vasta huomattavasti myöhemmin. Myös kehossa tapahtuvien muutosten ilmaantumisjärjestys vaihtelee yksilöllisesti. Murrosikä on haasteellista erityisesti varhain ja hitaasti kehittyville. Kun oma keho ei ole samanlainen kuin muilla oman ikäryhmän kavereilla, se voi tuntua vääränlaiselta. (Keskinen, Saha & Hero 2018, 5–6; Murrosikä 27.2.2020.) Perintötekijöillä on merkitystä fyysisen

kehityksen aikatauluun. Vanhemman varhainen tai myöhäinen kehitys periytyy usein myös lapselle. (Sinkkonen 2010, 29.)

Fyysinen kehitys. Tytöillä murrosiän ensimmäisiä merkkejä ovat yleensä rintojen arkuus ja kasvu. Muita tytöissä tapahtuvia fyysisiä muutoksia ovat esimerkiksi pituuskasvu, kehon muotojen pyöristyminen, ihon rasvoittuminen, hien erityksen lisääntyminen, karvoituksen kasvu ja sukuelinten muutokset sekä tietysti kuukautisten alkaminen. (Kinnunen 2001, 100–101.)

Pojilla murrosiän ensimmäisiä merkkejä ovat kivesten kasvu. Muita pojissa tapahtuvia fyysisiä muutoksia ovat esimerkiksi karvoituksen kasvu, peniksen kasvu, äänenmurros, ihon rasvoittuminen, hien erityksen lisääntyminen, pituuskasvu ja väliaikainen rintojen kasvu. Pojilla saattaa tulla yllättäviä erektioita ilman mitään syytä ja esimerkiksi siemensyöksyjä yöllisissä erektioissa. (12–15-vuotiaan pojan fyysinen kehitys 21.2.2019.) Murrosiässä sekä pojilla sekä tytöillä itsetyydytys lisääntyy, ja se onkin tapa tutustua omaan itseensä, muuttuvaan kehoonsa ja seksuaalisiin tunteuksiinsa sekä mielikuviinsa. Sekä pojilla että tytöillä fyysiset muutokset johtavat sukukypsyyteen. (Kinnunen 2001, 97–99.)

Murrosiän fyysinen kehitys kestää keskimäärin neljä vuotta. Tässä ajassa lapsen vartalo saa naisellisia ja miehekkäitä piirteitä. Nuori saattaa ulkoisesti näyttää aikuismaiselta kehittyneen vartalonsa puolesta. Nuoren psyykinen kehitys tapahtuu kuitenkin huomattavasti hitaammin ja kestää yleensä puolet pidempään kuin fyysinen kehitys. Nuori on siis henkisesti vielä lapsi aikuisen kehossa. (Murrosikä 27.2.2020.)

Psyykinen kehitys. Myös psyykkisellä puolella tapahtuu paljon, ja nuoren mieli saattaa olla hyvin ailahteleva (Kinnunen 2001, 96). Nuoren kehon muutokset ovat odotettavissa olevia, mutta tullessaan ne hämmentävät nuorta ja nuoren on tutustuttava itseensä uudelleen. Nuori vertailee omaa kehoaan muiden omiin ja pohtii oman kehonsa ja itsensä kelpaavuutta. (Kinnunen 2001, 102–103.)

Murrosiässä nuori alkaa irtaantumaan vanhemmistaan ja ystävien merkitys korostuu. Usein nuori osoittaa haluavansa etäisyyttä vanhempiansa, mutta samalla hän haluaa heidän olevan lähellä turvana. Murrosiässä vanhemmilla on tärkeä rooli nuoren itsetunnon ja omakuvan tukemisessa. (12–15-vuotiaan seksuaalinen kehitys 12.2.2020.) Vanhemman tehtävänä on ihaila ja arvostaa nuorta juuri sellaisena kuin hän on, jotta hän oppii myös itse

arvostamaan ja suojaamaan kehoaan ja seksuaalisuuttaan. Nuori saa valmiudet tähän, kun hänelle tarjotaan positiivinen kuva seksuaalisuudesta, läheisyydestä, kehosta ja nautinnosta. (Cacciatore 2006, 224.) Nuori saattaa jutella omasta tilanteestaan ja muutoksistaan ystäviensä kanssa, mutta ei omien vanhempiansa kanssa, koska se ei enää tunnu luontevalta. Murrosiässä nuoret ovat hyvin herkkiä muiden kommenteille liittyen tämän fyysisiin muutoksiin, vaikka kommentit tarkoittaisivatkin vain hyvää. Hämmäntynyt nuori ei osaa suhtautua muiden kommentteihin itsestään, kun hän ei itsekään vielä tiedä, mitä ajattelisi itsestään ja kehostaan. (Kinnunen 2001, 102–103.) Murrosikään kuuluvat käytöksen muutokset, joita ovat esimerkiksi sääntöjen vastustaminen, käytöstapojen laiminlyönti, tupakointi, alkoholikokeilut ja näpistely. Nuoret kokeilevat omia rajojaan ja samalla hakevat hyväksyntää kavereiltaan. (Cacciatore 2007, 167–168.)

Kognitiivinen kehitys. Murrosiässä nuoret käyvät läpi monenlaisia uusia tunteita, joiden hallinta on haastavaa. Nuoren aivojen kehitys on vielä kesken ja lopullisen rakenteensa ne saavuttavat vasta noin 25-vuotiaana. Tunteet syntyvät manteliumakkeessa, ja sen kehittyessä nuoret kokevat voimakkaita tunnereaktioita. Aivojen etuotsalohko kehittyy manteliumaketta myöhemmin ja auttaa säätelemään käyttäytymistä, tunteita ja ajatuksia. Nuoren itsesäätely on siis vielä keskeneräistä ja sen seurauksena esiintyy riskikäyttäytymistä, kuten ennenaikaisia seurustelusuhteita ja intiimejä kanssakäymisiä sekä päihdekokeiluita. (Nuoren aivojen kehitys 24.2.2020.)

Seurustelun eri vaiheet. Usein murrosiässä nuori etenee seksuaalisuuden portailla hiljalleen kohti kumppanuutta. Sijoitetuilla nuorilla on kuitenkin riskinä, että he etenevät liian nopeasti ja jopa jättävät joitakin portaita välistä kohti kumppanuutta ja seksuaalista toimintaa. Monesti kuitenkin noin 10–15-vuotiaana, nuori on yleensä kerännyt rohkeutta jo niin paljon, että uskaltaa kertoa ihastukselleen tunteistaan tätä kohtaan. Tämä on ensimmäinen konkreettinen teko kohti kumppanuutta ja unelma parisuhteesta vahvistuu. (7. seksuaalisuuden porras: Tykkään sinusta 3.2.2015.) Kertoessaan ihastuksestaan nuori ottaa riskin, että saattaa tulla naurunalaiseksi muiden silmissä. Murrosiässä nuori kokee monenlaisia tunteita, joten on tärkeää, että ihastuminen ja siihen vastaaminen kerrotaan toista arvostavasti. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 85.)

Kun nuori on löytänyt kumppanin, alkuun seurustelu voi olla etäistä tai muilta salattua. Myöhemmin seurustelu on vakavampaa, ja se näytetään myös julkisesti. Nuori harjoittelee siemää läheisyyttä ja etäisyyttä, kuinka olla yhdessä ja erikseen. (8. seksuaalisuuden

porras: Käsi kädessä 3.2.2015.) Kun nuori kokee olevansa riittävän kypsä, harjoitellaan kehojen läheisyyttä. Suutelemisen vaihe on ensimmäinen seksuaalissävytteinen vaihe seksuaalisuuden kehittymisessä. Suutelemisessa on mukana uudenlainen nautinto ja seksuaalinen kiihottuminen. (9. seksuaalisuuden porras: Suudellen 3.2.2015.)

Nuori pohtii, mihin hän on valmis, mitä hän haluaa ja miten ilmaisee oman halunsa. Lisäksi nuoren täytyy osata tulkita kumppanin viestejä ja kunnioittaa niitä. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 107.) On tärkeää, että nuori tunnistaa oman halunsa ja kypsyytensä sekä omat rajansa. Nuori harjoittelee seksuaalisia taitojaan ja samalla tarpeen tullen hillitsemään itseään ja halujaan. (10. seksuaalisuuden porras: Mikä tuntuu hyvältä 3.2.2015.)

Murrosiässä nuori kokee hämmennystä kehon muutoksista ja usein epävarmuutta siitä, onko oma keho oikeanlainen (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 131). Kun nuori on sinut oman kehonsa ja seksuaalisuutensa kanssa ja rohkaistunut edelleen, hän haluaa entistä syvempää yhteyttä kumppaniin. Nuori tavoittelee uudenlaista seksuaalista mielihyvää ja halua kokea yhteistä toimintaa, jossa on mukana yhdyntä. Tässä vaiheessa korostuvat toisen kunnioittaminen sekä vastuu seksuaaliterveydestä. (11. seksuaalisuuden porras: Rakastella 3.2.2015.) Nuoren ensimmäinen kerta on merkittävä askel aikuisuuden seksuaalisuudessa (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 137).

Nuoren mahdollinen ero kumppanista laittaa nuoren uuteen tilanteeseen. Nuori pohtii omaa seksuaalista toimintaansa ja sitä, tekikö hän oikein, painostiko hän kumppania ja oliko oma keho kelvollinen. Vanhempien ja ystävien rooli korostuu tuen ja arvostuksen antajina. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 134.)

Seksuaali-identiteetti. Murrosiässä sukupuolten väliset erot korostuvat ja nuori pohtii omaa sukupuoltaan. Nuori myös tutkii omaa sukupuoli-identiteettiään ja seksuaalista suuntautumistaan. Nuoren seksuaalinen suuntautuminen saattaa vaihdella ja kehittyä hiljalleen erilaisten kokemusten kautta. On tärkeää, että vanhemmat ja ystävät ovat nuoren tukena ja antavat tälle luvan tutkia omaa seksuaalisuuttaan ja seksuaalisia mieltymyksiään. Kun nuori saa turvallisesti tutustua omiin seksuaalisiin mieltymyksiinsä, hänen minäkuvansa ja seksuaali-identiteettinsä tarkentuu. (12–15-vuotiaan seksuaalinen kehitys 12.2.2020.)

4.2 Arvo- ja asennekasvatus

Seksuaalikasvatuksen osa-alueisiin kuuluvat myös normit ja tavat, oikeudet sekä moninaisuus (Seksuaalikasvatuksen osa-alueita, [viitattu 2.11.2020]). Arvo- ja asennekasvatuksen avulla pystytään edistämään näiden osa-alueiden toteutumista. Aikuinen toimii arvo- ja asennekasvatuksessa lapselle ja nuorelle roolimallina (Aronen & Sorsa 2018). Vanhemman tai muun kasvattajan rooli seksuaalikasvattajana on tarjota lapselle runsaasti hellyyttä ja rakkautta, jolloin lasta autetaan kasvamaan seksuaalisesti ehjäksi ihmiseksi, joka nauttii omasta kehostaan ja läheisyydestä. Kun lapsen kehitykselle tarjotaan turvalliset, ymmärtävät ja rakentavat puitteet lapsuudessa, osaa hän vaalia näitä myös aikuisena luodessaan omaa parisuhdettaan ja perhettään. Parisuhteen rakennusaineena on tärkeää, että lapsuudessa koetaan jatkuvia ja pysyviä ihmissuhteita. (Caciatore 2006, 223.)

Lapset omaksuvat eri arvoja ja asenteita ympäristöstään ja lähipiiriltään. Samalla tavalla lasten vanhemmat ja muut kasvattajat ovat oppineet kunnioittamaan tiettyjä arvoja ja asenteita, jotka heijastuvat heidän jokapäiväisessä elämässään ja toiminnassaan. Kulttuuriset tekijät nousevat vahvoiksi tekijöiksi seksuaalisuuden kehittymiselle ja mukautumiselle. (Ruuhilahti & Bildjuschkin 2011, 50.) Lapsi omaksuu vanhemmiltaan tai arjen muilta aikuisilta myös erilaisia temperamentti- ja persoonallisuuspiirteitä, jotka ovat pohjana persoonallisuuden muodostumiselle. Tämän vuoksi ikääntyessään lapsi alkaa muistuttamaan olemukseltaan vanhempiaan tai muuta läheistä aikuista. (Honkanen 2017, 21.)

Vanhemman tai muun kasvattajan ja lapsen välisen varhaisen vuorovaikutuksen laatu on äärimmäisen tärkeä lapsen kehitykselle. Honkasen (2017, 19) mukaan erilaiset lapsuudessa koetut kokemukset vaikuttavat merkittävästi seksuaalisuuteemme, ja kiintymyssuhteen laadulla on tässä suuri merkitys. Sinkkosen (2015, 32–33) mukaan turvallinen kiintymyssuhde on eräänlainen ”elämän valttikortti” Se ei kuitenkaan ole ehdoton tasapainoisen elämän edellytys. Hänen mukaansa kuitenkin välttelevä kiintymyssuhde muodostuu, jos lapsi elää karussa ympäristössä, jossa fyysistä läheisyyttä on vähän. Psykkiseen häiriintymiseen on riskinsä, mikäli lapsi joutuu elämään jatkuvassa pelossa.

Historialla on suuri merkitys yhteiskunnan normeihin. Esimerkiksi kasvatuksessa ja naisen yhteiskunnallisella asemalla voi olla suuriakin eroavaisuuksia maiden välillä. (Ruuhilahti &

Bildjuschkin 2011, 48.) Monissa maissa kontrolloidaan sitä, kuinka eri sukupuolten edustajien tulisi toimia. Ihmiset ovat alttiina normeille arjessaan sosiaalisessa ja kulttuurisessa ympäristössään. Ajatellaan, että ihmiset tarvitsevat tietynlaisia sääntöjä, joiden mukaan toimia. Nämä säännöt kertovat meille oikeasta ja väärästä sekä hyväksytystä ja hyväksymättömästä toiminnasta. Tällaista määrittelyä tapahtuu kodeissa, päiväkodeissa, kouluissa, mediassa ja terveydenhuollon palveluissa. Kirjoitetut ja kirjoittamattomat säännöt muovautuvat sekä valtakulttuurissa että myös pienemmissä sosiaalisissa verkostoissa kuten ystäväpiirissä, suvuissa, uskonnoissa, perheissä ja kouluissa. (Ilmonen & Nissinen 2006, 24; Ruuhilahti & Bildjuschkin 2011, 48.) Elinympäristöllä ja siellä vallitsevilla normeilla on monia vaikutuksia seksuaalisuuden muodostumiselle. Tiettyyn seksuaalisuusmuottiin puristamien saattaa aiheuttaa ihmisissä ahdistusta ja monenlaisia ongelmia elämässä. Tällöin ihminen ei ole läsnä omassa seksuaalisuudessaan, kun lupa omaan seksuaalisuuteen on muiden mielipiteiden ja arviointien varassa. (Ruuhilahti & Bildjuschkin 2011, 51.)

Samalla, kun lapsi tutustuu tyttöjen ja poikien eroihin, hän oppii myös sukupuolirooleista. Lapselle on hyvä tarjota jo pienestä asti malli positiiviselle sukupuoliroolille. Tämä tarkoittaa, että aikuiset ovat ylpeitä omasta sukupuolestaan ja arvostavat myös muita sukupuolia ja ihmisiä yksilöinä. Vanhempien ja arjen muiden aikuisten omalla esimerkillä on suuri merkitys siihen, millaisena lapsi näkee muut ihmiset ja sukupuoliroolit. Lapset kokeilevat rohkeasti erilaisia rooleja, kuten saattavat leikeissään eläytyä vastakkaisen sukupuolen edustajaksi, poikaa kiinnostaa äidin meikit tai tyttöä isän työkalut. Kun aikuinen arvostaa muita ihmisiä tämän sukupuolesta, seksuaalisesta suuntautumisesta, alkuperästä, ulkonäöstä ja muista seikoista piittaamatta, oppii lapsi suvaitsevaisuutta. Vanhempien tulee osoittaa lapselle, että molemmat sukupuolet ja kaikenlaiset sukupuoli-identiteetit ovat yhtä hyviä ja on rikkaus, kun maailmassa on erilaisia ihmisiä. (Cacciatore 2006, 223; Cacciatore 2007, 150–151.)

Seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuden huomaamista rajoittavat kivettyneet heteronormatiiviset ajattelutavat. Heteronormatiiviseen ajattelumalliin sisältyy käsitys siitä, että kaikki ihmiset ovat joko naisia tai miehiä ja automaattisesti heteroseksuaalisia. Tämä ajatusmaailma syrjäyttää kaikkien muiden sukupuolten olemassaolon. Tulevaisuuden tavoitteena olisikin luoda yhteiskunta, jossa yksilön ominaisuudet ovat tärkeämmät kuin sukupuoli. YK:n ihmisoikeuksien mukaan (1948) jokaista ihmistä tulee kohdella tasavertaisesti ja jokaisella ihmisellä on oikeus olla sellainen kuin on ja tulla arvostetuksi. Vaikka YK:n ihmisoikeussopimus on luotu jo vuonna 1948, on sukupuolten tasa-arvoisuuteen vielä matkaa.

Edelleen Suomessa on palkkaeroja miesten ja naisten välillä, sillä miehen euro on naiselle vajaa 85 senttiä (Happonen 30.5.2019). Yhteiskunnallisena ongelmana onkin, että sukupuolen moninaisuutta ei vielääkään tunnisteta tarpeeksi, vaikka siihen koko ajan pyritään. Tästä kertoo muun muassa se, että vasta vuonna 2015 tasa-arvolakiin on kirjattu sukupuolivähemmistöjen syrjintäsuoja. (Tilastokeskus 2018, 6.) Sukupuolten tasa-arvon toteutuminen edellyttää tasa-arvoa eri sukupuolten sekä samaa sukupuolta olevien välillä (Sukupuolen moninaisuus 2019). Tämä työ on erityisen tärkeää lasten ja nuorten keskuudessa, jotta he oppivat arvostamaan muita ihmisiä yksilöinä, sukupuolesta riippumatta.

Aina on lapsia, joiden koti on arvaamaton, rajaton ja väkivaltainen. Perheiden ongelmat liittyen talouteen, terveyteen ja jaksamiseen voivat lisätä yksityisyyttä loukkaavaa kasvatusta. Valitettavan usein perheiden ongelmat periytyvät sukupolvelta toiselle, jolloin turvattomasta kasvatuksesta tulee kierre. (Cacciatore 2007, 76.) Sinkkosen (2015, 24) mukaan lapsen turvallisuuden tunne perustuu hoivaajan ennakoitavuuteen. Jos lapsi joutuu elämään turvattomassa ja arvaamattomassa ympäristössä, hänen voimavaransa kuluvat ympäristön tutkimisen ja uusien asioiden oppimisen sijaan oman turvallisuuden varmistamiseen ja vaarojen välttämiseen. Lapsi voi joutua mukautumaan pakon edessä vanhempien tahtoon, jolloin tämä voi joutua huolehtimaan ikäänsä nähden liikaa esimerkiksi ruoanlaitosta tai kodin siisteydestä. Jos lapsen ideat, pyrkimykset tai ominaispiirteet jäävät liian usein huomiotta, hänen psyykinen ydinidentiteettinsä jää muodostumatta, jolloin se voi ilmetä myöhemmin toisten käytettäväksi alistamalla fyysiseen tai seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja kaltoinkohteluun. (Sinkkonen 2015, 33.) Kuormittuneissa ja kriisiytyneissä elämäntilanteissa seksuaalikasvatus on ensimmäisiä asioita, jotka jäävät kasvatuksesta sivuun (Honkanen 2019, 24).

4.3 Turvataidot

Turvataitokasvatukseen sisältyy useita seksuaalikasvatuksen osa-alueita, kuten oikeudet, läheisyys ja itsetunto, tunteet sekä hyvinvointi ja terveys (Seksuaalikasvatuksen osa-alueet, [viitattu 2.11.2020]). Turvataitojen opettaminen on osa lapsen seksuaaliterveyden tukemista. Nämä taidot auttavat lasta pitämään huolta itsestään, kun hän tietää mitä tehdä, jos eteen tulee avuton tilanne. (Cacciatore 2007, 35.) Vaikka turvataitokasvatuksessa lapselle opetetaan keinoja itsensä huolehtimiseen, on vastuu lapsen turvallisuudesta aina aikuisella (Lajunen ym. 2012, 8).

Turvataitokasvatusta tapahtuu eri ikäisille, ja siinä painotetaan tiettyjä asioita iän mukaan. Huoltajien on hyvä aloittaa kertomaan lapselle jo pienestä pitäen, että pahoja ihmisiä on olemassa (Cacciatore 2007, 371). Pienimpien lasten turvataitokasvatukseen kuuluu ensisijaisesti oman itsetunnon ja -varmuuden kasvattaminen. Tällöin turvataitokasvatuksessa käsitellään muun muassa hyvää kaveruutta, kuinka itse on hyvä kaveri ja mistä tunnistaa hyvän kaverin. Opetellaan tuntemaan itseä ja omia vahvuuksia sekä pohtimaan omaa toimintaa epämiellyttävässä tai pelottavassa tilanteessa. Turvataitojen tarkoituksena on auttaa lasta ja nuorta tunnistamaan epämiellyttävät tilanteet ja hakemaan tilanteessa apua turvallisilta aikuisilta. Turvataitokasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen itsearvostusta ja itsetuottamusta, edistää lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitoja ja hyviä kaverisuhteita ja ohjata lasta kertomaan huolistaan luotettavalle aikuiselle. (Lajunen ym. 2012, 14.)

YK:n lapsen oikeuksien mukaan lapsella on oikeus kasvaa ilmapiirissä, jossa hän tuntee olonsa turvalliseksi ja saa osakseen hellyyttä (UNICEF, [viitattu 30.3.2020], 5–6). Turvataitokasvatus on lapsen ja nuoren kanssa keskustelua häneen itseensä ja hänen turvallisuuteensa liittyvistä asioista. Kun nuori on sellaisissa yhteisöissä, joissa häntä arvostetaan sellaisena kuin on, hän voi kokea olevansa turvallisessa ympäristössä, mikä on tärkeä hyväksikäyttöä ehkäisevä tekijä. (Aaltonen 2012, 15.)

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan jokainen alle 18-vuotias on lapsi (UNICEF [viitattu 30.3.2020], 7). Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus vapaaseen elämään ilman väkivaltaa, häirintää ja hyväksikäyttöä. Turvataitokasvatuksella lisätään nuoren tietoa seksuaalioikeuksista ja tuetaan tunnetaitojen kehittymistä voimavarakeskeisesti. (Aaltonen 2012, 11.) Nuoren uskomukset itsestään ja omista kyvyistään voivat joko edistää tai estää voimaantumista. Mikäli nuori ei usko omiin kykyihinsä esimerkiksi sanoa ”ei” epämiellyttävässä tilanteessa, täytyy turvataitojen opettaminen aloittaa oman itsetuntonsa ja -varmuutensa pohtimisesta. (Aaltonen 2012, 13.)

Turvataitokasvatuksella on yhteisiä rajapintoja muun muassa seksuaalikasvatuksen ja mediakasvatuksen kanssa. Nuorten turvataitokasvatuksessa on kyse seurusteluväkivallan, seksuaalisen väkivallan ja sukupuolisen häirinnän ennaltaehkäisystä. (Aaltonen 2012, 11.) On tärkeää, että nuorelle kerrotaan hänen omista oikeuksistaan. Silloin hän oppii tunnistamaan väkivallan ja häirinnän ilmenemismuotoja. Onkin tärkeää, että nuori ymmärtää mitä hyvään parisuhteeseen kuuluu ja miten seksuaalioikeudet linkittyvät siihen. Näin voidaan opettaa nuorta havaitsemaan väkivaltaisen käytöksen eri muotoja ihmissuhteissa, ja nuori

voi kokea saaneensa valmiudet irtautua väkivaltaisesta suhteesta jo sen varhaisen tunnistamisen vaiheessa. (Aaltonen 2012, 13.)

Internetin vaarat nuoren turvallisuudelle ovat moninaiset, ja usein nuori ei huomaa keskustelun toisen henkilön kanssa menneen häirinnän puolelle. Nuoret ovat perillä nettiin liittyvistä riskeistä, mutta ajattelevat näiden uhkien kohdistuvan muihin, esimerkiksi nuorempiin lapsiin. Monet nuoret kuitenkin kokevat painostusta, kiusaamista ja häirintää netissä. (Aaltonen 2012, 24.) Pelastakaa lapset ry:n selvityksen mukaan (2018, 31) seksuaalinen häirintä digitaalisessa mediassa on 12–17-vuotiaiden lasten ja nuorten keskuudessa melko yleistä. Selvityksen tulosten mukaan seksuaalinen häirintä kohdistuu enemmän tyttöihin kuin poikiin. Tämän tuloksen puolesta puhuu myös Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kouluterveyskyselyn tulokset vuodelta 2019, jonka mukaan perusopetuksen yläluokilla koetaan enemmän seksuaalista häirintää ja väkivaltaa kuin aiemmin ja se on yleisemmin tyttöihin kohdistuvaa. Tytöt kokevat myös poikia enemmän henkistä tai fyysistä väkivaltaa perheissä. Kouluterveyskyselyn mukaan pojat kokevat tyttöjä enemmän fyysistä uhkaa. (Ikonen & Helakorpi 2019, 1.)

Kokiessaan seksuaalista häirintää lapset ja nuoret yleisimmin estävät tekijän sosiaalisessa mediassa sekä kertovat tapahtuneesta kaverille. Häpeän tunne on keskeisin syy sille, etteivät lapset ja nuoret kerro tästä häirinnästä aikuiselle. (Pelastakaa lapset ry 2018, 31.) Tärkeää olisikin yhdessä keskustella ja pohtia nuorten kanssa netissä tapahtuvaa vuorovaikutusta. Nuoret tarvitsevat tukea ja apuvälineitä hämmentävien asioiden tulkitsemiseen, jotta he pystyvät myös arvioimaan omaa toimintaansa netissä ja ylläpitämään luottamuksellista suhdetta turvallisiin aikuisiin verkon ulkopuolella. (Aaltonen 2012, 24.)

Pelastakaa lapset ry:n selvityksen mukaan (2018, 31) lapset ja nuoret toivovat enemmän tietoa ja toimintaohjeita seksuaalisesta häirinnästä ja siihen liittyvään käyttäytymiseen digitaalisessa mediassa sekä tietoa seksuaaliseen häirintään liittyvästä lainsäädännöstä sekä siitä, miten ja minne häirinnästä voi ilmoittaa.

4.4 Seksuaaliterveys

Myös seksuaaliterveys pitää sisällään useita seksuaalikasvatuksen osa-alueita. Niitä ovat muun muassa hyvinvointi ja terveys, oikeudet, keho ja kehitys, läheisyys ja itsetunto sekä tunteet (Seksuaalisuuden osa-alueet, [viitattu 2.11.2020]).

Maaailman terveysjärjestö WHO on määritellyt seksuaaliterveyden käsitteen vuonna 2002 seuraavalla tavalla:

Seksuaaliterveys on seksuaalisuuteen liittyvän fyysisen, emotionaalisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila; siinä ei ole kyse vain sairauden, toimintahäiriön tai raihnaisuuden puuttumisesta. Hyvä seksuaaliterveys edellyttää positiivista ja kunnioittavaa asennetta seksuaalisuuteen ja seksuaalisiin suhteisiin sekä mahdollisuutta nautinnollisiin ja turvallisiin seksuaalisiin kokemuksiin ilman pakottamista, syrjintää ja väkivaltaa. Hyvän seksuaaliterveyden saavuttaminen ja ylläpitäminen edellyttää kaikkien ihmisten seksuaalisten oikeuksien kunnioittamista, suojelemista ja toteuttamista. (WHO & BZgA 2010, 17.)

Tietoisuus seksuaalioikeuksista on myös osa seksuaaliterveyttä. Kaikkien seksuaalioikeuksien on toteuduttava, jotta saavutetaan hyvä seksuaaliterveys (Cacciatore 2007, 31). Seksuaaliterveydestä voidaan käyttää myös käsitettä seksuaalinen hyvinvointi. Seksuaalinen hyvinvointi on yksilöllinen kokemus omasta hyvinvoinnista ja siihen vaikuttamisesta, ja se on riippuvainen myös yksilön elämäntilanteesta (Santalahti 2018). Seksuaalikasvatus edistää seksuaaliterveyttä, sillä se on kokonaisvaltaista kasvatusta, joka pitää sisällään tietoa, taitoja ja positiivisia arvoja seksuaalisuudesta. Seksuaalikasvatuksen tarkoituksena on, että yksilö ottaa vastuuta omasta ja muiden seksuaaliterveydestä ja hyvinvoinnista. (WHO & BZgA 2010, 19.)

Seksuaaliterveys pitää sisällään koko seksuaalisen kehityksen sekä sukupuolielimiin ja sukupuolielämään liittyvät asiat. Seksuaaliterveys merkitsee mahdollisuutta nautinnollisiin ja turvallisiin seksuaalisiin kokemuksiin vapaana pakottamisesta, riistosta ja väkivallasta. Seksuaaliterveys vaarantuu, kun henkilö uhmaa vaaratilanteita tai ajautuu niihin eli seksiriskikäyttäytyä. Tämä riskikäyttäytyminen voi vahingoittaa pysyvästi yksilön seksuaali- ja lisääntymisterveyttä ja jopa muuttaa koko elämän. HIV-tartunta ja teinivanhemmuus ovat tästä vakavia esimerkkejä. (Cacciatore 2007, 31.)

Tärkeitä seksuaaliterveyttä edistäviä asioita ovat omasta hygieniasta huolehtiminen sekä ehkäisyn käyttö ei-suunnitellun raskauden ja sukupuolitautien ehkäisemiseksi. Kondomi on ainoa ehkäisymenetelmä, joka suojaa näiltä molemmilta. Raskauden ehkäisymenetelmiä on myös ehkäisytabletit, kierukka, naisten kondomi, pessaari, ehkäisykapseli ja ehkäisyrenkas. Mikäli raskauden ehkäisy on jostain syystä unohtunut tai pettänyt, suositellaan ottamaan jälkiehkäisytabletti. Jälkiehkäisyä ei tule käyttää säännöllisenä ehkäisymenetelmänä, sillä se saattaa aiheuttaa kuukautiskiertoon häiriöitä. Sterilisoinnissa yksilön

lisääntymiskyky poistetaan leikkauksella. (Oksanen 2015, 94.) Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuoden 2019 kouluterveyskyselyn mukaan lähes joka viides yläkouluikäinen nuori jättää käyttämättä ehkäisyä. Tämä voi johtua osittain tiedon puutteesta ehkäisystä tai siitä, että ehkäisy unohtuu, kun kondomeja ei ole hankittu ennakoon. Joidenkin kohdalla kyse voi olla myös siitä, ettei koeta omaa kehoa arvokkaaksi. (Rinta-Tassi 23.9.2019.)

4.5 Seksuaalioikeudet

Oikeudet on yksi seksuaalikasvatuksen osa-alueista. Seksuaalioikeudet pitävät sisällään kaikki seksuaalikasvatuksen osa-alueet. (Seksuaalisuuden osa-alueet, [viitattu 2.11.2020].) Seksuaalioikeudet kuuluvat kaikille ja ne kulkevat rinnakkain lisääntymiseen liittyvien oikeuksien kanssa. Lisääntymiseen liittyviä oikeuksia alettiin määritellä osana ihmisoikeuksien määrittelyä 1960-luvulla. Seksuaalioikeuksien määrittely alkoi vähitellen 1990-luvulla, kun alettiin kiinnittää laajempaa huomiota seksuaaliterveyden kysymyksiin. (Klemetti & Raussi-Lehto 2016, 22.)

Seksuaalioikeuksien keskeinen sisältö on, että jokaisella yksilöllä ja parilla on oikeus päättää omasta elämästään vastuullisesti. Näitä asioita ovat esimerkiksi läheisen ihmissuhteen solmiminen, avioituminen, lasten hankkiminen ja ehkäisyn käyttö. Seksuaalioikeuksissa korostuu näiden lisäksi yksilön oikeus kehonsa koskemattomuuteen, seksuaaliseen turvallisuuteen, sukupuoleen ja seksuaalisuuden moninaisuuteen sekä seksuaaliseen hyvinvointiin. (Klemetti & Raussi-Lehto 2016, 22.) Seksuaalioikeudet sisältävät myös velvollisuuden ja vastuun kunnioittaa muiden oikeuksia. Valtiolla on vastuu, että jokaisen oikeudet turvataan lainsäädännöllä. (Ilmonen & Korhonen 2015, 7.)

Ilmosen ja Korhosen (2015, 4) mukaan seksuaalioikeudet ovat haavoittuvaisempia kuin ihmisoikeudet, sillä ne ovat jatkuvasti vaarassa tulla loukatuiksi. Näitä loukkauksia tapahtuu sekä yhteisöissä että perheissä, mutta myös valtion ja terveydenhuollon ammattilaisten osalta. Esimerkkejä näistä loukkauksista ovat muun muassa aborttilainsäädännön tiukentaminen, ehkäisyn huono saatavuus sekä teiniraskaudet. Ilmosen ja Korhosen (2015, 4) mukaan seksuaalioikeuksien takaaminen säästää myös ihmishenkiä. Heidän mukaansa suuri osa raskauteen, synnytykseen ja HIViin liittyvistä kuolemista olisi estettävissä ehkäisyn, seksuaalikasvatuksen, seksuaaliterveydenhoidon ja sukupuolten välisen tasa-arvon kautta.

Ilmosen ja Korhosen (2015, 10) mukaan seksuaalioikeuksia ovat:

1. Oikeus omaan seksuaalisuuteen
2. Oikeus tietoon seksuaalisuudesta
3. Oikeus suojella itseään ja tulla suojatuksi
4. Oikeus seksuaaliterveyspalveluihin
5. Oikeus tasa-arvoon ja syrjimättömyyteen
6. Oikeus yksityisyyteen
7. Oikeus vaikuttaa

Nämä oikeudet koskevat kaikkia ihmisiä sukupuolesta, etnisestä taustasta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai terveydentilasta riippumatta.

Seksuaalioikeuksien tietoisuuden lisääminen on inhimillistä sekä taloudellisesti järkevää. Esimerkiksi teiniraskaudet johtavat usein koulunkäynnin keskeyttämiseen, mikä vaikuttaa nuoren äidin tulevaisuuden ansaintamahdollisuuksiin ja tulotasoon sekä inhimillisen pääoman menettämiseen. Varhaisten raskauksien aiheuttamat kustannukset ulottuvat myös tulevaan lapseen, perheeseen, yhteisöön ja kansantalouteen. (Ilmonen & Korhonen 2015, 4–5.)

5 SEKSUAALIKASVATUS LASTENSUOJELUYKSIKÖSSÄ

5.1 Seksuaalikasvatus osana lastensuojeluyksikön arkea

Lastensuojeluyksikön arkea ohjaavat lait ja säädökset, mutta tavoitteena on luoda yksiköstä lapselle mahdollisimman kodinomainen (Lastensuojelulaitokset, [viitattu 6.4.2020]). Lastensuojeluyksikön arki koostuu jokaisen lapsen yksilöllisistä tarpeista. Sijoitus on aina tavoitteellista. Jokaisella lapsella on omat yksilölliset tavoitteensa sijoitukselle. (Lapsen oikeudet sijaishuollossa, [viitattu 6.4.2020].) Tavoitteisiin pääseminen mitataan pidemmällä aikavälillä, mutta niiden seuraaminen arjessa on äärimmäisen tärkeää dokumentoinnin kannalta. Jokaisella lapsella on kuitenkin tavoitteenaan päästä pois lastensuojelun palveluiden piiristä ja elää täysipainoista elämää. Jokaisen tie tähän tavoitteeseen pääsemiseksi on kuitenkin erilainen. Lastensuojeluyksikön ohjaajat toimivat lasten kasvattajina ja pyörittävät lasten arkea, jokainen yksilöllisesti huomioiden. Seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen vaikuttavat ohjaajien koulutus ja kokemus sekä heidän oma suhtautumisensa seksuaaliasioihin. (Ilmonen 2006, 53; Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 43.)

Lastensuojeluyksikön ollessa lasten koti, on tärkeää, että siellä toteutetaan seksuaalikasvatusta. Seksuaalikasvatuksen tulee olla osana arkea. (Seksuaalikasvatus 2019.) Voi olla tilanteita, joissa lapsen ei ole ollut mahdollista kotona saada seksuaalikasvatusta perheen ollessa kriisitilassa. Näin ollen joidenkin lasten kohdalla voidaan joutua aloittamaan seksuaalikasvatus aivan ensimmäisiltä portailta lähtien, vaikka lapsi olisi jo esimerkiksi 10-vuotias. (Honkanen 2017, 24.)

Lastensuojeluyksikön lapsilla voi olla monenlaisia taustoja ja haasteita, jotka ohjaajien tulee ottaa huomioon arjen työssään. Mikäli kotona tehty seksuaalikasvatus on jäänyt tekemättä ja lapsella on taustalla monenlaisia traumaattisia kokemuksia, hän voi olla aivan hukassa oman seksuaalisuutensa kanssa. Traumaattiset kokemukset voivat heijastua esimerkiksi lapsen seksuaalisävytteisenä käyttäytymisenä tai hygienian laiminlyömisinä. Lapsi ei tällöin koe itseään arvokkaaksi eikä anna keholleen arvoa. Lapsi voi käyttää kehoaan huomion ja hyväksynnän hakuun. (Soisalo 2012, 162–167.) Lapsi voi hakea muilta lapsilta huomiota kyseenalaisin keinoin, jos hän ei ole saanut kasvatusta hyvistä kaverisuhteista eikä tällöin tiedä, mikä on oikea tapa lähestyä kaverimielessä (Kallio 2013, 5).

Lastensuojeluyksikön arki koostuu monen lapsen yksilöllisistä tarpeista ja menoista, jolloin yksikön arki on kuin suurperheen elämää. Tämän vuoksi on tärkeää, että jokainen lapsi saa yksityisyyttä silloin, kun kokee tarvitsevansa sitä. Lapselle voi olla hyvin vaikeaa asua muiden lasten kanssa saman katon alla ja tämä voi vaatia ohjaajalta paljon aikaa itselleen. Lasta on hyvä myös ohjata välillä olemaan yksin, jotta hän oppii sietämään tylsyyttä ja olemaan itsensä kanssa. (Rajojen asettaminen lapselle 2018.) Hoito- ja kasvatushenkilökunnalla on oikeus luoda yhteiset säännöt sallitulle ja kielletylle toiminnalle, jotta arki olisi mahdollisimman sujuvaa (Valvira 2013, 7–8).

Yksityisyyteen liittyy myös kosketus. Seksuaalioikeuksiin kuuluu, että jokaisella on oikeus koskemattomuuteen. On tärkeää, että lapselle kerrotaan hänen oikeuksistaan ja samalla myös hänen velvollisuuksistaan noudattaa samoja ohjeita. (WHO & BZgA 2010, 17.) Ohjaajien on luotava jokaiselle lapselle ja nuorelle kokemus siitä, että he ovat lastensuojeluyksikössä turvassa.

Lastensuojeluyksikössä on hyvä olla säännöt sille, että minkälainen vaatetus yhteisissä tiloissa on sallittua. Jokaiselle lapselle täytyy antaa kasvurauha. (L 13.4.2007/417 § 4a.) Toisen lapsen vähäpukeisuus voi olla todella häiritsevää toiselle lapselle ja herättää jopa epämiellyttäviä tuntemuksia. Lapsi ei välttämättä tätä itse ymmärrä, jolloin ohjaajien roolina on ohjata lasta tilanteen mukaiseen pukeutumiseen. (Vänskä 2012, 14–18.) Lapsen oikeutta ilmaista itseään pukeutumisen kautta tulee kuitenkin arvostaa. Mikäli lapsi kulkee hyvin vähissä vaatteissa, tulee siihen puuttua.

Ohjaajien kuuluu valvoa lasten oikeanlaista hygieniaa ja kertoa, mitä hyvään hygieniaan kuuluu. Peseytyessä käytetään saippuaa ja shampoota ja jos murrosikä on jo alkanut ja hien erityis lisääntynyt, tulee käyttää myös deodoranttia. Peseytymisen jälkeen harjataan hiukset ja laitetaan puhtaat vaatteet päälle. Myös hampaiden harjauksesta ja kynsien leikkauksesta tulee pitää huolta. Hygienenisuus heijastaa lapsen hyvää oloa, ja siihen tulee kiinnittää huomiota. Hygienenisyyteen kuuluu myös omien vaatteiden pesu. Pyykkääminen on osa arkea, jonka vuoksi se on opetettava myös lapselle, jotta hän osaa pestä omat vaatteensa ja näin vaalia puhtautta. (Nykänen 2014.)

Lapselle tulee arjessa opettaa käytöstapoja. Käytöstapoihin kuuluu muun muassa kyky toisten ihmisten kanssa elämiseen sekä pöytätavat. Käytöstapoihin sisältyy myös omien jälkien siivoaminen sekä omaisuuden kunnioittaminen. (Hermanson 2019.) Lapselle kuuluu opettaa

myös säännöllisyyttä. Ajoissa nukkumaan meneminen ja ajoissa herääminen ovat osa säännöllistä arkea. Yksikössä on myös hyvä olla tietyt ruokailuajat, jotta lapsi oppii päivärytmiä. Myös erilaiset harrastukset auttavat arkirytmien muodostumisessa ja itsensä toteuttamisessa. Säännöllinen arkirytmien luominen luo lapselle turvallisuuden tunnetta. (Rajojen asettaminen lapselle 2018.)

Lastensuojeluyksikössä on myös hyvä olla pelisäännöt kavereiden tapaamiseen. Yksikön ohjaajien kuuluu tietää, kenen kanssa lapsi liikkuu, ja missä. Ohjaajilla on myös velvollisuus huolehtia, että lapsi ei ajaudu niin sanotusti väriin porukoihin. Väärillä porukoilla tarkoitetaan sellaisia kaveripiirejä, jotka eivät ole hyväksi lapsen henkiselle, fyysiselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen ikätasoon nähden liian vanhat tai nuoret kaverit. Lastensuojeluyksikössä tulee tukea lapsen hyviä kaverisuhteita, sillä ne luovat turvaa lapsen sosiaalisuudelle ja tätä kautta hyvinvoinnille. (L 13.4.2007/417 § 4; Rätty 2019, 512.) Yksikön sisäisten kaverisuhteiden kanssa toimii samanlaiset säännöt kuin yksikön ulkopuolisten kanssa. Tuetaan lapsia tasavertaiseen ja ikätasoiseen kaveruuteen.

Lastensuojeluyksikössä voidaan myös nähdä seurustelusuhdetta. Tällöin ohjaajilla on velvollisuus kertoa nuorelle seurusteluun kuuluvista velvollisuuksista. Näitä ovat muun muassa seksuaalioikeudet ja ehkäisyn käyttö. On kuitenkin hyvä rajata seksiasioiden toteuttaminen pois yksiköstä, ettei muiden lasten eläminen häiriinny tästä. Nuoren kanssa on hyvä keskustella avoimesti seurusteluun liittyvistä asioista kuten ihastumisen tunteesta, riitojen selvittämisestä ja auttaa nuorta mahdollisessa erotilanteessa. Aikuisen tuki on kuuntelevaa ja tietoa antavaa, ei neuvomista siitä, kuinka asiat kuuluisi tehdä. (Paalanen 2011, 24.)

Jokaisella lapsella on itsemääräämisoikeus. Lapsen oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, liikkumisvapaus sekä yksityiselämän suoja, uskonnon- ja omatunnonvapaus, omaisuudensuoja, oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin, oikeus sosiaaliturvaan ja oikeusturva ovat Suomen perustuslailla (L 11.6.1999/731) turvattuina perusoikeuksia. Monessa yksikössä on yksikön sisäiset seurustelusuhdet kiellettyjä. Lapsella ja nuorella on oikeus ylläpitää hänelle tärkeitä sosiaalisia suhteita, mutta samanaikaisesti häntä on suojeltava seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamiselta ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Seurustelusuhdet ovat riskialttiita yksikön sisällä, sillä ne eivät ole välttämättä kestäviä, eivätkä toteuta sijoituksen tarkoitusta. (Valvira 2013, 15.)

Lastensuojeluyksikön seksuaalikasvatuksessa yksi tärkeimpiä asioita on toisten ihmisten kunnioitus: kuinka toisia ihmisiä kohtaan käyttäydytään ja kuinka heille puhutaan. Lapsen käsitys toisen ihmisen kunnioittamisesta saattaa olla hyvinkin vioittunut, mikäli hän ei ole saanut siihen kotoa hyvää roolimallia. Mikäli lapsi ei tunne itseään arvokkaaksi, hän voi heittää pahaa oloaan muiden päälle nimittelemällä ja käskyttämällä heitä. (Soisalo 2012, 19.) Lapsia kuuluu opettaa arjessa toisten arvostamiseen sukupuolesta, iästä, ihonväristä ja seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta. Jokainen saa olla sellainen kuin on. (L 30.12.2014/1325.) Tämä on osa seksuaali- ja ihmisoikeuskasvatusta (World programme for human rights education 2017, 21).

Ohjaajilla on lastensuojeluyksikössä samat oikeudet kuin lapsilla, ja heillä on oikeus tehdä työtä pelkäämättä. Ohjaajat toimivat yksikössä lasten kasvattajina, joten heillä oikeus ja velvollisuus myös puuttua lapsen asioihin. Lasta voi rajata arjessa kasvatuksellisesti ikätasoon nähden esimerkiksi puhelimen käytössä ja syömisessä. Välillä kuitenkin tulee sellaisia tilanteita, joissa lapsi tai nuori käyttäytyy uhkaavasti itseään ja muita kohtaan. Tällöin ohjaajalla on oikeus käyttää rajoitustoimenpiteitä (Nykänen 2014).

5.2 Rajoitustoimenpiteet lastensuojeluyksikössä

Lastensuojeluyksikön rajoitustoimenpiteitä ovat yhteydenpidon rajoittaminen, aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilöntarkastus, henkilönkatsastus, omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen, lähetysten luovuttamatta jättäminen, kiinnipitäminen, liikkumisvapauden rajoittaminen, luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen, eristäminen ja erityinen huolenpito. Rajoitustoimenpiteellä puututaan lapsen perus- ja ihmisoikeuksiin. (Räty 2019, 551.)

Lastensuojelulain 61 a§:n mukaan rajoitustoimenpide ei saa koskaan olla rangaistus. Päättöksen rajoitustoimenpiteestä voi tehdä rajoituksen mukaan joko laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Rajoitustoimenpiteitä voidaan kohdistaa kiireellisesti sijoitettuun, huostaanotettuun tai hallinto-oikeuden väliaikais määräyksellä sijoitettuun lapseen. Rajoitustoimenpiteitä ei saa käyttää lapseen, joka on sijoitettu avohuollon tukitoimena. (Rajoitukset sijaishuollossa, [viitattu 6.4.2020].)

Rädyn (2019, 552) mukaan perusoikeuksien rajoittamisen tulee aina perustua lakiin. Punnitessa rajoitusedellytyksiä on varmistettava, että tavoiteltava hyöty on merkittävämpää

kuin aiheutuvat haitat eikä tavoiteltavaan lopputulokseen päästä vähemmällä puuttumisella yksilön perusoikeuksiin. Mikäli perusoikeutta rajoittavia toimia lievemmat toimet riittävät, ei perusoikeutta saa rajoittaa. Rajoitusta saadaan käyttää vain, jos rajoitus on lapsen edun mukainen, rajoitus on oikeassa suhteessa lapsen ikään ja kehitystasoon nähden, rajoitus on lapsen hoidon ja huolenpidon tai sijaishuollon tarkoituksen toteuttamisen kannalta perusteltu ja sopiva, rajoituksen käyttäminen on välttämätöntä lapsen oman tai muiden henkilöiden terveyden vakavan vaarantumisen vuoksi, ruumiillisen koskemattomuuden turvaamiseksi tai merkittävän omaisuusvahingon ehkäisemiseksi, rajoitus on oikeassa suhteessa suojeltavaan etuun nähden, lapsen mielipide rajoituksesta on selvitetty 20§:n mukaisesti ellei se ole ilmeisen mahdotonta ja muut, lievemmat keinot eivät ole tilanteeseen soveltuvia. Näiden kaikkien edellytysten on täytyttävä samanaikaisesti, jotta rajoitukseen voidaan ryhtyä. (Rajoitukset sijaishuollossa [viitattu 6.4.2020].)

Nostamme aiheemme vuoksi erityiseen huomioon fyysisen rajoitustoimenpiteen, eli kiinnipidon. Lapsen vastentahtoinen siirtäminen fyysisesti koskettamalla tai tiukasti ohjaamalla on kiinnipitämistä. Kiinnipitoon joudutaan turvautumaan silloin, kun aiemmin mainitut edellytykset rajoitustoimenpiteeseen täyttyvät. Rajoitustoimenpiteenä kiinnipito eroaa muista rajoitustoimenpiteistä sen fyysisyyden ja välittömyyden vuoksi. Kiinnipitotilanteet tapahtuvat usein yllättäen ja vaativat ohjaajalta tilannetajua. Kiinnipitäminen ei koskaan saa olla niin sanottu valtataistelu, vaan sen on oltava luonteeltaan hoidollista. (Räty 2019, 648–649.)

Kiinnipitämisen totuttamisessa on otettava huomioon lapsen ikä, sukupuoli, kulttuuri- ja uskonnollinen tausta sekä se, millä perusteella lapsi on sijoitettu. Lapsen ihmisarvoa ei saa loukata ja hänen vakaumustaan sekä ihmisarvoaan on kunnioitettava (L 13.4.2007/417 § 61a.). Huomioon on otettava erityisesti lapsen menneisyyden kokemukset. Taustalla voi olla väkivaltaa tai esimerkiksi seksuaalinen hyväksikäyttö. Tällä voi olla suurikin merkitys kiinnipidon toteuttamisessa. (Räty 2019, 650.)

Kiinnipitämisessä ei saa käyttää apuvälineitä, mutta mikäli lapsen historiaan kuuluu esimerkiksi väkivaltaa tai hyväksikäyttöä, voidaan lapsen ja kiinnipitäjän välillä käyttää ohutta liinaa tai huopaa suojaamaan lapsen fyysistä koskemattomuutta. Lapsi voi kokea ihmisen fyysisen kosketuksen ahdistavana, tällöin liina tai huopa on hoidollinen apuväline kiinnipidossa, joka lisää lapsen turvallisuutta. Kiinnipitoon ei saa koskaan sisältyä lapsen vastentahtoista riisumista tai pukemista. (Räty 2019, 650–651.)

Kiinnipidot ovat usein traumaattisia kiinnipidetylle lapselle, minkä vuoksi on välttämätöntä, että kiinnipito käydään läpi kiinnipidetyt lapsen kanssa kuten lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) 74a §:ssä säädetään. Lapsi voi kokea rajoitustoimenpiteen rangaistuksena, jonka vuoksi tilanne täytyy käydä läpi yhdessä tilanteessa olleen ohjaajan tai johtajan kanssa. Rajoitustoimenpiteen tarkoitus on luoda lapselle turvaa. (L 13.4.2007/417 § 74a.) Mikäli kiinnipidosta seuraa lapselle näkyviä vammoja, on terveydenhuollon ammattihenkilön tutkittava lapsi. Tutkimus on tehtävä myös, mikäli lapsi tätä itse pyytää. (Räty 2019, 651–652.)

Rajoitus ja sen toteuttamistapa tulee käydä läpi myös huoltajien kanssa, jollei se ole mahdotonta tai ilmeisen tarpeetonta. Tavoitteena tässä on, että aikuiset ja lapsi arvioivat tilannetta ja omaa toimintaansa yhdessä toisiaan kuullen. Tilanteen läpikäyminen toimii aikuisille ammatillisen kehittymisen välineenä ja lapselle tämä merkitsee vastuunottoa omasta käyttäytymisestään. (Rajoitukset sijaishuollossa [viitattu 6.4.2020].)

6 SIJOITETTUIJEN NUORTEN SEKSUAALISUUTTA UHKAAVIA TEKI-JÖITÄ

6.1 Sijoituksen tausta

Sijoituksen taustalla on suuria haasteita, jotka vaikuttavat nuoreen ja hänen hyvinvointiinsa vielä pitkään sijoituksen aikana ja sen jälkeenkin. Monet nuoren toimintaan vaikuttavat asiat ja ongelmat kulkevat käsi kädessä, eikä aina pystytä erottamaan syy-seuraussuhteita. (Lammi-Taskula 2016, 3.) Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on tehnyt tutkimuksen, jonka mukaan kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret ovat joutuneet kokemaan monenlaisia muutoksia perhesuhteissa ja kasvu- ja asuinympäristöissä. Sijoitus kodin ulkopuolelle on jälleen yksi uusi muutos. Nuorelle se merkitsee asuinpaikan vaihdosta, mahdollisesti kavereiden katkeamista ja koulun vaihtoa. (Heino ym. 2016, 104.) Sijoitettujen nuorten kohdalla korostuu nuoren identiteetin ja oman paikan hakeminen. Muutosten vuoksi nuoren identiteetin etsiminen saattaa alkaa alusta. (Lammi-Taskula 2016, 4.)

Sinkkosen (2015, 148) mukaan sijoitettavat lapset ovat yhä useammin jo nuoruusiässä sijoituksen aikaan. Tämä merkitsee tavallisesti sitä, että heidän kasvunsa ja kehityksensä on ollut uhattuna kauan ja, että heidän ongelmansa ovat yhä monimuotoisempia ja vaikeampia. Sijoitetuilla nuorilla havaitaan yhä enemmän neurologisia, somaattisia ja psyykkisiä samanaikaissairauksia ja terveydentila on muuta väestöä heikompi. Tämä heijastuu myös kuolleisuuteen: kuolleisuusprosentti on sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla korkeampi aina 25. ikävuoteen saakka. Kuolinsyynä ovat usein päihteet, itsemurhat ja onnettomuudet.

6.2 Vanhempien ja ympäristön vaikutukset

Sijoitettu nuori on voinut joutua aikoinaan seuraamaan sivusta vanhempiensa julmia riitoja, eroamisia ja uusien kumppaneiden vaihtumista. Vanhempien oma toiminta on voinut vääristää nuoren mielikuvaa parisuhteesta. THL:n tutkimuksen raportissa todetaan, että 76 prosentilla sijoitettujen lasten ja nuorten perheistä oli vuorovaikutusongelmia ja ristiriitoja. Lisäksi perheväkivallan tai sen uhka arvioitiin esiintyvän noin puolella. (Heino ym. 2016, 70.)

Sijoitetun nuoren ympäristö on voinut olla seksuaalisesti ylivilittynyt, tai hän on voinut joutua näkemään seksuaalista toimintaa, mikä ei ole hänen ikätasolleen sopivaa. Tällainen

toiminta on voinut olla esimerkiksi pornon katsomista tai vanhemman liian intiimejä rakkautenosoituksia kumppanilleen lapsen nähden. Jos pieni lapsi joutuu näkemään esimerkiksi pornoa tai vanhemman seksiä, hän kokee sen ahdistavana, kivuliaana ja toisen alistamisena. Ne pelottavat lasta ja saattavat vaikuttaa negatiivisesti hänen myöhempään seksielämäänsä. (Kinnunen 2001, 56.) Tällaiset kokemukset ovat avanneet lapselle tai nuorelle liian aikaisin seksin maailman. Usein se pilaa lapsen tai nuoren rauhallisen kehittymisen omalla ikätasollaan. (Kinnunen 2001, 81.)

Honkasen (2019, 24) mukaan seksuaalikasvatusta helposti laiminlyödään vanhempien ollessa kriisiytyneessä tai vaikeassa elämäntilanteessa. Nuoren vanhempien asenteet seksuaalisuutta ja sen moninaisuutta kohtaan ovat voineet olla hyvin kapeita ja jyrkkiä. Sen seurauksena nuori ei välttämättä ole saanut olla oma itsensä tai pystynyt hahmottamaan omaa identiteettiään. Nuori saattaa kokea ahdistusta ja epävarmuutta omasta sukupuolestaan, sukupuoli-identiteetistään tai seksuaalisesta suuntautumisestaan. Sijoitettu nuori on hukkassa itsensä ja identiteettinsä kanssa, jolloin hän saattaa vetäytyä syrjään tai puolestaan tutkia itseään ja omaa seksuaalisuuttaan liiankin avoimesti. (Vanhempien antama seksuaalikasvatus 12.7.2019.)

6.3 Riskialtis käyttäytyminen

Sijoitettu nuori on usein kokenut monia pettymyksiä, jotka vaikuttavat hänen itsetuntoonsa. Lisäksi nuori ei välttämättä ole saanut kokemusta arvostuksesta ja siitä, että on hyväksytty omana itsenään. (Kiviruusu 2017.) Seurauksena nuori alkaa hakemaan hyväksyntää itselleen. Nuoren sen hetkisillä kavereilla ja ystäväillä on suuri merkitys siihen, millaisena nuori näkee itsensä – hyväksytäänkö hänet omana itsenään ja onko nuori kaveriporukan arvoinen. Jos nuori kokee paineita kaveriporukassaan, hän saattaa käyttäytyä riskialttiisti saadakseen hyväksynnän. (Cacciatore 2007, 160.)

Riskialtis käyttäytyminen saattaa ilmetä esimerkiksi päihteiden käyttönä, näpistelynä tai liian seksuaalisena käyttäytymisenä (Cacciatore 2007, 160). Riskialttiisti käyttäytyvä nuori myös löytää usein kavereikseen samankaltaisia nuoria tai ajautuu sellaiseen kaveriporukkaan. Tällaisissa kaveriporukoissa saatetaan yllyttää toisia riskialttiisiin, laittomiin tekoihin ja kilpaillaan siitä, kuka uskaltaa tehdä mitään. Nuoret haluavat myös kokea jännityksen ja adrenaliinin luoman tunteen kehossaan, joka saattaa myös aiheuttaa riippuvuuden (Adrenaliini

9.2.2018). Seurauksena voi olla vaarallisia tilanteita, joissa nuori voi satuttaa tai jopa vammauttaa itsensä. Tällainen tapahtuma heijastuu nuoren minäkuvaan myös seksuaalisuuden alueelle. Nuoren kehonkuva ja seksuaalikäyttäytyminen saattaa muuttua. (Virtanen 24.3.2014.) THL:n tekemän kouluterveyskyselyn mukaan sijoitetuilla nuorilla esiintyy enemmän riskikäyttäytymistä kuin ydinperheissä asuvilla lapsilla ja nuorilla (Ikonen ym. 2017). UNESCO:n (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) tutkimuksen mukaan seksuaalikasvatuksella puolestaan pystytään ehkäisemään riskikäyttäytymistä (UNESCO 2018, 29).

6.4 Päihteiden käyttö ja väkivaltainen käyttäytyminen

Sijoitetuilla nuorilla päihteiden käyttö on yleistä. THL:n tutkimuksen mukaan sijoitettujen nuorten tilanteessa yli puolella ilmeni alkoholin käyttöä paljon tai vähän ja noin puolella arvioitiin sijoituksen taustalla olevan paljon tai vähän muiden päihteiden ja huumeiden käyttöä. (Heino ym. 2016, 72.) Päihteiden käytön taustalla saattaa olla muun muassa kotoa opittu malli, kaveripiirin yleinen päihdemyönteinen ilmapiiri tai ahdistavien tunteiden turruttaminen. Nuorella ei välttämättä ole keinoja ahdistavien tunteiden käsittelyyn, jolloin hän turvautuu päihteisiin. Usein myös päihteiden vaikutuksen alaisena nuorelta katoaa tai heikentyy itse suojeleuvaisto ja harkintakyky. Se saattaa johtaa liian varhaisiin seksuaalisiin toimintoihin, kuten seksiin. Usein seksi on myös suojaamatonta, minkä seurauksena nuori saattaa saada sukupuolitaudin tai tulla raskaaksi. Nuori saattaa myös joutua hyväksikäytön uhriksi, kuten tulla raiskatuksi. (Mäkäräinen 2016.) THL:n kouluterveyskyselyn mukaan sijoitetuilla nuorilla oli viisinkertainen riski joutua seksuaalisen väkivallan uhriksi verrattuna vanhempansa luona asuviin (Ikonen ym. 2017).

THL:n tutkimuksen mukaan lähes puolella sijoitetuista nuorista nähtiin väkivaltaisuutta paljon tai vähän (Heino ym. 2016, 72). On todettu, että päihteiden käyttö lisää aggressiivista ja impulsiivista käyttäytymistä. Päihtynyt nuori saattaa olla turvallisuusriski sekä itselleen että muille ihmisille. Lisäksi päihtynyt ja väkivaltainen nuori voi olla uhka myös toisen ihmisen, kuten oman kumppanin itsemääräämisoikeudelle, koskemattomuudelle sekä seksuaaliterveydelle. (Päihteet ja aggressiivisuus 2009.)

6.5 Kaveri- ja seurustelusuhteet

THL:n tutkimuksen mukaan joka neljännellä lapsella tai nuorella oli vaikeuksia kaverisuhteisiin kiinnittymisessä (Heino ym. 2016, 71). Nuorelle ryhmään kuulumisen ja hyväksytyksi tuleminen on merkittävä asia. Nuori myös luo omaa identiteettiään suhteessa muihin ihmisiin. (Korkiamäki 2018, 12.) Nuoren identiteetti ja sukupuoli-identiteetti vaikuttavat siihen, millaisena nuori näkee itsensä (Identiteetti, viitattu 5.4.2020). Sijoituksen seurauksena nuori on mahdollisesti joutunut luopumaan vanhoista kavereistaan ja ystävistään. Jos uusien kaverisuhteiden luominen on haastavaa, nuori saattaa jäädä yksin ja kokea olevansa ulkopuolinen. THL:n kouluterveyskyselyn mukaan sijoitettujen lasten ja nuorten kohdalla koulukiusaamisen uhriksi joutuminen on yleisempää kuin vanhempansa luona asuvilla (Ikonen ym. 2017). Kiusaamiskokemukset vaikuttavat negatiivisesti nuoren itsetuntoon ja identiteettiin sekä myöhempisiin kaveri- ja seurustelusuhteisiin. Kiusaaminen saattaa aiheuttaa myös aggressiivista käyttäytymistä. (Hamarus 8.8.2016.)

Kun sijoitettu nuori etsii omaa identiteettiään ja hyväksyntää, hän saattaa kokea tarvetta omalle kumppanille. Jos kumppanin valinta ei ole kovin harkittu päätös, toinen osapuoli ei välttämättä ole nuorelle parhain valinta seurustelusuhteen opetteluun. (Ojanen, [viitattu 5.4.2020].) Kumppanien odotukset parisuhteelta eivät välttämättä vastaa toisiaan. Nuori myös saattaa hyväksyä paljon sellaista käyttäytymistä kumppaniltaan, mikä ei terveelliseen parisuhteeseen kuulu. Nuori ei tiedä, mikä on sallittua ja milloin hänen oikeuksiaan rikotaan, kuten itsemääräämisoikeutta ja koskemattomuutta. (Omat rajat ja lähisuhteet, [viitattu 6.4.2020].) Jos vanhempi on vaihtanut kumppania usein, nuori voi ottaa siitä mallia ja hänen on vaikea sitoutua omaan parisuhteeseensa. Voi myös olla, että nuori ei edes halua parisuhdetta, koska hänen mielikuvansa siitä on negatiivinen ja ahdistava. (Ojanen, [viitattu 6.4.2020].)

6.6 Seksuaalinen hyväksikäyttö ja kaltoinkohtelu

Cacciatoren (2007, 161) mukaan erityisesti laiminlyöty tai yksinäinen nuori on altis hyväksikäytölle. Tällaiset nuoret tutustuvat usein internetin ja sosiaalisen median kautta muihin nuoriin ja aikuisiin. Alkuun keskustelu tuntemattoman kanssa on usein viatonta, mutta myöhemmin toinen osapuoli saattaa pyytää nuoresta kuvia tai itse lähettää nuorelle omia kuviaan. Nuoren kaipuu hyväksynnästä voi johtaa siihen, että nuori lähettää itsestään intiimejä kuvia toiselle osapuolelle. Toinen osapuoli saattaa olla pedofiili tai esimerkki nuoren tuttu, joka

lähettääkin eteenpäin nuoren kuvia ja asettaa tämän naurunalaiseksi. Nuori joutuu hyväksikäytön uhriksi ja kokee voimakasta ahdistusta ja häpeää. (Ikonen & Halme 2018, 1–2.)

Kun nuori joutuu seksuaalisen kaltoinkohtelun tai hyväksikäytön uhriksi, hänen seksuaalisuudessaan tapahtuu monenlaisia muutoksia. On tavallista, että nuoren seksuaalinen kehitys taantuu tai jopa pysähtyy. Nuori saattaa saada äkillisiä paniikkikohtauksia fyysisessä läheisyydessä tai seksitilanteissa ja kokee fyysisen läheisyyden likaisena ja pahana asiana. Myöhemmin nuoren on vaikea luottaa muihin ihmisiin ja esimerkiksi luoda seurustelusuhdetta ja päästää ketään lähelleen. Nuoren mielessä on ajatus, että turvallinenkin ihminen haluaa hänelle pahaa. (Promotion of Sexual Health 2000, 16; Cacciatore 2007, 357.) Seksuaalinen kaltoinkohtelu tai hyväksikäyttö saattaa johtaa myös yliseksualisoituneeseen käytökseen, kuten seksuaaliväritteisiin puheisiin ja toimiin. Seurauksena voi olla riskikäyttäytymistä ja hyväksikäytön kierre. Nuori ei arvosta itseään ja kokee, ettei millään ole merkitystä. (Cacciatore 2007, 357; Wekerle ym. 2017, 101.)

Seksuaalisen kaltoinkohtelun ja hyväksikäytön seurauksia ovat usein myös kehonkuvan muutokset, kun nuori alkaa kokemaan kehonsa likaisena ja pilattuna. Nuoren voi olla haastavaa mennä esimerkiksi lääkärin vastaanotolle ja kehon tutkiminen voi olla mahdotonta. Nuori voi alkaa välttämään ystäviään tai puolestaan takertua heihin. Nuori haluaa, että hänen vierellään on jatkuvasti ihminen, jolta hän saa lohtua. Kaltoinkohtelun ja hyväksikäytön oireet voivat olla myös somaattisia, kuten pahoinvointia, hengitysvaikeuksia ja kiputiloja. Etenkin nuoren sukuelimissä saattaa tuntua esimerkiksi polttelua, kutinaa ja kirvelyä. Nuori ei välttämättä pysty menemään gynekologin vastaanotolle, koska hän kokee niin voimakasta pelkoa ja kipua. (Cacciatore 2007, 357.)

6.7 Mielen terveyden ongelmat

THL:n kouluterveyskyselyn mukaan sijoitetuilla nuorilla on yli kaksinkertainen riski mielen terveyden ongelmiin verrattuna vanhempansa luona asuviin ikätovereihin (Ikonen ym. 2017). Psykyen haasteet ja mahdolliset lääkitykset vaikuttavat nuoren seksuaalisuuteen. Nuoren kehonkuva saattaa muuttua tai vääristyä, ja lääkkeiden sivuvaikutuksena voi ilmetä muun muassa painon muutoksia ja seksuaalista haluttomuutta. (Seksuaalisuus ja mielen terveys 2.1.2020.) Psykkisten ongelmien on nähty olevan yhteydessä myös päihteiden

käyttöön ja runsaaseen seksikumppanien lukumäärään (Savioja, Sumia & Kaltiala-Heino 8.3.2015).

Sijoitetulla nuorella saattaa esiintyä syömishäiriöitä. Niiden taustalla voi olla kokemus siitä, että nuori ei pysty hallitsemaan elämässään tai ympäristössään tapahtuvia muutoksia, mutta hän pystyy kontrolloimaan omaa kehoaan. Syömishäiriön taustalla on usein myös vääristynyt kehonkuva tai se vääristyy häiriön vuoksi. Anoreksiassa nuoren aliravitsemuksen seurauksena kuukautiset saattavat jäädä pois. Lisäksi nuorella saattaa olla psyykkisiä oireita, kuten masennusta ja ahdistusta, joita hän voi lääkittää esimerkiksi huumeilla tai viiltelyllä. Syömishäiriön ja vääristyneen kehonkuvan seurauksena nuori ei välttämättä halua päästä lähelleen muita ihmisiä, ja esimerkiksi fyysinen läheisyys saattaa tuntua ahdistavalta. (Syömishäiriöt 5.8.2017.)

7 LASTENSUOJELUYKSIKÖN OHJAAJA SEKSUAALIKASVATTAJANA

7.1 Ohjaajan rooli seksuaalikasvattajana

Sosiaalialan työssä puhutaan kokonaisvaltaisesta ihmisen kohtaamisesta. Valitettavan usein kokonaisuudesta jää pois seksuaalisuuden osa-alue. Työntekijän ammatillisuus kuitenkin velvoittaa, että hän uskaltaa ottaa myös seksuaalisuuden puheeksi ja samalla antaa asiakkaalle luvan seksuaalisuudesta puhumiseen. (Ilmonen 2006, 43.)

Cacciatoren (2006, 205–206) mukaan seksuaalikasvatusta tekevät kaikki aikuiset, jotka ovat tekemisissä lasten ja nuorten kanssa. Lastensuojeluyksikön ohjaajilla on tärkeä rooli sijoitettujen lasten ja nuorten seksuaalikasvattajina. He toimivat näiden kasvattajina, hoitajina ja malliesimerkkeinä. Osa sijoitetuista lapsista ja nuorista ei ole tekemisissä vanhempiensa kanssa, joten kodin kasvatustyö on lastensuojeluyksikön ohjaajien vastuulla. Lapset ja nuoret saavat seksuaalikasvatusta monista eri ympäristöistä, mutta päävastuu siitä on vanhemmilla tai muilla kasvattajilla eli sijoitettujen lasten ja nuorten kohdalla yksikön ohjaajilla. Lastensuojeluyksikön ohjaajat toimivat siis sekä sosiaalialan ammattilaisina sekä sijoitettujen lasten ja nuorten kasvattajina. (Cacciatore 2006, 205–206.)

Lastensuojeluyksikön ohjaajilla on yksilölliset kokemukset oman seksuaalisuuden kehitymisestä ja saamastaan seksuaalikasvatuksesta. Cacciatore (2006, 205) korostaa, että seksuaalikasvatus on haasteellinen asia, koska luultavasti kukaan ei ole itse saanut riittävästi asiallista ja ikätason mukaista seksuaalikasvatusta. Lastensuojeluyksikön ohjaajat eivät siis itse ole välttämättä saaneet kunnollista mallia vaan joutuvat opettelemaan, kuinka toteutetaan riittävä ja kunnollista seksuaalikasvatusta.

Seksuaalikasvatuksen toteuttamisen peruslähtökohtana ovat ohjaajan subjektiiviset edellytykset, joita ovat arvot ja asenteet, oman seksuaalisuuden kohtaaminen sekä tiedot ja taidot. Vuorovaikutuksessa lapsen tai nuoren kanssa mukaan tulevat työskentelyedellytykset ja ammatillisuus. (Ilmonen 2006, 43.) Seuraavissa kappaleissa käsitellään edellä mainittuja asioita lastensuojeluyksikön ohjaajan näkökulmasta.

Lastensuojeluyksikössä jokaisella nuorella on omaohjaaja, joka on päävastuussa nuoren asioista. Usein omaohjaaja on myös yksikössä se aikuinen, jonka kanssa nuori viettää eniten aikaa ja kenet tuntee parhaiten. Suhde omaohjaajaan saattaa olla läheisempi kuin

muihin yksikön ohjaajiin ja siten seksuaalisuudesta keskusteleminen on luontevinta omaohjaajan kanssa. Käytämme yleisesti käsitettä ohjaaja, koska seksuaalikasvatusta tekevät kaikki yksikön ohjaajat ja jollekin nuorelle seksuaalisuudesta puhuminen saattaa tuntua luontevammalta muun kuin omaohjaajan kanssa.

7.2 Ohjaajan arvot ja asenteet

Lastensuojeluyksikössä työskentelee paljon erilaisia ohjaajia, jotka edustavat mahdollisesti eri sukupolvia, sukupuoliä, seksuaalisia suuntautumisia ja kulttuureja. Oman kulttuurin ja ympäristön arvot ja normit vaikuttavat ohjaajan luomaan ihmiskäsitykseen eli millaisena näemme ihmisen pohjimmiltaan. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 15.) Se ohjaa näkemyksiämme muun muassa toisistamme, sukupuolirooleista ja ihmissuhteista sekä ylipäänsä seksuaalisuudesta. Lisäksi se ohjaa toimintaamme ja työtämme. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 132.)

Bildjuschkinin ja Ruuhilahden (2010, 27) mukaan ihmiskäsitys ja arvot luovat perustan seksuaalisuudelle. Ohjaajan tuleekin pohtia arvoja liittyen itseensä, omaan työhönsä lastensuojeluyksikön ohjaajana ja seksuaalisuuteen. Yksikössä tehtävä työ tapahtuu pitkälti kohtaamisen kautta, ja niihin voi saada uutta näkökulmaa pohtimalla edellä mainittuja arvoja. Ohjaajan omat arvot ja asenteet seksuaalisuudesta välittyvät nuorille puheen ja olemisen kautta (Bildjuschkin 2012, 78).

On tärkeää, että ohjaaja on tietoinen omista negatiivisista ja mahdollisesti rajoittavista asenteistaan. Ne vaikuttavat huomaamatta siihen, miten ohjaaja suhtautuu esimerkiksi tiettyihin nuoriin tai seksuaalisuuden osa-alueisiin, mitä asioita käsitellään ja mitä jätetään pois. Kun ohjaaja tunnistaa omat kipukohdat, hän pystyy työstämään niitä eteenpäin. Myös seksuaalisuuteen liittyvät myönteiset arvot ja asenteet on hyvä tunnistaa sekä tarpeen tullen hyödyntää niitä. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 50.)

Omat asenteet ja kapeat näkökulmat saattavat laajentua myös keskusteluissa ohjaajien ja nuorten kanssa. Ohjaaja ymmärtää, että itselle merkityksetön asia onkin toiselle tärkeä ja päinvastoin. Ohjaajan oppiessa toisten näkemyksiä ja kokemuksia seksuaalisuudesta, hän voi vapautua omista kaavamaisista ajattelumalleistaan. (Ilmonen 2006, 50.)

Lastensuojeluyksikössä yksi merkittävä seksuaalikasvatuksen edellytys on koko työyhteisön ilmapiiri. Työyhteisö sisältää kaikki yksilölliset ohjaajat heidän asenteineen ja arvoineen. On tärkeää pohtia, miten työyhteisössä suhtaudutaan seksuaalisuuteen ja keiden tarpeet ohjaavat sen toteutumista. (Ilmonen 2006, 44.)

7.3 Ohjaajan seksuaalisuuden kohtaaminen

Bildjuschkinin (2012, 79) mukaan seksuaalikasvatus tarjoaa myös ohjaajalle mahdollisuuden tutkia omia ajatuksiaan seksuaalisuudesta ja tarkentaa niitä. Ilmonen (2006, 49) kuitenkin korostaa, että toimiakseen seksuaalikasvattajana ohjaajan täytyy olla sinut oman seksuaalisuutensa kanssa ja suhtautua siihen luontevasti. Jos seksuaalisuus on aiheena ohjaajalle epämiellyttävä, se heijastuu myös nuoriin, ja sen takia nuoret eivät välttämättä uskalla ottaa esille seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä.

Ohjaajan omassa historiassa on voinut tapahtua monenlaisia pettymyksiä ja loukatuksi tulemisen kokemuksia. Kun ohjaaja keskustelee nuoren kanssa, voivat ohjaajan omat aiemmat kokemukset nousta pinnalle. Bildjuschkin ja Ruuhilahti (2010, 43) korostavat, että menneiden tapahtumien tunteet jäävät ajankohtaisiksi niin pitkäksi aikaa, että ne on käsitelty kunnolla loppuun saakka. Onkin siis tärkeää, että ohjaaja käy läpi oman taustansa ja siinä heränneet ajatukset ja tuntemukset (Ilmonen 2006, 50). Bildjuschkin ja Ruuhilahti (2010, 43) toteavat, että jokainen ihminen itse päättää siitä, millaisen suhteen seksuaalisuuteen rakentaa ja minkälaisia merkityksiä antaa seksuaalisuudelle ja siitä nouseville ajatuksille ja tunteille.

Usein heteroseksuaalinen ihminen ei itse edes tule pohtineeksi omaa seksuaalisuuttaan, seksuaalista suuntautumistaan ja sukupuoli-identiteettiään sekä niiden merkitystä itselleen. Ei-heteroseksuaalit puolestaan joutuvat monesti pohtimaan näitä asioita ja mahdollisesti myös perustelemaan niitä muille. Heteroseksuaaliselle ohjaajalle oman prosessin läpikäynti saattaa tuntua vieraalta, kun seksuaalisuuteen liittyviä asioita ja teemoja ei ole tullut ajatelleeksi. Heteroseksuaalisuus ei kuitenkaan tarkoita, että seksuaalisuus olisi ohjaajalle luonteva asia. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 40.)

7.4 Ohjaajan tiedolliset ja taidolliset valmiudet

Seksuaalikasvattajalta vaaditaan riittävää tietämystä seksuaalisuuden eri aihepiireistä (Ilmonen 2006, 53). Seksuaalikasvatus on kuitenkin pitkälti tavallisia arjen asioita, kuten terveydestä huolehtimista, itsensä ja muiden kunnioittamista, ystävyys- ja seurustelusuhteita sekä yksityisyyttä. Lastensuojeluyksikön ohjaaja tarvitsee tietoa lisäksi esimerkiksi siitä, millaista on lapsen ja nuoren seksuaalisuus ja miten ne eroavat aikuisen seksuaalisuudesta. (Miksi ohjeita seksuaalisuuteen 11.8.2016.)

Seksuaalisuuteen liitetään usein vain ihmisen biologinen puoli. Ihminen on kuitenkin fyysis-pyykkis-sosiaalis-henkinen -kokonaisuus, joten seksuaalisuudesta puhuessa tulee ottaa huomioon kaikki edellä mainitut osa-alueet. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 38.) Siksi onkin tärkeää, että ohjaajalla on tietämystä nuoren kokonaisvaltaisesta kehityksestä, jotta osaa huomioida ja kohdata kaikki nuoren eri osa-alueet.

Kun ohjaajalla on riittävästi tietämystä nuoren kokonaisvaltaisesta kehityksestä, hän pystyy arvioimaan nuoren kehitysvaiheen ja tarpeen tullen suojaamaan nuorta. Nuori ei aina itse tiedä, mikä hänelle on parhaaksi ja saattaa käyttäytyä riskialttiisti. Ohjaajan tehtävänä on huolehtia, että nuori ei joudu kokemaan tai käsittelemään asioita, joihin ei ole vielä valmis. (Kinnunen 2001, 93.)

Tehdäkseen seksuaalikasvatusta ohjaajan ei tarvitse tietää kaikkea seksuaalisuudesta, koska se on aiheena hyvin laaja. Hänen tulee kuitenkin tiedostaa oman tietämyksensä rajat ja osa-alueet, joista mahdollisesti tulisi ottaa selvää. Toisinaan ohjaajan tulee myöntää nuorelle, ettei tiedä aiheesta riittävästi, mutta lupaa ottaa selvää, tai he voivat nuoren kanssa yhdessä etsiä tietoa aiheesta. Joissakin tilanteissa nuori saattaa itse toimia opettajana, kun kyseessä on ohjaajalle uusi ilmiö, kuten esimerkiksi transsukupuolisuus. Ohjaaja pystyy oppimaan transsukupuoliselta nuorelta paljon sukupuolen jäsentämisestä. Ohjaajan täytyy kuitenkin pysyä ammatillisena ja tiedostaa, mitä nuorelta voi kysyä ja minkälaista tietoa tulee etsiä itse. (Ilmonen 2006, 43.)

Joissakin tapauksissa ohjaajan oma tietämättömyys voi kuitenkin tulla seksuaalikasvatuksen esteeksi. Yksikössä tuleekin pohtia, millaista osaamista yksikössä on, onko se riittävää ja jaetaan osaamista toisille. Bildjuschkin ja Ruuhilahti (2010, 72) toteavat, että seksuaalikasvatuksen laatu ei voi olla yhden ohjaajan varassa. Seksuaalikasvatuksen tueksi on

olemassa paljon materiaalia, kuten kirjallisuutta, verkkojulkaisuja ja videoita. Jo pelkästään niiden avulla ohjaajat saavat runsaasti täydennystä toteuttamaansa seksuaalikasvatukseen. Lisäksi yksikössä voidaan pohtia mahdollisia tarpeita lisäkoulutukselle, kuten erilaisia seksuaalisuuteen liittyviä kursseja tai seksuaalikasvattajan tai -neuvojan koulutusta. (Kiinnostako seksologian asiantuntijuus, [viitattu 4.4.2020].)

7.5 Ohjaajan sosiaaliset valmiudet ja kommunikaatiovalmiudet

Lastensuojeluyksikön ohjaajan yleisin työmenetelmä on avoin dialogi. Siinä nuori kohdataan aidosti ja häntä kuunnellaan. Avoimen dialogin kautta nuori saa kokemuksen kuulluksi tulemisesta ja mahdollisuudesta keskustella seksuaalisuudesta. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 50.) Seksuaalisuus on aiheena hyvin henkilökohtainen ja helposti haavoittuva, joten ohjaajan täytyy lähestyä nuorta arvostaen (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 43).

Nuoren kanssa keskusteltaessa seksuaalisuudesta on tärkeää, että käytössä on yhteinen kieli. Ohjaaja on voinut tottua käyttämään eri sanoja ja käsitteitä kuin nuori. Ilmosen (2006, 47) mukaan, mitä laajempi sanavarasto ohjaajalla on, sitä helpommin tämä pystyy asettumaan samalle tasolle nuoren kanssa ja antamaan nuorelle luvan käyttää omia tuttuja sanojaan. Puheessa esiintyvät sanat vaikuttavat asiasta syntyvään mielikuvaan, joten ohjaajan tulee kiinnittää huomiota omiin ja nuoren käyttämiin sanoihin. Esimerkiksi ennenaikainen siemensyöksy ja herkkä siemensyöksy luovat erilaisen vaikutelman asiasta. (Ilmonen 2006, 47.)

Dialogin avoimet kysymykset mahdollistavat sen, että nuori pystyy vastaamaan omin sanoin ja kertomaan aidosti omia ajatuksiaan. Ohjaajan muotoillessa kysymystä tulee kiinnittää huomioita myös sanavalintoihin ja oletuksiin. Ohjaajan tiedustellessa pojalta mahdollisesta tyttöystävästä, hän olettaa nuoren olevan heteroseksuaali. Jos poika onkin esimerkiksi homoseksuaali, on mahdollista, että nuori sulkeutuu eikä halua puhua aiheesta. Tulisikin mieluummin puhua yleisesti seurustelukumppanista, joka on sukupuolineutraali vaihtoehto eikä tee suoria oletuksia. (Ilmonen 2006, 52.)

Joillekin nuorille seksuaalisuudesta puhuminen voi olla vaivaannuttavaa. Dialogia voidaan käydä sanojen lisäksi esimerkiksi tarinoin, maalaten, kehollisin ilmauksin tai musiikin keinoin. Erilaiset kommunikaatiomenetelmät mahdollistavat sen, että nuori voi tuoda esiin omaa tarinaansa ja tulla kohdatuksi omana itsenään. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 72.)

Ohjaajan viestintä on kokonaisuus, johon kuuluvat sanallinen ja sanaton viestintä. Nuori kuulee, mitä ohjaaja kertoo, mutta samaan aikaan hän rekisteröi sen, millä tavalla ohjaaja puhuu aiheesta. (Ilmonen 2006, 48.) Viestinnästä suuri osuus on sanatonta viestintää eli muun muassa ilmeitä, kehonkieltä ja äänenpainoa. Ohjaajan velvollisuutena on kiinnittää huomiota siihen, ettei sanaton viestintä ole ristiriidassa sanallisen viestinnän kanssa, koska se aiheuttaa nuorella hämmennystä. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 66.) Jos ohjaajan olemus viestittää jännittyneisyyttä ja ahdistusta, nuori kokee, ettei ohjaaja halua keskustella aiheesta. Kun ohjaaja suhtautuu seksuaalisuuteen luonnollisesti, hän myös pystyy puhumaan siitä rennosti.

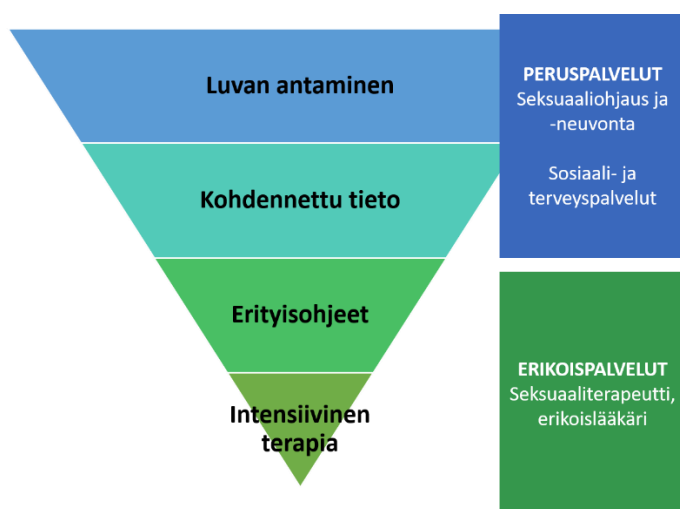
Toisinaan nuoret saattavat kysyä ohjaajan omia kokemuksia. Vaikka seksuaalisuus onkin luonnollinen asia, ohjaajan tulee tietää, missä menee ammatillisuuden raja, mitä voi kertoa ja milloin ohjata nuori ottamaan asioista itse selvää. Ohjaaja ei saa kertoa omista seksuaalisista kokemuksistaan nuorelle, koska silloin ammatillinen suhde kärsii ja kerrotut kokemukset saattavat jopa vahingoittaa nuorta. (Oinonen & Susineva 2019, 21.)

7.6 Puheeksi ottaminen

On tärkeää, että ohjaaja tekee puheeksi oton, jotta nuorelle välittyy tieto siitä, että seksuaalisuudesta saa puhua. Bildjuschkin ja Ruuhilahti (2010, 80) korostavat, että keskustelun aloittaminen on aina ohjaajan vastuulla eikä vastuuta voi siirtää nuorelle. Ohjaaja ei voi päättää nuoren seksuaalisuuteen liittyvistä asioista tai ulkoisten piirteiden perusteella tehdä omia johtopäätöksiä. Ainoa ammatillinen tapa on aiheen puheeksi ottaminen nuoren kanssa ja aidosti kuunnella, mitä nuori kertoo. Nuori määrittelee sen, kuinka tärkeänä hän kokee seksuaalisuudesta puhumisen ja millä tasolla keskustelu käydään. Ohjaajan velvollisuus on kuitenkin osoittaa nuorelle, että seksuaalisuudesta on lupa puhua. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 80.)

Ennen puheeksi ottamista ohjaajan tulee olla tietoinen omista ajatuksistaan liittyen seksuaalisuuteen. Ohjaajan tulee muistaa, että seksuaalikasvatus on jokaisen nuoren oikeus, joten ohjaajan omat arvot ja asenteet eivät saa olla seksuaalikasvatuksen esteenä (Seksuaalikasvatus 12.7.2019). Bildjuschkin ja Ruuhilahti (2010, 86) toteavat, että aidon kohtaamisen taustalla on, että ohjaaja on kohdannut ensin omat asenteensa ja pohtinut omaa arvomaailmaansa.

Jack Annon on kehittänyt vuonna 1976 PLISSIT-mallin (Kuvio 2), joka jakaa työskentelyn seksuaalisuuskysymysten parissa neljään eri tasoon: luvan antaminen, kohdennettu tieto, erityisohjeet ja intensiivinen terapia (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 94–95). Suurin osa ihmisistä saa avun jo kahdella ensimmäisellä tasolla. Luvan antamisen ja kohdennetun tiedon tason tulisi toteutua peruspalveluissa, joihin lastensuojeluyksikön toiminta kuuluu. Puolestaan erityisohjeiden ja intensiivisen terapian tasolla työntekijöiltä vaaditaan jo laajempaa koulutusta, kun asiakkaiden ongelmatkin ovat haasteellisempia. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 96.)

Kuvio 2. PLISSIT-malli (Annon 1977, 73)

Luvan antamisen taso on puheeksi ottoa. Tällä tasolla asioita nostetaan esille ja pääasia on, että nuorelle tulee kokemus siitä, että seksuaalisuudesta saa puhua ja ohjaaja kuuntelee nuoren ajatuksia ja kysymyksiä, vaikka ei niihin välttämättä osaisikaan vastata. Luvan antamisen tasolla seksuaalisuudesta tehdään osa arkea. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 96.)

Luvan antaminen on myös asioiden normalisointia. Kun ohjaaja antaa nuorelle luvan, hän ilmaisee nuorelle, että tämä on normaali ja nuoren ajatukset ja tunteet ovat luovallisia ja tavallisia. (Annon 1977, 72.) Lisäksi ohjaaja kertoo fantasioiden olevan eri asia kuin todellisuus. Luvan antamisessa ilmaistaan myös, että nuori ei ole yksin omien epävarmojen ajatustensa kanssa vaan myös muut nuoret tai ihmiset pohtivat samoja asioita ja nuori saa tukea omiin haasteisiinsa. (Ilmonen 2006, 47.) Ohjaaja ei voi kuitenkaan antaa lupaa mihin tahansa. Luvan antamisessa tulee huomioida lainsäädäntö, toisen ihmisen huomioiminen ja itsemääräämisoikeuden ja koskemattomuuden kunnioittaminen. Nuorelle tulee kertoa

konkreettisesti, minkälainen käytös on hyväksyttyä ja miten kunnioitetaan omia ja toisten rajoja. (Ilmonen 2006, 48–49.)

Luvan antaminen voi olla nuorelle hyvin merkityksellistä. Ohjaaja voi antaa luvan sellaisiin asioihin, joita nuori on oppinut häpeämään omien vanhempiansa tai ympäristönsä mallin mukaisesti. Luvan saaminen voi mahdollistaa nuorelle tavan hahmottaa omaa yksilöllistä seksuaalisuuttaan ja sukupuoltaan, omia tunteitaan ja reaktioitaan. (Ilmonen 2006, 49.)

Kohdennetun tiedon tason edellytyksenä on nuoren kokemus luvan saamisesta – seksuaalisuuteen liittyvistä asioista saa puhua. Kohdennetun tiedon tasolla nuorelle annetaan tietoa juuri hänen tilanteestaan ja siitä, miten se vaikuttaa nuoren seksuaalisuuteen. Ohjaajan tulee hahmottaa nuori yksilönä ja huomioida tämän erityispiirteet ja historia. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 99.)

Kohdennetun tiedon tasolla myös korjataan väärinkäsityksiä, erilaisia myyttejä ja tietämättömyyttä. Nuorella saattaa olla hallussaan väärää tietoa, joka on tullut esimerkiksi vanhemmilta, kaveripiiriltä tai mediasta. Tällainen väärä tieto vaikuttaa nuoren ajatuksiin esimerkiksi seksuaalisuudesta, sukupuolesta ja seksuaalisesta toiminnasta. On tärkeää, että väärinkäsitykset ja myytit tulevat esiin ja ohjaaja korjaa ne oikeiksi faktoiksi. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 99–100.) Nuoren tietämättömyys myös saattaa aiheuttaa ahdistusta ja epävarmuutta nuorella, mikä voi johtaa ei-toivottuihin seurauksiin. Asianmukaisen tiedon saaminen auttaa nuorta tunnistamaan ja nimeämään omia kokemuksiaan ja tuntemuksiaan sekä vähentää ahdistusta. (Ilmonen 2006, 53.) Ohjaajan tulee myös kertoa nuorelle, mistä tämä voi löytää asiallista informaatiota aiheesta ja mitkä sivustot eivät ole hyviä tiedonlähteitä sekä perustella miksi (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 99).

On tärkeää, että ohjaaja reflektoi omaa työtään, tunteitaan ja toimiaan keskusteluiden jälkeen, jotta pystyy kehittämään omaa työtään ja toteuttamaansa seksuaalikasvatusta. Ohjaajan tulee kuitenkin tietää, mille tasolle hänen oma tietämyksensä riittää ja milloin nuori tulee ohjata eteenpäin, kuten seksuaalineuvojalle tai –terapeutille. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 100.)

On tärkeää, että lastensuojeluyksikkö luo yhteisen työpaikkamallin seksuaalisuuden puheeksi ottoon. Työyhteisön tulisi välillä pohtia, millaisia haasteita lastensuojeluyksikön nuorilla on seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa ja miten heidän kanssaan seksuaalisuus pitäisi

ottaa puheeksi. Näin yksikön sisälle tulee avoin ilmapiiri ja yhtenäinen linja seksuaalisuudesta puhumisesta. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 68.)

7.7 Ammattietiikka

Seksuaalisuus on jokaiselle ihmiselle hyvin henkilökohtainen asia, joten sitä tulee lähestyä hienovaraisesti ja eettisesti. Lastensuojeluyksikön ohjaajan toteuttaessa seksuaalikasvatusta hänen tulee huomioida oman ammattietikkansa ja erilaisten lakien lisäksi myös seksologian ammattietiikka. Suomen Seksologinen Seura on luonut seksologian ammattietiikan ohjeiston, jossa kerrotaan eettiset periaatteet ja kuvataan hyvät tavat. Seksologian ammattietiikan ohjeisto on suunnattu seksuaalikasvatusta, -neuvontaa ja -terapiaa tekeville henkilöille. Se täydentää eri ammattien omaa ammattietiikkaa ja erityisohjeistuksia. (Seksologian ammattietiikan ohjeisto 1.6.2009.)

Eettisiin periaatteisiin kuuluvat itsemääräämisoikeus, koskemattomuus, luottamuksellisuus, asiakkaan etu, arvoneutraalius ja ammatillisuus. Ohjaajan tulee kunnioittaa nuoren itsemääräämisoikeutta ja nuoren tekemiä valintoja. Ohjaajan tehtävänä on pyrkiä parantamaan nuoren tekemiä valintoja, mutta ei itse päättää niistä tai tehdä niitä nuoren puolesta. Lisäksi nuorella on oikeus kieltäytyä seksuaalisuudesta puhumisesta ja ohjaajan tulee kunnioittaa tätä oikeutta. Koskemattomuus merkitsee nuoren ruumiillista ja henkistä koskemattomuutta. Ohjaajan ja nuoren seksuaalikasvatukselliset keskustelut ovat hyvin henkilökohtaisia ja luottamuksellisia. Ohjaajan on suotavaa kysyä nuorelta suostumus keskusteluiden kirjaamiseen ja toivottavaa on, että nuori olisi mukana kirjaamisen teossa. Nuori voi myös itse myöhemmin lukea kirjauksen ja hyväksyä sen tai pyytää siihen päivitystä. Ohjaajan tulee toimia aina asiakkaan eli nuoren edun mukaisesti sekä arvoneutraalisti. Ohjaajan täytyy tunnistaa oma arvomaailmansa ja ihmiskäsityksensä vaikutukset omaan työhönsä. Arvoneutraali toiminta on erilaisten arvojen kunnioittamista. Ammatillisuus toteutuu, kun ohjaaja pitää yllä ammatillista tieto- ja taitotasoaan. Ammatillinen ohjaaja tunnistaa, milloin hänen osaamisensa ei riitä ja osaa tarpeen mukaan ohjata nuoren eteenpäin. (Seksologian ammattietiikan ohjeisto 1.6.2009.)

Hyviin toimintatapoihin kuuluvat muun muassa asiakassuhde, tasapuolisuus, asiakaslähtöisyys, läpinäkyvyys, tietojen antaminen, luottamuksellisuuden rajat, tietojen säilyttäminen, työhyvinvointi ja itsearviointi. Ohjaajan ja nuoren asiakassuhde tulee pysyä ammatillisena

kaikissa tilanteissa sekä henkisellä että tunnetasolla. Ohjaaja huomioi kaikki nuoret tasa-puolisesti syrjimättä ketään etnisen alkuperän, aseman, sukupuolen, iän, uskonnon, vammaisuuden tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Asiakaslähtöinen ohjaaja huomioi nuoren ikä- ja kehitystason sekä mahdolliset rajoitteet. Läpinäkyvyys tarkoittaa sitä, että nuori ymmärtää erilaisten käsitteiden ja menetelmien merkityksen sekä ohjaaja varmistaa, että nuori on ymmärtänyt asiat oikein. Ohjaajan tulee kiinnittää huomiota nuoren tietojen antamiseen eteenpäin ja tarpeen tullen kysyä nuorelta lupa tietojen antamiseen esimerkiksi muille yhteistyötahoille. Luottamuksellisuuden raja tulee vastaan silloin, kun nuoren tilanne on välittömän vakava ja tietoja täytyy antaa eteenpäin ilman nuoren omaa suostumusta. Nuoren tietojen säilyttäminen tulee tapahtua turvallisessa ja lukitussa paikassa. Työhyvinvointiin liittyvät ohjaajan jaksaminen ja asianmukaisen työnohjauksen saaminen, jotta ohjaaja pystyy ylläpitämään ammatillista ja eettistä tasoa työssään. Ohjaaja myös toteuttaa itsearviointia eli arvioi kriittisesti omaa työtään ja toteuttamaansa seksuaalikasvatusta sekä suhdettaan nuoriin. Tarpeen tullen hän pyrkii korjaamaan ongelmakohtia ja suhtautumistaan erilaisiin tilanteisiin. (Seksologian ammattietiikan ohjeisto 1.6.2009.)

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

8.1 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyömme tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Valitsimme laadullisen tutkimuksen sen perusteella, että halusimme syvällistä tietoa juuri kyseisen lastensuojeluyksikön nuorten ja ohjaajien kokemuksista liittyen toteutettuun seksuaalikasvatukseen.

Laadullinen tutkimus on menetelmäsuuntaus, joka pyrkii kokonaisvaltaiseen ilmiön kuvailuun. Se sopii tilanteisiin, joissa asiasta ei ole juurikaan tietoa ja tutkimusta sekä siitä halutaan syvälinen ymmärrys. (Kananen 2017, 33.) Laadullisessa tutkimuksessa kiinnitetään huomiota tutkittavien kokemuksiin, näkemyksiin ja asialle antamiin merkityksiin (Kananen 2017, 43). Tutkittava kohderyhmä valitaan usein tarkoituksenmukaisesti ja usein aineisto on melko pieni. Tämän takia tulokset eivät ole yleistettävissä, vaan ne pätevät kyseisessä tutkimuksessa kohteessa, kuten tässä tapauksessa tutkimuksen kohteena olevassa lastensuojeluyksikössä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164; Kananen 2017, 33.)

Vilkan (2015, 125) mukaan laadullisen tutkimuksen tärkeä tehtävä on olla emansipatorinen eli tutkimusaineiston keräämisen rinnalla lisätä tutkimukseen osallistuvien henkilöiden ymmärrystä tutkittavasta asiasta ja siten lisätä tutkittavien myönteisiä ajattelu- ja toimintamalleja aiheeseen liittyen. Emansipatorisuus myös motivoi tutkittavia osallistumiseen ja siten edistää hyvän tutkimusaineiston saatavuutta (Vilka 2015, 126).

8.2 Tutkimuksen eettisyys

Aiheemme on arkaluontoinen, joten eettisyys on äärimmäisen suuressa merkityksessä tutkimuksessamme. Tämän vuoksi pyysimme Seinäjoen ammattikorkeakoulun eettiseltä toimikunnalta lausunnon opinnäytetyömme tutkimuksesta, ennen kuin aloimme kysymään tutkimuslupia sijoittaneilta kunnilta. Toimikunta antoi tutkimuksellemme puoltavan lausunnon todeten, ettei tutkimuksemme loukkaa ihmisarvoa eikä aiheuta sellaista vahinkoa, joka loukkaisi tutkittavien inhimillisiä oikeuksia (Liite 1). Kunnioitamme lastensuojeluyksikköä, ohjaajia ja nuoria esittämällä tutkimuksen vaiheet ja tulokset täysin anonyymeina. Tutkimuksessa saadut haastatteluvastaukset muutamme yleiskielelle niin, ettei haastateltavien

henkilöllisyyttä voi tunnistaa puheilmauksista. Käsittelemme kaikkia materiaaleja vain omilla, salasanoin suojatuilla tietokoneillamme.

Nuorille toteutimme netissä täytettävän kyselylomakkeen. Halusimme mahdollistaa nuorille kyselyyn vastaamiselle heille tutun ja turvallisen ympäristön sekä halutessaan nuori sai vastata kyselyyn ohjaajan kanssa, kuitenkin niin, että nuoren ei tarvinnut näyttää vastauksiaan ohjaajalle. Kyselylomakkeella tavoittelemme nuorten omia kokemuksia ja toiveita, joten kysymykset ovat sekä strukturoituja että avoimia. Strukturoiduissa kysymyksissä on valmiit vastausvaihtoehdot, kun taas avoimissa kysymyksissä vastaaja saa antaa vastauksen omin sanoin. (KvantiMOTV 26.8.2010.)

Nuoret valikoituivat kyselytutkimukseen ikänsä ja tutkimusluvan kautta. Kyselytutkimus toteutettiin 12 vuotta täyttäneille nuorille, joiden sijoittaneelta kunnalta olimme saaneet tutkimusluvan kyselyn toteuttamiselle. Haimme tutkimuslupia kaikilta tiedossamme olleilta kunnilta, joista oli sijoitettu lapsi tai lapsia kyseiseen lastensuojeluyksikköön. Tutkimuslupahakemukseen laitoimme liitteiksi nuorille suunnatun kyselylomakkeen ja Seinäjoen ammattikorkeakoulun eettisen toimikunnan lausunnon.

Tiedotimme lastensuojeluyksikköön sijoitettujen nuorten vanhempia tutkimuksesta lastensuojeluyksikön johtajan kautta. Laitoimme tiedotteen johtajalle, joka välitti sen vanhemmille. Luvan saaneita nuoria informoitiin kyselytutkimuksesta, sen tarkoituksesta, vastaajien anonymiteetin säilymisestä ja vapaaehtoisuudesta. Kyselyn alussa oli teksti, jossa edelleen painotettiin edellisiä kohtia. Kyselyn aikana nuori sai ohittaa kysymykset, joihin ei halunnut vastata. Myös nuorten huoltajia informoitiin kyselytutkimuksesta. Kyselyn jälkeen nuorilla oli mahdollisuus keskustella kyselystä ja sen herättämistä ajatuksista ohjaajan kanssa.

Ohjaajia tiedotettiin tutkimuksesta saatekirjeen avulla ja haastatteluun osallistuminen oli vapaaehtoista. Haastateltavia informoitiin verkkohaastattelun nauhoittamisesta ja nauhoituksen hävittämisestä, kun opinnäytetyö on valmis. Nauhoituksen litteroinnissa anonymisoimme haastateltavat.

8.3 Aineiston keruumenetelmä

Laadullisen tutkimuksen aineiston keruumenetelmiä on useita ja niitä voidaan käyttää myös yhdisteltynä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 83). Valitsimme tutkimuksemme aineiston

keruumenetelmiksi nuorille suunnatun kyselylomakkeen ja ohjaajille suunnatun fokusryhmähaastattelun. Valitsimme kyseiset menetelmät aiheen luonteen vuoksi. Tarkoituksenamme oli, että toteutamme ensin nuorille kyselytutkimuksen netissä näytettävän kyselylomakkeen avulla ja tämän jälkeen toteuttaisimme muutamalle lastensuojeluyksikön ohjaajille fokusryhmähaastattelun, jossa voisimme esittää kyselytutkimuksessa ilmenneitä asioita ja näin saada ohjaajat pohtimaan yksikön seksuaalikasvatuksen nykytilaa ja tulevaisuutta.

8.3.1 Kyselytutkimus

Kyselytutkimuksen avulla kerätään ja tarkastellaan tietoa muun muassa erilaisista yhteiskunnan ilmiöistä, ihmisten toiminnasta, mielipiteistä, asenteista ja arvoista. Kyselytutkimuksessa tutkija esittää vastaajalle kysymyksiä kyselylomakkeen avulla ja näin kyselylomake toimii mittausvälineenä. Tämän vuoksi kyselylomake on syytä suunnitella huolellisesti. (Vehkalahti 2014, 11.)

Kun puhutaan kyselytutkimuksesta laadullisessa tutkimuksessa, ei yleensä tavoitella määrällisiä yleistyksiä, vaan kiinnitetään huomiota yksittäisten ihmisten kokemuksiin ja näkemuksiin. Tutkijan tavoitteena on tulkita vastauksia, ei yrittää saada niistä yleistettäviä faktatietoja. (Leinonen, Otonkorpi-Lehtoranta & Heiskanen 2017, 89.)

Laadullisessa tutkimuksessa voidaan käyttää avoimia ja strukturoituja kysymyksiä. Avomissa kysymyksissä vastausvaihtoehto on tyhjä, jolloin vastaajalla on mahdollisuus ilmaista itseään omin sanoin. Puolestaan strukturoiduissa kysymyksissä on valmiit vastausvaihtoehdot. (Hirsjärvi ym. 2009, 201.) Strukturoituja kysymyksiä käytetään usein ilmiön taustoitukseen (Kananen 2017, 94). Tutkimuksessamme selvitämme alkuun nuorten kokemuksia ja toiveita, joiden avulla ohjaajat pystyvät kehittämään toteuttamaansa seksuaalikasvatusta. Kyselylomakkeen strukturoidut kysymykset toimivat siis taustatietona ohjaajille.

Kyselylomakkeen haasteena on varmistuminen siitä, että vastaaja on tarpeeksi ja, että vastaajat ovat vastanneet huolellisesti ja rehellisesti sekä ymmärtäneet kysymykset oikein. On myös mahdollisuus siihen, että annetut vastausvaihtoehdot eivät ole onnistuneita vastaajien näkökulmasta. (Hirsjärvi ym. 2009, 195.) Saatekirjeen avulla voidaan saada joku motivoitumaan vastaamaan kyselyyn tai hylkäämään koko kysely. Paras vastaamismotivaatio tulee siitä, jos aihe kiinnostaa vastaajaa jo valmiiksi, mutta hyvällä saatekirjeellä voidaan herätellä vastaajan kiinnostusta, joka vaikuttaa vastausten luotettavuuteen. (Vehkalahti 2014, 48.)

Huolellisesti suunniteltu ja toteutettu kyselylomake pyrkii välttämään epäselvyyksiä. Kyselytutkimuksen onnistuminen on suurimmassa määrin kiinni laaditusta lomakkeesta ja kysymysten sekä vastausvaihtoehtojen muotoilusta. Vehkalahden (2014, 20) mukaan hyvä kyselylomake on kokonaisuus, jossa toteutuvat sekä sisällölliset että tilastolliset näkökohdat.

8.3.2 Fokusryhmähaastattelu

Ryhmähaastattelu on tehokas aineiston keruumenetelmä, koska tietoja ja näkemyksiä saadaan useammalta henkilöltä samaan aikaan (Hirsjärvi ym. 2009, 210). Ryhmähaastattelun tarkoituksena on herätellä haastateltavat pohtimaan aihetta yhdessä keskustelemalla (Pietilä 2017, 113).

Haastattelumme kohteena ovat tietyn lastensuojeluyksikön ohjaajat. Näin ollen haastateltavan ryhmän jäsenet tuntevat toisensa. Tämä voi olla haastattelulle samaan aikaan sekä haaste että hyöty. Haasteena tämä voi näkyä ryhmädynamiikassa; ryhmässä voi olla sekä dominoivia että vetäytyviä persoonia. Kun ryhmäläiset tuntevat toisensa, heille on syntynyt tietynlainen käyttäytymismalli toisiaan kohtaan, dominoivat persoonat voivat ottaa helposti tilan haltuun ja ohjata keskustelua ja puolestaan vetäytyvät persoonat jäävät entistä helpommin sivuun. (Hirsjärvi ym. 2009, 211.) Tutkijan rooli ryhmähaastattelussa on kysyä kysymyksiä ja varmistaa, että jokainen saa sanoa sanottavansa. Tutkija voi esimerkiksi kysyä välilyksymyksen joltain tietyltä haastateltavalta saadakseen tämänkin äänen kuuluviin. Hyötynä ohjaajien tuttuus voi näkyä keskustelun avoimuutena yhteistä päämäärää kohti. Mikäli ryhmä on hyvin hioutunut yhteen, voi heillä olla myös hyvä ryhmädynamiikka. Ryhmähaastattelu toimii myös silloin, kun haastateltavat arastelevat haastattelua. (Hirsjärvi ym. 2009, 210–211.)

Tuomen ja Sarajärven (2018, 85–86) mukaan haastattelun etuna on joustavuus – tutkija voi kysyä tarkentavia lisäkysymyksiä, oikaista väärinymmärryksiä ja käydä keskustelua asiasta. Haastattelussa pystytään myös havainnoimaan sitä, kuinka haastateltava asian ilmaisee. Vastauksen sanallinen luonne saattaa muuttua, kun havainnoidaan tapaa, miten se sanotaan. Ryhmähaastattelun aikana näkee myös ryhmien toimintatavan: kuinka ryhmässä esitetään ja perustellaan mielipiteitä, ilmaistaan erimielisyyttä ja päädytään jaettuun ymmärrykseen keskustelun aiheesta (Pietilä 2017, 111).

Verkkohaastattelussa haastattelu toteutetaan Internetin välityksellä teknisiä ohjelmia hyödyntäen. Haastattelu voi tapahtua esimerkiksi videopuhelun tai chatissa kirjoittamisen avulla. Verkkohaastattelun etuina ovat sen saavutettavuus ja joustavuus. Haastattelu voidaan toteuttaa omilta päätteiltä, eikä haastattelijan tai haastateltavan tarvitse matkustaa. Verkkohaastattelussa on usein käytössä myös automaattinen nauhoittaminen. Lisäksi haastateltava voi kokea olonsa luontevammaksi verkkohaastattelussa, kun haastattelija ei ole läsnä. Verkkohaastattelun haasteina puolestaan ovat tekniset rajoitteet ja osaaminen. Lisäksi haasteena on haastateltavan kehonkielen havainnointi verrattuna paikan päällä tapahtuvaan haastatteluun. (Kananen 2017, 114–115.)

8.4 Aineiston keruun toteutuminen

Teimme Webropol-alustalle kyselylomakkeen lastensuojeluyksikön nuorille (Liite 2). Kysymykset muotoutuivat opinnäytetyömme tutkimuskysymysten ja lastensuojeluyksikön toiveiden pohjalta. Päätimme kysyä sekä avoimia että strukturoituja kysymyksiä, jotta saisimme tietoa monipuolisesti. Taustalla on myös tutkijoiden ja lastensuojeluyksikön johtajan oletus siitä, että nuoret saattavat ohittaa tai vastata hyvin vähäsanaisesti avoimiin kysymyksiin. Puolestaan strukturoituihin kysymyksiin, joissa on monivalintavaihtoehdot, nuorten on helpompaa ja nopeampaa vastata. Monissa vastausvaihtoehdoissa oli lisänä kohta, johon nuori sai kirjoittaa oman vastauksensa, jos valmiissa vastausvaihtoehdoissa ei ollut sopivaa vastausta. Strukturoitujen kysymysten vastausvaihtoehtoina oli usein ”kyllä”, ”ei” ja ”en osaa sanoa”. Kyselylomakkeen teemoiksi valikoituivat suhde lastensuojeluyksikön ohjaajiin, henkilökohtainen hygienia ja itsensä arvostaminen, murrosikä, ystävyys- ja kaverisuhteet, ihasutuminen ja seurustelu, seksi ja ehkäisy ja seksuaalinen häirintä. Lopussa kysyimme myös yhteenvetona kysymyksen kaikista teemoista, joista nuoret halusivat kuulla lisää lastensuojeluyksikön toimesta.

Kyselylomake hyväksyttiin lastensuojeluyksikön johtajalla ja se oli myös liitteenä haettaessa eettistä lausuntoa ja tutkimuslupia. Kyselylomakkeen linkki lähetettiin lastensuojeluyksikön johtajalle, joka lähetti sen eteenpäin nuorille. Lastensuojeluyksikössä nuoria informoitiin tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta saatekirjeen avulla. Saatekirje toimii kyselytutkimuksen julkisivuna, jonka tarkoituksena on kertoa vastaajille tutkimuksen perustiedot, kuka/ketkä tutkimusta tekevät, miten vastaajat on valittu ja mihin tutkimustuloksia tullaan käyttämään. (Vehkalahti 2014, 47.) Heitä informoitiin myös kyselylomakkeesta, siihen

vastaamisen vapaaehtoisuudesta ja anonyymiteetin säilymisestä. Tutkimusluvan saaneista nuorista noin puolet vastasivat kyselyyn. Koska kyseessä on laadullinen tutkimus, emme hakeneet vastausten antamalla tuloksilla yleistettävyyttä, mutta Tuomen ja Sarajärven (2018, 86) mukaan tällöin on syytä pohtia, mitä kyselytutkimus kertoo tutkittavasta ilmiöstä. Heidän mukaansa vastaamattomuus voi johtua esimerkiksi siitä, että vastaajalla ei ole kokemusta kysytystä ilmiöstä tai he eivät osaa ilmaista itseään kirjallisesti. Opinnäytetyömme aihe on todella arkaluontoinen ja henkilökohtainen, mikä on myös osaltaan voinut vähentää vastaajien määrää.

Ohjaajien fokusryhmähaastattelusta sovittiin lastensuojeluyksikön johtajan kanssa. Hänen kanssaan pohdimme myös kysymyksiä, joita ohjaajille esitettäisiin. Ohjaajille lähetettiin erillinen tiedote haastattelusta. Maailmanlaajuisen koronavirusepidemian aikana päädyimme tekemään verkkohaastattelun. Loimme fokusryhmähaastatteluun kysymykset yhteistyötahon toiveiden ja nuorten kyselylomaketta mukaillen (Liite 3). Fokusryhmähaastatteluun osallistui yhteensä kuusi ohjaajaa. Olimme heihin yhteydessä Teams-yhteydellä. Ohjaajat olivat samassa tilassa asettautuneina niin, että näimme ja kuulimme heidät kaikki. Haastattelu oli kertaluontoinen ja kesti noin 1,5 tuntia. Haastattelun alkuun kerroimme aiheemme, esitimme itsemme ja kerroimme haastattelun nauhoittamisesta, nauhoitusten säilytyksestä ja poistamisesta asianmukaisella tavalla niitä hyödynnettyämme. Kerroimme myös haastattelun luonteen olevan keskusteleva ja pohtiva, eikä mihinkään kysymykseen ole oikeita tai väriä vastauksia. Haastattelussa oli 11 kysymystä ja nauhoitimme jokaisen kysymyksen ja siihen liittyvän keskustelun erikseen. Näin saimme 11 eri nauhoitetta, mikä helpotti niiden litteroimista ja analysointia. Valitsimme jokaiselle kysymykselle ohjaajan, joka aloitti keskustelun. Tämä mahdollisti sen, että jokainen haastateltava sai aloittaa keskustelun tietystä kysymyksen aiheesta.

8.5 Aineiston analyysi

Keräsimme ensin nuorilta kyselyvastaukset, jotka analysoimme Webropolin taulukoiden avulla. Perusjoukkomme kyselytutkimuksessa oli tietyn lastensuojeluyksikön yli 12-vuotiaat nuoret. Tutkimuksen otoksen muodostivat sijoitetut yli 12-vuotiaat nuoret, joiden sijoittaneilta kunnilta saimme tutkimusluvan. Kyselytutkimukseen osallistui 5 nuorta. Kyselytutkimus on osa laadullista tutkimusta, minkä vuoksi vastaajien määrä ei merkitse tässä tutkimuksessa niin paljon, kuin vastausten laatu. Tärkeimpänä laadun mittarina näemme vastaajien

motivaation. Mikäli vastaaja ei kiinnosta vastata kyselyyn, eivät vastauksetkaan välttämättä ole relevantteja (Vehkalahti 2014, 48).

Teimme kyselytutkimuksen aineistosta yhteenvedon ohjaajien fokusryhmähaastattelua varten hyödyntäen Webropolin valmiiksi laadittuja taulukoita. Kävimme kyselyn vastaukset läpi kysymys kerrallaan seuraten samalla vastaajien määrää, jotta saisimme selon vastausten laadusta. Laatuun vaikuttaa esimerkiksi puutteelliset tiedot kyselyvastauksissa. (Vehkalahti 2014, 44.)

Teimme yhteenvedon kyselyn vastauksista kolmen teeman mukaisesti: Mitä asioita yksikössä on käsitelty eniten ja vähiten, mitä asioita halutaan käsitellä enemmän sekä kenen kanssa ja millä tavoin asioita halutaan käsitellä. Yhteenvedossa käytimme strukturoituja kysymyksiä ja niiden vastauksia. Näiden teemojen avulla pyrimme vastaamaan tutkimuskysymykseen: Mitä seksuaalikasvatukseen liittyviä asioita on nuorten mukaan käsitelty yksikössä ja minkälaista seksuaalikasvatusta he toivoisivat? Tämän yhteenvedon esittelimme ohjaajille fokusryhmähaastattelussa PowerPoint-esityksenä.

Teemoittelun avulla pilkoimme aineiston seksuaalikasvatuksen nykytilaan ja tulevaisuuteen yksikössä. Tarkoituksenamme on tämän kautta luoda tyyppiesimerkki nuorten vastauksista. Tyyppiesimerkki saadaan, kun tiettyjen teemojen sisältä etsitään näkemyksille yhteisiä ominaisuuksia (Tuomi & Sarajärvi 2018, 107). Nuorten vastauksista tehtyjen teemojen pohjalta pyrimme vastaamaan tutkimuskysymykseemme: Mitä seksuaalikasvatukseen liittyviä asioita on nuorten mukaan käsitelty yksikössä ja minkälaista seksuaalikasvatusta he toivoisivat?

Käytimme fokusryhmähaastattelun aineiston analyysimenetelmänä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysin vaiheisiin kuuluu aineiston redusointi (pelkistäminen), klusterointi (ryhmittely) ja abstrahointi (käsitteellistäminen). Käsitteiden avulla luodaan vastaus tutkimuskysymykseen. Analyysimenetelmään kuuluu myös pyrkimys ymmärtämään haastateltavia heidän omasta näkökulmastaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127.)

Aloitimme ohjaajien fokusryhmähaastattelun aineiston analyysin litteroinnilla. Litterointi tarkoittaa aineiston muuttamista tutkittavaan muotoon eli tässä tutkimuksessa videohaastattelun muuttamista tekstiksi. Litterointi auttaa tutkijan ja aineiston vuoropuhelussa ja siten helpottaa aineiston analysointia. (Vilka 2015, 137; Ruusuvuori & Nikander 2017, 427.)

Haastattelun litterointi on tärkeä vaihe aineiston analyysin kannalta, ennen litterointia on syytä pohtia, mitä analyttistä lähestymistapaa käyttää (Ruusuvuori & Nikander 2017, 437).

Litteroinnin aikana anonymisoimme kaikki tiedot, joista haastateltavat voisivat olla tunnistettavissa (Ruusuvuori & Nikander 2017, 438). Merkitsimme litteraatioon jokaiselle ohjaajalle oman tunnuksen (H1, H2, H3, H4, H5 ja H6). Näin saamme eroteltua tutkimusaineistoon, mitkä aineisto-otteet ovat peräisin samalta haastateltavalta ja osoitamme analyysin perustuvan kattavaan aineiston käyttöön (Ruusuvuori & Nikander 2017, 430–431). Litteroimme aineiston tuoden esiin myös tarkempia yksityiskohtia, kuten naurua ja hymähdyksiä. Näin saimme tuotua esiin myös ohjaajien vuorovaikutuksen toisiinsa haastattelun aikana. Tällainen litterointitarkkuus on tyypillistä tehdessä sisällönanalyysia (Ruusuvuori & Nikander 2017, 430).

Teemoittelun tuloksena aineistosta saatiin viisi pääteemaa, jotka liittyvät yksikön yleiskäsitykseen seksuaalikasvatuksesta ja -kasvattajasta, seksuaalikasvatuksen merkitykseen sijoitettujen lasten ja nuorten elämässä, seksuaalikasvatuksen nykytilaan yksikössä (vahvuudet ja haasteet), työyhteisön valmiuksiin toteuttaa seksuaalikasvatusta sekä kuinka seksuaalikasvatusta haluttaisiin kehittää. Teemoittelun ideana on etsiä aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 107). Näiden teemojen avulla pyrimme vastaamaan tutkimuskysymykseen: Miten lastensuojeluyksikön ohjaajat ovat kokeneet toteuttamansa seksuaalikasvatuksen ja miten haluaisivat kehittävää sitä?

Jaoimme haastatteluvastaukset viiden teeman alle alaluokkiin pelkistettyämme vastaukset. Näistä alaluokista saimme muodostettua yläluokkia, joiden kautta kunkin säännön alle saatiin muodostettua oma pääluokkansa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127.) Pääluokkien kautta saimme tehtyä johtopäätökset tutkimuksellemme.

Taulukko 1: Esimerkki fokusryhmähaastattelun sisällönanalyysistä

Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Seksuaalinen suuntautuminen ja fyysinen läheisyys ja murrosikä, seksuaalisuuden portaat	Seksuaalisuuden kehittyminen	Nuoren seksuaalisuuden kehityksen tukeminen	Seksuaalikasvatus on dialogista
Omien ja muiden turvallisten rajojen opettaminen	Turvataidot		
Hyvän itsetunnon opettamista arvostamalla muita ja itseään	Oman arvon tunteminen	Kunnioittava kohtaaminen	
Seksuaalikasvattaja on aito, rehellinen, kunnioittava, arvostava ja luotettava	Aitous, rehellisyys, kunnioitus, arvostus, luottamus	Kunnioittava kohtaaminen	
Voidaan oppia ja puhua yhdessä	Tiedonhaku		

Taulukossa on esimerkki siitä, kuinka sisällönanalyysi toteutettiin ohjaajien fokusryhmähaastattelusta. Taulukossa käsitellään ohjaajien yleiskäsitystä seksuaalikasvatuksesta- ja kasvattajasta. Jokaisesta teemasta on tehty oma taulukko, jotka löytyvät liitteistä (Liite 4).

8.6 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa tutkimukseen osallistuvien määrä ja motivaatio (Hirsjärvi ym. 2009, 195). Kyselytutkimukseen osallistui 5 nuorta tietystä lastensuojeluyksiköstä. Jokainen kyselyyn vastannut nuori vastasi kyselyn loppuun asti, mikä osaltaan osoittaa vastaajien motivaatiosta vastata kyselyyn. Nuorten vastaukset eivät olleet yleistettävissä yksikön tilanteeseen vähäisen vastausprosentin vuoksi. Ohjaajien ryhmähaastatteluun osallistui 6 henkilöä. Ryhmän koko oli hyvä ja jokaisen ohjaajan ääni saatiin kuuluviin. Ryhmä oli motivoitunut aiheesta keskusteluun.

Olemme keränneet tutkimuksen kannalta luotettavaa teoriatietoa sekä käsitelleet tutkimusaineistoa hienovaraisesti. Vilkan (2015, 196) mukaan laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyssä tutkimuksessa luotettavuuden kriteerinä on tutkijan rehellisyys, koska arvioinnin kohteena ovat tutkimuksessa tehdyt teot, valinnat ja ratkaisut.

9 TUTKIMUKSEN TULOKSET

9.1 Nuorten kyselyn tulokset

Tuloksissa kuvataan nuorten kyselylomakkeen vastauksia. Tulokset on jaoteltu teemoittain: Mitä asioita yksikössä on käsitelty eniten ja vähiten, mitä asioita halutaan käsitellä enemmän sekä kenen kanssa ja millä tavoin asioita halutaan käsitellä.

Kyselylomake oli jaoteltu seuraaviin yläotsikoihin: yleistietoja sinusta ja lastensuojeluyksiköstä, henkilökohtainen hygienia ja itsensä arvostaminen, murrosikä ja kehon muutokset, ihmissuhteet ja seurustelu, seksi ja ehkäisy, seksuaalinen häirintä sekä yhteenveto.

Saimme kyselyvastauksia yhteensä 5. Jokainen kyselyyn vastannut vastasi kyselyn loppuun saakka. Kyselylomakkeen viimeisessä kysymyksessä nuoret saivat omin sanoin kertoa, miltä kysymyksiin vastaaminen tuntui. Nuorten mukaan vastaaminen tuntui pääosin ”hyvältä” ja ”ihan kivalta”. Tästä voidaan ajatella, että aihe ja kysymykset eivät tuntuneet nuorista ahdistavilta tai mennyt liian henkilökohtaiseksi.

Mitä asioita yksikössä on käsitelty eniten ja vähiten? Nuorten vastausten perusteella yleisesti käsiteltyin yläotsikko oli henkilökohtainen hygienia ja itsensä arvostaminen. Sen alle kuuluvat myös kaikista käsitellyimmät aiheet, joita ovat peseytyminen, uni, pukeutuminen ja terveellinen ruokavalio. Otsikon alle vähiten käsiteltyjä aiheita olivat meikkaaminen ja muu ehostautuminen sekä karvanpoisto.

Murrosikä ja kehon muutokset -yläotsikon käsitellyimmät aiheet olivat seurustelu ja hienerityksen lisääntyminen. Vähiten oli käsitelty kuukautisia, kehon muotojen muutoksia, itsetuntoa ja itsevarmuutta.

Seksi ja ehkäisy -yläotsikon kysymyksiin oli jätetty eniten vastaamatta eli vastaamisprosentti oli matalin. Käsiteltyin aihe oli itsetyydytys/masturbointi ja vähiten käsiteltyjä olivat eka kerta ja omat rajat.

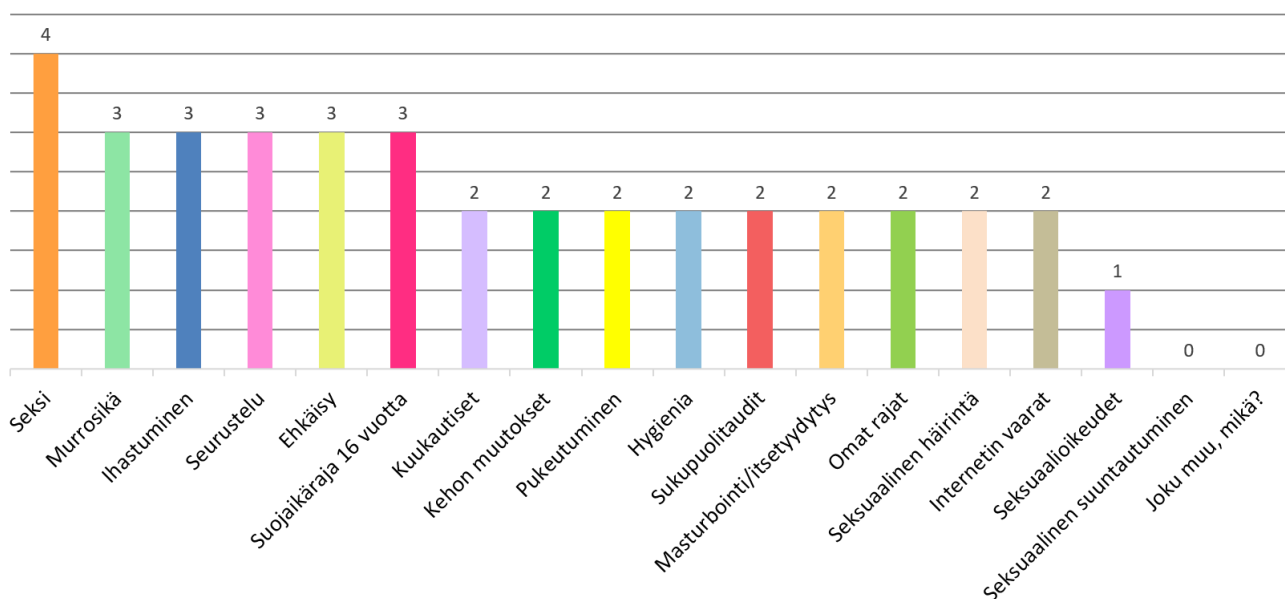
Nuorten vastausten perusteella yleisesti vähiten käsiteltyin yläotsikko oli seksuaalinen häirintä. Osa nuorista oli jättänyt myös vastaamatta joihinkin seksuaaliseen häirintään liittyviin kysymyksiin. Otsikon alle sijoittuvista aiheista mikään ei noussut kovin käsitellyksi ja

puolestaan kaikista vähiten ääniä saivat kuvien julkaiseminen sosiaalisessa mediassa, muiden ihmisten rajat ja omat rajat. Tätäkin asiaa kuitenkin haluttaisiin jatkossa käsitellä enemmän. Nuorten avoimista vastauksista ilmeni, että seksuaalinen häirintä nähdään enemmänkin fyysisenä toimintana kuten epämiellyttävänä koskemisena, kuin esimerkiksi sosiaalisessa netissä tapahtuvana ilmiönä.

Vastausten mukaan nuoret kokevat, että kyseisessä yksikössä tuetaan ystävyysuhteita. Ilmeni myös, että osalla nuorista on yksikössä sellainen aikuinen, jonka kanssa pystyy keskustelemaan mistä vain. Puolestaan osalla nuorista ei ollut sellaista aikuista ja osa ei osannut sanoa.

Mitä asioita halutaan käsitellä enemmän? Yhteenveto-yläotsikon alle oli tehty koonti kyselyn aiemmista aiheista. Vastausten mukaan nuoret haluaisivat käsitellä jatkossa eniten seuraavia aiheita: seksi, murrosikä, ihastuminen, seurustelu, ehkäisy ja suojaikäraja.

Nyt, kun olet vastannut aihepiireittäin kysymyksiin, mitä seksuaalisuuteen liittyviä aiheita yksikössä tulisi käsitellä enemmän?

Kuvio 3. Nuorten kyselytulokset: Seksuaalisuuteen liittyvät asiat, joita haluttaisiin käsitellä enemmän yksikössä.

Kyselyssä osa nuorista jätti vastaamatta seksi ja ehkäisy -yläotsikon alla oleviin kysymyksiin. Puolestaan yhteenvedossa (Kuvio 3) nuorten vastausten mukaan he haluaisivat käsitellä jatkossa enemmän nimenomaan seksiin ja ehkäisyyn liittyviä aiheita. Vastauksista ei

kuitenkaan ilmene, mitä asioita nuoret haluavat tietää tarkemmin liittyen seksiin ja ehkäisyyn.

Kyselylomakkeessa kysyttiin erikseen siitä, mitä seksuaalisia suuntautumisia yksikössä on käsitelty ja haluaisivatko nuoret käsitellä niitä enemmän. Nuorista suurin osa vastasi joko haluavansa käsitellä enemmän tai ei osannut sanoa. Yhteenvedossa puolestaan nuorista kukaan ei vastannut haluavansa käsitellä seksuaalisia suuntautumisia enemmän. Tässä esiintyy ristiriita.

Kenen kanssa ja millä tavalla asioita halutaan käsitellä? Jokaisen yläotsikon alla oli kysymys siitä, millä tavalla nuori toivoisi yksikössä käsiteltävän yläotsikkoon liittyviä asioita. Myös yhteenvedossa nuori sai vastata siihen, millä tavalla toivoisi käsiteltävän aiheita, joita haluaisi jatkossa käsitellä enemmän. Vastausvaihtoehtoina olivat keskustelu kahden kesken omaohjaajan kanssa, keskustelu kahden kesken jonkun muun ohjaajan kanssa, ryhmäkeskustelu, jossa on mukana ohjaajia ja muita nuoria, kirjoittaa kysymyksiä ohjaajille ilman omaa nimeäni, jokin muu tapa sekä en halua käsitellä näitä asioita lastensuojeluyksikössä.

Kaikkien kysymysten vastauksissa korostui keskustelu kahden kesken omaohjaajan kanssa. Henkilökohtaiseen hygieniaan ja itsensä arvostamiseen liittyvissä asioissa nousi vahvasti esiin myös vaihtoehto ”kirjoittaa kysymyksiä ohjaajille ilman omaa nimeäni”. Murosikään ja kehon muutokseen liittyviä asioita ei haluta käsitellä jonkun muun ohjaajan kanssa tai ryhmäkeskusteluna. Seksuaalisesta häirinnästä ei haluta kirjoittaa anonyymeja kysymyksiä ohjaajille.

Yhteenvedossa keskustelu kahden kesken omaohjaajan kanssa sai eniten ääniä. Muiden vaihtoehtojen kohdalla äännet jakautuivat melko tasan, lukuun ottamatta vastausvaihtoehtoa ”joku muu tapa”, jota ei valittu kertaakaan koko kyselyssä.

9.2 Ohjaajien haastattelun tulokset

Tuloksissa kuvataan lastensuojeluyksikön ohjaajien yleiskäsitystä seksuaalikasvatuksesta ja –kasvattajasta, seksuaalikasvatuksen merkitystä sijoitettujen lasten ja nuorten elämässä, seksuaalikasvatuksen nykytilaa yksikössä (vahvuudet ja haasteet), työyhteisön valmiuksia toteuttaa seksuaalikasvatusta sekä kehitysideoita seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen.

Yleiskäsitys seksuaalikasvatuksesta ja -kasvattajasta. Ohjaajien ryhmähaastattelussa selvitimme heidän yleiskäsityksensä seksuaalikasvatuksesta ja –kasvattajasta. Ohjaajat nostivat esiin seksuaalikasvatuksesta yksittäisiä asioita kuten fyysinen kanssakäyminen ja seksuaalinen suuntautuminen, mutta myös laajempia kokonaisuuksia kuten itsensä arvostaminen.

No siis mun mielestä siihen liittyy ihan niinku kokonaisvaltainen käsitys itsestä, että tavallaan myös sitä, että tykkääkö pojista vai tytöistä vai henkilöistä ja siihen liittyy kaikki fyysinen läheisyys toisiin ihmisiin ja murrosikään tuleminen nuorilla ja ihan niinkun sitten pussailu ja seksi. (H3.)

Katsotaan näitä (lapsia/nuoria) hyväksyvästi, että he oppii arvostamaan itseään, koska se mitä ite arvostaa, niin sitä myös suojelee-- (H5.)

Suurimmaksi puheenaiheeksi tässä osiossa osoittautui omat ja muiden rajat ja kuinka nämä kietoutuvat yhteen itsensä arvostamiseen. Seksuaalikasvatuksen avulla nähdään olevan yhteys hyvän itsetunnon luomiselle. Ohjaajat kokevat, että he toimivat nuorille esimerkkeinä: kuinka he arvostavat itseään ja kohtelevat muita. Läheisyyden opettaminen lapsille koettiin tärkeäksi, jotta lapset ymmärtävät, ettei kaikki läheisyys ole seksuaalista. Tärkeänä nähtiin opettaa lapselle, että kaikilla ihmisillä on omat rajansa, joita tulee kunnioittaa. Kaikkien rajat eivät ole samanlaiset.

Mulla tulee mieleen ne omat rajat ehkä, että opetetaan niille lapsille semmosta normaalia läheisyyttä. Mikä on normaalia, eikä se oo aina seksuaalista, joku kosketus ja halailu. Ja toisaalta myös se, että meillä aikuisillakin on se oma reivi ja sit ku ne (lapset/nuoret) tulee joskus nii lähelle, et iha niinku pitäis pussata suulle ja muuta nii sit sitäkin, että niinku “hei mä rakastan ja välitän susta, mutta että tää ei oo mulle ok”. Ja sit seki on yksilöllistä, et toinen haluaa tai tykkää antaa pusuja poskille, ja toinen ei mielellään tee sitä koskaan. Et kumpiki on ihan yhtä oikein. (H4.)

Omien rajojen opettaminen lapsille on haastavaa, sillä heillä voi olla taustallaan traumaattisia kokemuksia seksuaalisesta kaltoinkohtelusta. Koettiin, että turvataitojen opettaminen lapselle on tärkeää. Lapselle tulee kertoa omista rajoista niin, että kaikki mitä hänelle tehdään, mikä tuntuu hänestä epämiellyttävältä, on rajojen rikkomista. Keskustelussa korostui kuitenkin myös se, että lapselle on kerrottava myös oikeudesta nauttia itsestään. Mikäli lapsella on seurustelukumppani, tulee hänelle kertoa, että siinä vaiheessa, kun tekeminen on yhdessä sovittua ja molemmille sallittua, on siitä lupa nauttia.

--meillä ainakin näyttäytyy se, että näillehän saa tehdä mitä vaan, niinku mä alkaisin sua tönä ja sä vaan olisit siinä tönittäväänä. Sehä on seksuaalikasvatusta, että ei saatana, sä et koske muhun, että silloin sä uskallat myös sanoa, että jos joku tulee sun reviiirille, mutta myös se, että sulla on lupa myös nauttia silloin ku se on sulle ok ja sun kaverille ok, tehkää siihen asti ku se on teistä ok. Onks se pussailua, onks se kädestä pitämistä. Mutta niinku kovin huolissani mä oon näistä kaikista, että ne liian pieninä tekee liian isoja asioita. Ettei olla siinä "kädestä pito"-asteella ja "pussailu"-asteellakaan kauheen kauaa vaan sitte, sit ylitetään se raja hirveen nopeesti. (H5.)

Ohjaajat näkevät seksuaalikasvatuksen olevan avointa keskustelua, jonka kautta opitaan yhdessä. Arvostetaan toisia ihmisenä, eikä nosteta omia ajatuksia tai kokemuksia kenenkään toisen yläpuolelle.

Ja justiin ettei niinku vähättele mistä oli tossa aiemmin puhetta, että ei vähättele ja molla. Ja se, että pitäähän sitä itekki osata niitä joitaki asioita tai sitte sen voi ite myöntääkkin, että tää on mulle vähän haastava aihe puhua tai tää on mullekin vaikea asia puhua, mutta tästä voidaan siitä huolimatta keskustella. Eihän meidänkää tarvi olla tavallaan täydellisiä keskustelijoita näissä aiheissa. Ja sen voi mun mielestä sille lapselle ihan myöntää suoraanki. Voidaan yhdessä puhua ja oppia. (H3.)

Seksuaalikasvatuksen merkitys sijoitettujen lasten elämässä. Fokusryhmähaastattelun yhtenä teemana oli seksuaalikasvatuksen merkitys sijoitettujen lasten elämässä. Ohjaajat näkevät seksuaalikasvatuksella olevan merkittävä rooli ja lähtivät pohtimaan seksuaalikasvatusta sen toteuttamisen näkökulmasta.

Sijoitettujen lasten seksuaalikasvatukseen nousee ohjaajien mukaan haasteita, kun lapsen kokonaisvaltainen kehitys on rikkoutunut jo varhaislapsuudesta lähtien. Ohjaajat kokivat, että heidän työnsä seksuaalikasvattajina on haastavaa, jos lapsella tai nuorella ei ole minikäänlaista pohjaa seksuaalikasvatukselle. Lapsen vanhemmilla saattaa olla taustallaan monenlaisia elämänhallinnallisia haasteita, jotka lapsi on omaksunut normiksi. Tämän normin muuttaminen vaatii ohjaajalta pitkäjänteistä työskentelyä.

--mut sitte niinku tavallaan se malli, mitä se saa sitte sieltä kotoa, vaikka just esimerkiks et oma äiti ois tosi rajaton nii sitte se monesti tuntuu, että äidit siellä tai isät, jommat kummat vetää mattoo jalkojen alta. Että me tehdään täällä joku työ, mut sitte usein alotetaan alusta just vaikka kotilomien jälkeen. Että on seksuaalikasvatuksella iso rooli kyllä. (H3.)

Mutta sen ainaki koen vaikeana, kun se niinku kivijalka puuttuu näiltä kaikilta. Se niinku ylipäättänsä kaikkiin asioihin se perusta on rikki. Niin sitte ku sellaisen asioitten mitä nyt normaalisti vauvalle opetettais niin me opetetaan näille. Se mikä normaalista vanhempi-lapsi-suhteessa tulee, niin näiltä puuttuu se. (H5.)

Kokonaisvaltaisen kehityksen rikkoutuminen näyttäytyy ohjaajien mukaan myös siinä, että lapsen käyttäytyminen ei vastaa tämän ikätasoaan. Vaikka yksikössä olisi samanikäisiä lapsia ja nuoria, heidän kanssaan ei välttämättä voida käydä asioita samalla tavalla läpi. Seksuaalikasvatuksen toteuttamista haastaa lapsen taustalla mahdollisesti oleva traumatausta ja diagnoosit.

Sillee ehkä näkyy se, kuinka vaille nää (lapset/nuoret) on kokonaisvaltaisesti jääny kaikessa siitä, et kuinka tärkeetä olis, et saatais edes jonkinlainen pohja sinne tehtyä. Et ei oo välttämättä oikeen minkäänlaista pohjaa, ei oo oikein edes sitä, että on hyväksyty, että voi olla, että siitä tavallaa niinku alotetaan. (H2)

--jotenki ku näiltä (lapset/nuoret) puuttuu niin monta asiaa tosta oman elämänsä hallitsemisesta, et se riippuu niin paljon tavallaan ehkä sen lapsen ja nuoren kehitysvaiheesta, että millä tavalla niitä asioita käydään läpi. Et mennäänkö suoraan päätä keskustelemaan vaan siitä, et tarteeko hommata, vaikka jotkut e-pillerit vai sitte vaa pidetäänkö hyvänä kainalossa ja opetetaan, et näin on hyvä. (H6.)

Se on just jotenki se, että jos sä voisitki tehdä sellasta normaalia seksuaalikasvatusta, mutta ne ongelmat on niin erikoisia välillä, että ei vaan mee millään jakeluun, että sä et voi tumputtaa itteäs yleisissä tiloissa-- (H2.)

Seksuaalikasvatuksen nykytila yksikössä. Selvitimme fokusryhmähaastattelussa ohjaajien käsityksen siitä, minkälainen on seksuaalikasvatuksen nykytila yksikössä vahvuuksiin ja haasteineen. Tuloksena tälle saimme, että ohjaajat kokevat tekevänsä seksuaalikasvatusta päivittäin arjen työssä. Seksuaalikasvatus nähdään kuitenkin samalla myös irrallisena asiana, joka jää muiden asioiden jalkoihin. Ohjaajien mukaan he tekevät eniten seksuaalikasvatusta turvataitoja opettamalla. Samalla näiden asioiden opettamiseen kaivattaisiin enemmän tukea myös työpaikalta.

--siis kaiken sen opettelun suhteen tavallaan, että ymmärretään, että mitä voi itelleen antaa tehdä ja koska ja kuinka ja niinku semmosta tarvis tukee ehkä enemmän myös omahoitajan näkökulmasta siihen, että miten puheeksi otetaan asioita. (H6.)

Ohjaajat kokevat tämänhetkisen seksuaalikasvatuksen aiheiden tulevan arjen tilanteissa luonnostaan. Vähemmän aikaa jää suunnitellulle seksuaalikasvatukselle, jota toteutetaan esimerkiksi omahoitajatyöskentelyn kautta keskustellen nuoren kanssa. Ajan puutteen taustalla on arjen hektisyys ja nuorten erilainen oireilu taustojensa takia.

No kyllä meillä ainakin nousee niin paljon jo pelkästään noista arjen tilanteista nykyään se, että mihin on pakko puuttua. Välillä tuntuu, että aika vähän jää tietyllä tapaa sijaa sellaselle, niin sanotusti vapaammalle keskustelulle, jolle ei oo aihetta valmiiksi tullu lapselta itseltään. Meillä ainaki (yksikön nimi) on jo pidempään ollu tai vois sanoo, että melkein aina on, et joku oireilee näis seksijutuis nii näkyvästi ja tartuttaa sen näihi muihi jollain tapaa tai osallistaa nää muut siihen, että kyllä ne hyvin pitkälle lähtee jo pelkästään siitä, että ne lapset taastusti itse nostaa aiheen pöydälle, mitä sitte käydään läpi. Vähemmän niinku jää sijaa tavallaan sille, että mitä sitten omahoitajatyöskentelyssä on asetettu. (H2.)

--Me tehdään sitä jokainen joka päivä. Ihan jo sillä, että me kutsutaan nimellä niin kun ja sitä hyväksyvää, et me tehdään sitä vaikkei sitä nyt miellä tavallaan seksuaalikasvatukseksi. Ehkä ja jotenki omaohjattavan kans toivon, että näiden vuosien aikana, ku on määrättyt vaikka iltarutiinit ja sä sillä osotat sitä välittämistä ja kaikkea ja sä oot tärkeä ja niin sä samalla myös teet sitä. Tottakai jos me nähään mikä on välttämätöntä myös keskustella ja koska on oikee hetki-- (H5.)

Ja jotenki ehkä unohtaa arvostaa niin paljo tota tollasta niinku arjen pieniä asioita, että ihminen on seksuaalinen kokonaisuus ja siihen liittyy juuri kaikki tää mistä H5 puhuu niin ei edes tajua tekevänsä sitä koko ajan, ihan jatkuvasti. (H6.)

Seksuaalikasvatuksen toteuttamisen haasteeksi nähdään lasten ja nuorten erilainen kehitystaso. Murrosiän muutoksista puhuminen tuntuu ohjaajista haastavalta nuorelle, jolla ei ole käsitystä aiheesta ennestään, eikä välttämättä tiedetä, kuinka asioita tulisi ottaa puheeksi lapsen tai nuoren kanssa. Seksuaalikasvatuksesta ei haluta tehdä nuorelle tukalaa keskustelutilannetta, mutta ei välttämättä tiedetä, kuinka asioita otetaan puheeksi oikeassa mittasuhteessa.

-- vaikka tavallaan kehitykseltään olis nuoremman oloinen ja eikä vastaa ehkä älykkyydeltäänkään sitä, mitä tavallinen sen ikänen vois olla, nii se kroppa on kuitenkin sen ikänen, että se mitenkä sä tavallaan otat niinkun ikätasoisesti esiin, kun ei itekkään välttämättä ymmärrä esim. kuukautisia, nii miten siinä siten ruveta selittää vielä, että mitenkä se sitten käytännössä tarkoittaa ja mitenkä niitä hoidetaan ja miten siitä hygieniasta huolehditaan. Et vaikka itekki on nainen nii olis sitä tavallaan myös vähä noloaki käydä sitte oikee niin tavallaan tarkasti läpi, ku ei toiselle mee millään jakeluun-- (H3.)

Sama, haasteet välillä siellä ymmärryksessä jos esimerkiksi luullaan että tyttöystävä on raskaana vaikka ei olla koskettu toiseen, että se on varmaan nyt paksumana, sitte kysytään että ootteko te harrastanu seksiä nii sitte tajuaa, että eihän se ees tajua mitä seksi on. Niin että kuinka rautalangasta niitä asioita lähetään sitte vääntämään ja mikä on tarpeellista sitte siinä kohtaa ja mikä ei, niin nämä on haasteita. (H4.)

Sitä mä kans oon miettinyt, että jos pitää toisen kanssa käydä läpi että okei, sulla on nyt se terveystarkastus tulossa ja siellä katsotaan sun kivekset, että ne on oikeanlaiset ja katotaan, että sun esinahka liikkuu, että se liittyy murrosikään, mut sitte ku huomaa, että ite vaivautuu siitä keskustelusta niin mitä se on sille toiselle? Että ehkä sen takia kaipais sitä koulutusta tai jotain muuta että ei olis niin niinku... välillä ottaa puheeksi tommosia vähän vaikeempiäki ja tosi henkilökohtasia asioita että se ei olis niin kauheen vaivaannuttavaa-- (H6.)

Puheeksi ottamisessa ohjaajat pohtivat omaa tapaansa esittää asioita nuorille esimerkiksi seksin harrastamisesta. Koettiin, että monesti asioista puhuminen on enemmän "uhkakuvienviennin maalailua", kuin niiden kertomista monipuolisista näkökulmista. Positiivisten asioiden esille tuominen unohtuu helposti, kun huoli nuoren rajattomuudesta on suuri.

Ja sitte ku meidän pitäis myös muistaa sanoa, et se on kivaa ja se on niinku et ei vaan että tautia ja kaikkia-- (H5.)

Jotenki se tulee semmonen niinku suorittamis- ja tautikeskeisyys ja semmonen niinku-- (H6.)

--Uhkakuvien maalailu. (H2.)

--Nii i, että harrasta ny kerran seksiä niin oot raskaana heti ja saat kaikki taudit ja kuolet johonki hiviin ja että heti kaikki mahdolliset kauhukuvat piirretään ennen niinku mitään ja sitte unohdetaan ehkä justiin se positiivinen puoli mitä se läheisyys parhaimmillaan antaa ihmiselle niin, aika monta asiaa pitäis tässä työssä muistaa kertoa. (H6.)

Ohjaajien haastattelussa korostui yksittäisiä aiheita, joita on käsitelty yksikössä paljon, ja näitä olivat omat ja muiden rajat, mutta myös itsetyydytys. Ohjaajat kokivat, että se on aihe, jota on käyty nuorten kanssa varsin paljon läpi ja ohjaajat ovat oppineet myös antamaan nuorelle tämän vaatimaa yksityisyyttä eri tilanteiden myötä. Arjen tilanteet ovat madaltaneet kynnystä ottaa asiaa puheeksi nuorten kanssa, mutta ohjaajat ovat huomanneet, että omalla suhtautumisella asiaan on iso merkitys. Ohjaajien mukaan nuoren kanssa tulee käsitellä asioita niin, ettei häntä arvostella tai häpäistä.

Kuitenki meillä on niitä tilanteita, että on oppinu jo ite noitten vanhimpien teinien kanssa, ku aamulla menee vaikka herättään tai, että on pitkä aika niin, että se lapsi on ollu yksin siellä huoneessa, että eka koputtaa kuuluvasti ja odottaa sen hetken ennen ku menee sinne huoneeseen ku on se nyt hitto vie ku on onnistunu kaikki yllättämään housut nilkoissa niin alkaa vähän jo hävettään pelkäänsä se että ei osaa ite varoo sitä toisen yksityisyyttä. (H6.)

Tuo on niin totta, ja sitte ku meilläki tullaan välillä huoneesta ja sitte on pää aivan märkänä ja naama punasena, että "juuu kävisitkö peseen kädet saippualla, desillä". Et on se vähän niinku-- (H1.)

Mutta totahan se on, että jos on selkeesti joku merkki siitä, että okei nyt on niinku ittensä kaa pidetty kivaa niin miten sen asian esittää nätisti sit siinä kohtaa et "hei, käyppä peseen ne kädet". (H6.)

Että ei heti silleen, "tuuppa tänne omiksen kainaloon!" Mutta kyllä niinku kaikenlaisia jotenki, että justiin tuo ettei millään lailla häpäse-- (H1.)

Ohjaajat kokevat, että nuoret pystyvät keskustelemaan heidän kanssaan avoimesti asioista ja luottamaan heihin, mutta kokevat myös luottamuksen nuorta kohtaan tärkeänä. He kokevat myös, että välillä nuorille täytyy mainita, ettei tämän tarvitse kertoa heille aivan kaikkea, mikä nähdään myös tietynlaisena rajojen opettamisena.

Ja sit ehkä niinkun omahoitajan työssä myös se, että pitää olla kuitenkin riittävä luottamus sitte siihen omahoidettavaan, että pystyy oikeesti käymään keskusteluja yhdessä, että ja sitte jotenki myös pitää tehdä välillä ittensä kanssa töitä, että pystyy ottaa vähä vaikeempiaki asioita puheeks-- (H6.)

Luottamus aikuiseen, että kyllä mä oon kattonut, että aika paljon luotetaan ku uskalletaan tulla niinkun aika isoistakin asioista juttelemaan ja kysymään ja kerrotaan välillä vähän liiankin yksityiskohtasesti omista itsetyydytyskokemuksista ja tuntemuksista niin vähä pitää sitä rajaa sitte vetää välillä että ei ihan kaikkea tarvi kiitos, mutta luottamus. (H4.)

Mutta seki on oikeesti semmonen rajan veto. Just tein sunnuntaina sitä. Juurikin kävin tästäkin aiheesta, että ei sun tarvii tätä meille kertoo, tän sä voit pitää itellä, mutta sää et saa pidettyä niitä asioita itsellä. (H2.)

Niin ja onhan tuoki sitte sitä seksuaalikasvatusta, että tavallaan jos ei toinen vielä hahmota sitä, että mitä on hyvä pitää itellään ja ettei tartte kertoakaan näitä juttuja kellekään. (H6.)

Seksuaalikasvatusta toteutetaan yksikössä yhteisten keskustelujen kautta. Useimmiten seksuaalikasvatuskeskustelut toteutetaan omaohjaajan toimesta nuoren kanssa kahden, joskus tarvitaan myös nuorten keskuuteen yleistä puuttumista keskustelun keinoin. Yksi ohjaaja kertoi pitäneensä kerran myös nuorille hetken, jossa he yhdessä tutustuivat kondomin käyttöön kesäkurpitsan avulla. Hän kuvaili, kuinka nuoria oli aluksi tällainen tilanne naurattanut, mutta lopulta hetkeen mahtui avointa keskustelua, kun nuoret uskaltautuivat kysymään asioita seksistä. Muilla ohjaajilla ei vastaavia kokemuksia ryhmäkeskusteluista ollut.

Työyhteisön valmiudet toteuttaa seksuaalikasvatusta. Lastensuojeluyksikön ohjaajien mukaan heillä on valmiuksia toteuttaa seksuaalikasvatusta toisia arvostavassa työilmapiirissä ja heillä on käytettävissä myös erilaisia materiaaleja seksuaalikasvatuksen toteuttamiselle. Haasteena he kuitenkin näkevät, että aika ei riitä suunnitelmalliselle seksuaalikasvatukselle. Käsiteltävään seksuaalikasvatuksen osa-alueeseen ei välttämättä ole ehtinyt tutustua etukäteen, ennen kun se tulee vastaan.

Jotenki aattelee, että ku on niin hyvä työporukka ja tavallaan niin kyllä seki välittyy lapsille-- (H1.)

Niin onhan se arvostava ilmapiiri tavallaan mikä on voinu sieltä kotoa esimerkiks puuttua niin se on sitte taas semmonen mikä näkyy meillä. (H2.)

Ja monesti huomaan ainaki itekki, et haaveilen sellasesta tosiki suunnitelmallisesta seksuaalikasvatuksesta ja siitä ja tästä ja tuosta, mutta monesti se on niinku H2: kin tossa sano, että se arki on kyllä sitte sellasta, että se menee siinä, että istutaan ja selvitellään ja sitte aina vaan enemmän ja enemmän tulee sitä tarinaa ja näin. Ja sitte pidetään ruokkis ja sit melkein jatketaanki ja näin. Nii kyllä tuntuu, et sitä suunnitelma-aikaa ei kyllä jotenki kummasti ainakaa tästä mun omasta työskentelystä kauheesti oo löytyny. Haaveissa vain. (H1.)

Ohjaajat luettelivat erilaista kirjallisuutta nimeltä, mitä heillä on käytössään. Näihin tutustuminen tapahtuu useimmiten nuoren kanssa yhdessä. Osa oli perehtynyt materiaaleihin enemmän kuin toiset. He kokivat, että aikaa itsenäiseen materiaalin etsimiseen tai tutustumiseen ei työajalla ole. Ohjaajat kokivat myös, että toisten ohjaajien osaamisen hyödyntäminen on myös hyvä keino saada lisää tietoa aiheesta.

Pitäis kyl hommata se "Huomenna pannaan pussauskoppiin". (H5.)

Oon mä täällä luku jotaki "Minun kehoni, minun rajani" -kirjaa tai jotai tollasta- (H4.)

Ja emmä tiedä, et meillä on joku sellanen, mihin mä en oo oikee koskaa perehtynyt "Tarmo terveyspeli"-- (H2.)

Meillä on Rispektiä-kirja, mikä on pojille. (H5.)

Nii välillä tuntuu, et se toive vois liittyä omaan ajankäyttöön, ku ois joskus aikaa. Kyllähän välillä tuntuu, että tähän vähäänkään materiaaliin, mitä meillä täällä on, nii ei kyllä kauheesti oo aikaa, että on tietysti, että joo yövuorois vois, mutta pitää siellä pysyä hereillääki, ku lukee. Et ei oikein kauheesti oo aikaa, että työajalla rupeempaa tutustumaan. Nii ja sitte kotiaika on taas pakko käyttää oikeesti johonki muuhun, et pää tätä työtä jaksaa pyörittää. (H2.)

Ja tulee tost mielee, nii ku että kyllähän täällä töissäki hyödyntää paljon toisten osaamista tai niinku kysyy, et mitä mä teen ny tässä, et oisko jotai vinkkejä, että... Toisten pään materiaaleja. (H1.)

Ohjaajat kokevat, että seksuaalikasvatusta tulisi käsitellä enemmän työyhteisössä, mutta samalla kokevat, että on myös paljon muita käsiteltäviä asioita. Esimerkiksi henkilökuntapalavereissa yleiselle seksuaalikasvatuksen käsittelemiselle ei nähdä olevan aikaa. Yleensä työyhteisössä seksuaalikasvatukseen liittyvien asioiden käsittely tapahtuu arjen lomassa.

Mutta sanotaanko, että niiden lista on aika pitkä välillä, et mistä olis tarpeellista keskustella ja mihinkä saadaan riittävästi aikaa, nii kyllä tuntuu et kaikki henkilökuntapalaverit on niinku nii täynnä niitä asioita et sellaselle vapaammalle osi-olle, että sais tuoda jotaki asioita, mistä pitäis keskustella, jotka ei liity suoraan johonki sääntöihin tai johonki muihi, jonku lapsen asialinjauksii tai johonki nii sitä on loppujenlopuks nii vähä, että et se sitä on nii paljon sitä matskua, mitä pitäis jotenki keskustella. (H2.)

Joo enempiki sais iha varmasti. (muut haastateltavat hymisevät) Et ei meillä ainakaa koskaa henkilökuntapalavereissa näy, et nää yhes puhuttais, et milläs mallilla nyt on. (H5.)

Aika ajoin nousee joku jonku nuoren tilanne tai joku esille, jota sit saatetaan käsitellä hetki ja se liittyy jotenki seksiin tai seksuaalisuuteen tai johonki, mutta vähän-- (H4.)

Ja jotenki se tulee ehkä sellasena tarvelähtösenä sitte se keskustelu, jos se tulee. Niinku jonku lapsen tai nuoren asioissa. (H5.)

Kehitysideoita seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen. Selvitimme fokusryhmähaastattelussa ohjaajilta, minkälaisia kehitysmahdollisuuksia he näkevät seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen. Ohjaajat pitivät seksuaalikasvatusta ja sen kehittämistä tärkeänä. He näkevät seksuaalikasvatuksen kehittämisen lähtevän työnjohdon puolelta ja kokevat hyödyllisenä, jos yksikössä olisi muutama ohjaaja, joilla olisi koulutusta seksuaalikasvatukseen.

Niin kyl se jos sais enemmän koulutusta näistä niin kyllä se kynnyistä madaltais. Ja ainaki ite huomaa sillälailla, että ainaki itsetyydytyksestä on puhuttu niin paljo viime aikoina, että mä voin keskustella siitä varmaan mitä vaan kohta että. Kyllä huomaa, että mitä enemmän niin sitä pienempi on kyllä oma kynnyks. (H2.)

Mmm.. Justiin ku puhuttiin H2: ko sitä sano tossa, että olis kyllä niin hyvä, jos olis vaikka yksikös pari sellasta, jotka ois käyny vähä enemmän niinku tähän liittyen. (H1.)

Ohjaajat toivat esiin myös kehitysidean siitä, että asiaa käsiteltäisiin työyhteisön keskuudessa muualla kuin arjen keskellä esimerkiksi työpaikan järjestämässä kehittämispäivässä.

Niin tai ihan ottais jonku tommosen kehittämispäivän puoleksi päiväksi, vaikka että niinku kaikille tulis ainaki kyllä siinä jo aika paljon muutamassaki tunnissa ja ennen kaikkea se olis keskustelua. (H5.)

Niin siellä vois avata sitä keskustelua enemmänkin. (H2.)

Niin ja sitte, että tieto tulis kaikille työntekijöille. Mä uskon, että onkin jo en mä yhtään epäile etteikö sitä tietoa oo paljoki, mutta että tulis ihan varmasti se, että ei se oo niin että seksuaalikasvatus sanana on sitä että lähdetään nyt juttelemaan seksiasioista, vaan mitä kaikkea minkäkin ikäisenä ja mikä pitäis ensin mennä ihan sinne. Että sekään ei mun mielestä ihan riitä, että meille sanotaan, että nyt on hankittu se joku kirja tuonne. (muut haastateltavat nyökyttelevät ja hymisevät) Niinku H2 sano, että missä se aika? Yövuorossa aamuyöllä ota se kirja niin terve. Että ei se sitte taas voi olla vaan yksittäisen työntekijän vastuulla. Vaikka se ois kuinka tarpeellinen ja kokiski tarpeelliseksi. Kyllähän sä eri lailla ymmärrät sen asian, kun sen sulle puhuu joku ja se jää sulle päähän. (H5.)

Työntekijät kokivat tärkeäksi, että asioista keskusteltaisiin yhdessä työyhteisönä. Heidän mukaansa keskustelujen kautta seksuaalikasvatuksen tietoisuus lisääntyy, kun ohjaajat saavat jakaa omia kokemuksiaan aiheesta. Lopussa kysyimme vielä kysymyksen, että mitä mieltä ohjaajat olivat ryhmähaastattelusta, ja he sanoivat sen olleen hyvä tapa tuoda asiaa esiin. He perustelivat tätä sillä, että ryhmähaastattelussa he saivat oman ajan keskustelulle

seksuaalikasvatuksesta ja kokivat, että tietoisuus lisääntyi jonkin verran jo tämän haastattelun aikana.

Yhteenveto tuloksista. Kuvio 4 havainnollistaa vielä yhteenvetona lukijalle ohjaajien fokusryhmähaastattelun tuloksia. Laatikkokuva on jaoteltu teemojen mukaisesti, joita käytettiin tulosten esittämisessä.

Kuvio 4. Yhteenveto ohjaajien ryhmähaastattelun tuloksista

Yhteenvetona voidaan todeta, että lastensuojeluyksikön ohjaajilta löytyy käsitystä siitä, mitä seksuaalikasvatus on ja kuinka sitä tulisi toteuttaa, mutta haasteita tämän työn tekemiselle löytyy paljon. Ohjaajien tekemä työ kulkee arjen menojen mukaan, jonka vuoksi monesti suunnitelmalliselle seksuaalikasvatukselle ei ole aikaa. Tämän lisäksi työtä haastaa lasten ja nuorten erilaiset taustat niin kotona kuin diagnostiikassakin.

Hyvänä asiana koettiin kuitenkin arvostava työilmapiiri. Positiivista oli myös, että ohjaajilla oli kehitysehdotuksia seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen ja tietoisuuden lisäämiseen yksikössä.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa vastaamme tutkimustulostemme pohjalta tutkimuskysymyksiimme:

1. Mitä seksuaalikasvatukseen liittyviä asioita on nuorten mukaan käsitelty yksikössä ja minkälaista seksuaalikasvatusta he toivoisivat?
2. Miten lastensuojeluyksikön ohjaajat ovat kokeneet toteuttamansa seksuaalikasvatuksen ja miten haluaisivat kehittää sitä?

Nuorten kysely toimi tutkimuksessamme taustoituksena ohjaajien ryhmähaastattelua varten. Käsittelemme johtopäätöksissä nuorten kyselyn ja ohjaajien ryhmähaastattelun tulosten yhtymäkohtia ryhmähaastattelun teemojen mukaisesti sekä nuorten kyselyyn tulleiden vastausten kautta, mitä asioita haluttaisiin jatkossa käsitellä enemmän lastensuojeluyksikössä. Näin saamme luotua vastaukset molempiin tutkimuskysymyksiimme yhtenäisenä tekstinä, sillä vastauksissa oli paljon yhtymäkohtia.

10.1 Miten seksuaalikasvatusta on toteutettu?

Seksuaalikasvatus nähdään ohjaajien keskuudessa yleisesti dialogisena kasvatuksena, joka on keskustelevaa, tiedonhakua yhdessä ja kokemusten jakamista, mutta myös rajojen asettamista. Myös Bildjuschkin ja Ruuhilahti (2010, 43–50, 99) ovat todenneet nämä seksuaalikasvatuksen tunnuspiirteiksi. Seksuaalikasvattajan tärkeimpinä ominaisuuksina nähdään avoimuus ja luotettavuus. Itsetuntemuksella nähtiin olevan suuri rooli seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa. Ilmosen (2006, 49) mukaan työntekijän tulee olla sinut omat seksuaalisuutensa kanssa kyetäkseen toteuttaa seksuaalikasvatusta.

Ryhmähaastattelussa ohjaajat toivat esiin seksuaalikasvatuksen merkityksen sijoitettujen lasten ja nuorten elämässä. Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen lastensuojeluyksikössä koetaan olevan haastavaa, mutta myös todella merkityksellistä sijoitetuille nuorille. Haasteet johtuvat nuorten erilaisista taustoista. Cacciatoren (2007, 161) mukaan laiminlyöty nuori on altis hyväksikäytölle. Pelkona ohjaajilla on, että sijoitetut lapset etenevät liian nopeasti seksuaalisuuden portaalta toiselle. Tämän vuoksi he kokivat turvataitojen opettamisen ja mediakasvatuksen olevan tärkeitä sijoitettujen lasten arjessa. Cacciatore (2007, 35) toteaa, että turvataidot auttavat lasta pitämään huolta itsestään.

Ryhmähaastattelusta ilmeni samoja haasteita, mitä olemme tuoneet esiin teoriaosuudessa. Sinkkosen (2015, 48) mukaan seksuaalikasvatuksen haasteena on monesti, että lapsi on sijoitettu liian myöhään kodin ulkopuolelle. Lasten ja nuorten ongelmat ovat sitä monimuotoisempia ja vaikeampia, mitä kauemmin heidän kasvunsa ja kehityksensä on ollut uhattuna arvaamattomissa kotioiloissa. Ohjaajat nostivat haasteeksi edellä mainittuja asioita sekä myös nuoren kotiolot, mikäli vanhempi on rajaton. Lapsi ja nuori ottaa ensisijaisesti mallia vanhemmastaan, mikä voi vaikuttaa nuoren mielikuviin ja normeihin esimerkiksi terveestä parisuhteesta (Ojanen, [viitattu 29.9.2020]).

Ohjaajien mukaan osa nuorista ei ole saanut seksuaalikasvatusta kotona, ja siitä syystä nuorelle opetetaan yksikössä turvallista ja ei-seksuaalista läheisyyttä, vaikka tavallisesti saman ikäinen nuori on huomattavasti edennyt seksuaalisuuden portailla. On riski, että nuori ei malta olla riittävän kauan yhdellä portaalla vaan etenee liian nopeasti seuraavalle portaalle. Seurauksena saattaa olla riskialtista käyttäytymistä omaan kehitystasoon nähden. Liian nopean etenemisen taustalla voi olla esimerkiksi seksuaaliviriteinen ympäristö, kuten pornon katsominen, kavereiden seksuaaliset puheet ja seurustelu. Tällöin on tärkeää, että nuorella on turvallinen aikuinen, jonka kanssa voi asiasta keskustella. (Cacciatore 2007, 123.)

Ohjaajien mukaan haasteena on myös se, että osa yksikön nuorista on psyykkiseltä kehitykseltään jäljessä esimerkiksi traumaattisten kokemusten tai diagnoosien vuoksi. Vaikka nuori olisi psyykkiseltä kehitykseltään jäljessä, hänellä voi herätä mielenkiinto seksuaaliseen toimintaan ja seurusteluun. Kuitenkin nuoren oma keho kehittyy ikätasoisesti ja nuori saattaa olla siitä hyvin hämmentynyt. Ohjaajan tehtävänä on huomioida nuoren psyykinen ja fyysinen kehitys toteuttaessaan seksuaalikasvatusta. Ohjaaja voi käydä nuoren kanssa yhdessä läpi eri portaita ja niihin kuuluvia kehitysvaiheita, jotta nuori ymmärtää paremmin omaa kehitystään ja sen merkitystä. (Cacciatore 2007, 123.) Joidenkin nuorten kanssa saatetaan käsitellä hyvin erilaisten portaiden asioita samanaikaisesti. Kun nuori ymmärtää esimerkiksi kehossaan tapahtuvat muutokset, hänen on helpompi suhtautua itseensä ja kokea kehonsa normaaliksi. Ohjaajien mukaan murrosiän muutoksia on vaikea käsitellä nuorten kanssa, joilla on kehitysviivästymiä. Nuorten vastausten mukaan murrosiän tuomia kehön muutoksia on käsitelty vain vähän yksikössä, ja niitä haluttaisiin käsitellä enemmän.

Ohjaajien mukaan seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa haasteena on myös ajanpuute, joka vaikeuttaa seksuaalikasvatuksen suunnittelua ja tiedonhakua aiheesta. Kun

työntekijällä ei ole tarpeeksi tietoa etukäteen asiasta, se nostaa hänen kynnystään ottaa asioita puheeksi (Ilmonen 2006, 53). Tämän vuoksi puheeksi ottaminen koettiin haasteena yksikössä. Suunnitelmallinen seksuaalikasvatus mahdollistaa uusien näkökulmien löytämisen ja erilaisten menetelmien käyttämisen seksuaalikasvatuksessa. Ohjaajien mukaan seksuaalikasvatuksen toteuttaminen on usein tarvelähtöistä. On tärkeää, että seksuaalikasvatus vastaa nuorten tarpeisiin sekä esiin nousseiden asioiden osalta että kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta. Seksuaalikasvatuksen tarkoituksena on olla kysymyksiin vastaavaa niin, että saatu tieto on merkityksellistä, tehokasta, hyväksyttävää ja kiinnostavaa. (WHO & BZgA 2010, 8.) Jotta seksuaalikasvatus on kokonaisvaltaista, tulee ohjaajien nostaa esiin nuorten kanssa myös sellaisia asioita, joita nuoret eivät itse ole tuoneet esiin.

Tarvelähtöisesti tapahtuva keskustelu tapahtuu monesti yllättävissä tilanteissa. Ohjaajien mukaan seksuaalikasvatus on usein suunnittelematonta ja siten negatiivissävytteistä, kuten riskeistä kertomista. Tämän vuoksi ohjaajien näkemykset eivät välttämättä kohtaa nuorten kanssa siitä, mitä ja miten sisältöjä aiheista haluttaisiin käsitellä. Negatiivissävytteinen ja riskipainotteinen keskustelu saattaa luoda nuorelle myös mielikuvan siitä, että seksi on hyvin riskialtista toimintaa, mikä voi puolestaan lisätä nuoren mielenkiintoa seksuaaliseen toimintaan liian varhain. (Adrenaliini 9.2.2018.) Aiheesta on tärkeää tuoda esiin myös positiivinen ja nautinnollinen puoli. Tällöin nuoren mielikuva seksistä muuttuu jännittävästä ja riskialttiista suorituksesta kahden ihmisen väliseksi läheisyydeksi ja mielihyvää tuottavaksi toiminnaksi, joka tapahtuu turvallisen ja ihanan ihmisen kanssa. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 141.)

Ohjaajien mukaan yksikössä tehdään seksuaalikasvatusta turvataitojen opettamisena, mediakasvatuksen avulla arjessa yleisesti sekä omaohjaajatyössä. Aaltosen (2012, 11) mukaan turvataitokasvatuksella on yhteisiä seksuaalikasvatuksen ja mediakasvatuksen kanssa. Nuorten mukaan omia ja muiden rajoja on käsitelty lastensuojeluyksikössä vähän, kun taas ohjaajien mukaan niitä käsitellään todella paljon aiheen tärkeyden vuoksi. Kyselyn mukaan nuoret haluavat, että omia rajoja käsiteltäisiin yksikössä enemmän. Kyselylomakkeessa omia rajoja käsiteltiin seksiin ja ehkäisyyn sekä seksuaaliseen häirintää liittyvissä kohdissa. Ohjaajien mukaan omista ja muiden rajoista puhutaan usein arjen tilanteissa, kun esimerkiksi nuori tulee toista liian lähelle fyysisesti kuten halaamalla tai pussaamalla. Nuoret saattavat ajatella omat ja muiden rajat tilannekohtaisesti, eivätkä välttämättä osaa yhdistää niitä laajempaan kontekstiin. On tärkeää, että nuorelle kerrotaan ihmisillä olevan yksilölliset

rajat: toinen tykkää fyysisestä läheisyydestä ja toinen voi ahdistua siitä. Tämänkin keskustelun tulee olla positiivissävytteistä. (Cacciatore 2007, 201.)

Omaohjaajan merkitys korostui haastatteluissa, ja se näkyi myös nuorten kyselyvastauksissa. Kyselyn tuloksissa kaikkia aiheita halutaan käsitellä mieluiten omaohjaajan kanssa. Vastausten mukaan murrosikä ja kehon muutoksia ei haluta käsitellä jonkun muun ohjaajan kanssa tai ryhmäkeskusteluna. Ohjaajien ryhmähaastattelussa ilmeni, että omaohjaajat käyvät nuorten kanssa henkilökohtaiset ja esimerkiksi seksuaalikasvatukseen liittyvät keskustelut. Murrosikä ja kehon muutokset ovat nuorelle hyvin henkilökohtainen asia, joten on luonnollista, että nuori haluaa keskustella niistä kahden kesken tutun omaohjaajan kanssa.

Kyselyn vastauksissa ilmeni, että nuoret ajattelevat seksuaalisen häirinnän olevan fyysistä, kuten epämiellyttävää koskemista. Ohjaajat tuottivat olevansa huolissaan siitä, jos nuoret eivät tiedä, mitä kaikkea seksuaalinen häirintä pitää sisällään. He myös pohtivat sitä, onko seksuaalinen häirintä aiheena nuorille epämiellyttävä, jos se kohdistuu nuoren omaan toimintaan, koska kaikki nuoret eivät vastanneet aihepiiriä koskeviin kysymyksiin. Haastattelussa ilmeni, että seksuaalisesta häirinnästä puhutaan usein tilannelähtöisesti, kun esimerkiksi nuoren omassa toiminnassa on seksuaalisen häirinnän viitteitä, jos hän toimisi niin täysi-ikäisenä. THL:n vuoden 2019 kouluterveyskyselyn mukaan noin neljäsosa yläkoulun 8.–9. luokkalaisista tytöistä on kokenut sosiaalisessa mediassa seksuaalista häirintää viimeisen vuoden aikana. (Ikonen & Helakorpi 2019, 7.) Onkin tärkeää, että nuoren kanssa käsitellään seksuaalisen häirinnän eri ilmenemismuotoja, ollaan kiinnostuneita nuorten käyttäytymisestä sosiaalisessa mediassa ja siitä, kenen kanssa nuori siellä keskustelee. On tärkeää, että keskustellaan molemmista näkökulmista: miten sinä saat kohdella muita ja miten sinua saa kohdella. Tällöin nuori saa käsityksen myös muiden ihmisten toiminnan merkityksestä suhteessa häneen.

10.2 Miten seksuaalikasvatusta halutaan toteuttaa jatkossa?

Ohjaajat toivoivat seksuaalikasvatuksen kehittämisen lähtevän työnjohdon puolelta. He kokisivat hyödylliseksi, jos työyhteisössä olisi muutama henkilö, joilla olisi koulutusta seksuaalikasvatuksesta. Sijoitetuilla lapsilla voi olla taustalla useita sijoituksia ja traumatisoivia kokemuksia, minkä vuoksi on tärkeää, että sijaishuoltoapaikan henkilöstöllä on riittävä koulutus, kokemus ja ammattitaito tehtävänsä (Lastensuojelulaitokset [viitattu 4.10.2020]). Myös

avointa keskustelua seksuaalikasvatuksen toteuttamisesta toivottiin muuallakin kuin arjen keskellä, esimerkiksi työpaikan kehittämispäivässä, jolloin aiheeseen voitaisiin perehtyä yhdessä työyhteisönä. Ilmosen (2006, 44) mukaan koko työyhteisön tuleekin pohtia suhtautumista seksuaalisuuteen.

Kyselyn mukaan nuoret haluavat käsitellä enemmän useita seksuaalikasvatuksen teemoja ohjaajien kanssa. Nuoret haluavat muun muassa, että omia rajoja käsiteltäisiin yksikössä enemmän. Kyselylomakkeessa omia rajoja käsiteltiin seksiin ja ehkäisyyn sekä seksuaaliseen häirintää liittyvissä kohdissa. Nuoret toivovat kuitenkin eniten kaikista vaihtoehdoista lisää keskustelua seksistä ja ehkäisystä yksikössä. Seksistä ja ehkäisystä puhuminen on tärkeä osa murrosikää. Tällöin nuori saa tietoa niin toisen ihmisen kunnioituksesta kuin myös seksuaaliterveydestä (11. seksuaalisuuden porras: Rakastella 3.2.2015).

Ilmosen (2006, 43) mukaan vastuu puheeksi otosta on aina työntekijällä. Ohjaajat toivoivat välineitä puheeksi ottamiseen. Tutkimuksemme pohjalta olemme laatineen ohjaajille Seksuaalisuuden puheeksi ottaminen –ohjaajan muistilistan. Se mukailee Bildjuschkinin ja Ruuhilahden (2010, 83–84) Työntekijän muistilistaa sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (29.10.2019) Seksuaalisuus puheeksi –mallia. Muistilista on kohdistettu lastensuojeluyksikön ohjaajan käyttöön soveltuvaksi.

1. Kysy nuorelta suoraan seksuaalisuudesta ja siihen liittyvistä asioista, jotka ovat olennaisia nuoren tilanteessa. Tuo selkeästi esille, että kanssasi voi keskustella seksuaalisuudesta. Toteuta keskustelutilanne niin, että aikaa keskustelulle on samalla kerralla. Kerro nuorelle, että seksuaalisuus on tärkeä osa nuoren hyvinvointia ja se huomioidaan myös yksikön arjessa. Muista, että jokainen kohtaaminen voi olla kasvatuksellinen tilanne.
2. Ole läsnä. Nuori huomaa herkästi, jos olet kiireisen oloinen ja sen seurauksena ei välttämättä halua keskustella seksuaalisuudesta. Keskustele ja kuuntele, mutta älä tunkeile. Liika uteliaisuus voi säikäyttää nuoren ja lopettaa alkaneen keskustelun. Usein alkuun riittää, että ohjaaja kertoo nuorelle, että hänen kanssaan voi keskustella seksuaalisuudesta. Ensimmäisellä kerralla ei tarvitse kertoa kaikkea, koska nuori voi kokea aiheen vaivaannuttavana. On tärkeää, että puheeksi otossa edetään nuoren ehdoilla ja hänelle sopivilla tavoilla. Lisäksi on tärkeää korostaa, että seksuaalisuudesta on lupa puhua ja se ei ole tabu.
3. Ohjaa nuorta konkreettisesti siinä, miten hänen tilanteensa vaikuttaa tämän seksuaalisuuteen. Kerro nuoren ymmärtämällä kielellä, mitä eri asiat tarkoittavat hänen arjessaan. Anna konkreettisia neuvoja ja ohjeita nuoren tilanteeseen.

4. Huomioi ohjauksessa myös nuoren läheiset. Heillä saattaa olla tarvetta saada tietoa, neuvoja tai apua nuoren tukemisessa ja jaksamisessa.
5. Käytä sanoja, jotka nuori ymmärtää ja välttä ammattikieltä. Käytä sukupuolineutraaleja ilmaisuja. Tarjoa nuorelle apua ja tukea sekä toimi tarvittaessa nuoren asiantuntijana. Kannusta nuorta etsimään tietoa juuri hänen tilanteestaan tai etsikää tietoa yhdessä. Älä jätä nuorta yksin mahdollisen ongelman kanssa.
6. Ota esille lähisuhde- ja perheväkivalta sekä seksuaalinen väkivalta ainakin maininnan tasolla. Tarvittaessa kysy nuorelta asiasta suoraan. Tarkasta, että nuori ei pelkää ja että hän tietää, mistä voi tarvittaessa saada apua.
7. Kerro nuorelle myös tupakan, päihteiden ja lääkkeiden käytöstä ja niiden vaikutuksista seksuaalisuuteen ja seksiin.
8. Kunnioita nuoren itsemääräämisoikeutta, yksityisyyttä ja kehon koskemattomuutta. Kunnioita myös nuoren kulttuuria ja huomioi sen tavat. Kiinnitä huomiota ympäristöön, jossa intiimi ja kunnioittava keskustelu käydään.
9. Muista ammatillisuus ja ammatillinen suhde nuoreen. Pohdi säännöllisesti omia arvojasi ja reflektoi työtäsi ja toteuttamaasi seksuaalikasvatusta. Keskustele säännöllisesti työkavereiden kanssa seksuaalisuudesta ja jakakaa tietoa toisillenne. Älä juorua nuoren seksuaalielämästä työkavereille.
10. Huolehdi, että saat riittävää työnohjausta. Nuoren kysymykset ja kokemukset voivat vaatia paljon ohjaajalta. Pidä huoli omasta jaksamisestasi.
11. Tee seksuaalisuudesta ja siihen liittyvistä asioista osa lastensuojeluyksikön arkea. Tuo seksuaalisuus näkyväksi kirjauksissasi. Muista, että vain se, mikä on kirjattu, on tapahtunut.

Ohjaajat toivoivat, että seksuaalikasvatuksesta tulisi tulevaisuudessa entistä läpinäkyvämpi osa arkea. Kun ohjaajilla on käsitys seksuaalikasvatuksen olevan osa arkea, asioista on helpompaa keskustella. Keskustelun luonne perustuu pitkälti ohjaajan omaan suhtautumiseen ja tietotaitoon. (Bildjuschkin 2012, 78.) Kun asioita käsitellään arjessa nuorten kanssa avoimesti, seksuaalisuuteen liittyvät teemat normalisoituvat ja niihin liittyvä riskikäyttäytyminen vähenee. Oikeanlainen tietotaito auttaa sekä ohjaajia että nuoria suhtautumaan seksuaalisuuteen ja sen eri teemoihin luontevasti. (Ilmonen 2006, 53.) Tärkeänä osatekijänä arjen seksuaalikasvatukselle nähtiin arvostava työympäristö. Avoin keskustelu arjessa auttaa seksuaalikasvatuksen jalkautumista suoraan arkeen. Ilmosen (2006, 50) mukaan avoimella keskustella tavoitetaan oppimista toisten näkemyksistä ja kokemuksista seksuaalisuuteen liittyen, jolloin työntekijä avartaa tietoisuuttaan. Tämä kasvattaa työntekijän ammatillisia valmiuksia toteuttaa seksuaalikasvatusta.

11 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tekeminen on ollut mielenkiintoinen ja vaiherikas prosessi. Olemme käyneet läpi useita tutkimuksen tekemiseen liittyviä vaiheita tutkimusluvista, kyselylomakkeen ja fokusryhmähaastattelun toteuttamisen kautta analyysiin ja johtopäätöksiin. Opinnäytetyön tekeminen yhdessä oli luonteva tapa tutkia seksuaalisuutta ja seksuaalikasvatusta, sillä aihe on todella laaja. Meitä kumpaakin kiinnosti tämä aihe todella paljon ja saimme muodostettua omista näkemyksistämme yhteisiä näkökulmia, joka osaltaan loi onnistumisen kokemuksia, kun oivalsimme asioita yhdessä.

Yhteistyömme yhteistyökumppanin sekä ohjaavan opettajamme kanssa oli sujuvaa. Yhteistyökumppanillamme oli muutamia toiveita nuorten kyselylomakkeeseen ja ohjaajien fokusryhmähaastattelun kysymyksiin ja toteuttamiseen, joiden avulla saimme hiottua tutkimuksestamme laajan ja onnistuneen kokonaisuuden. Nuorten kyselylomakkeen kysymykset olivat tarkkaan harkittuja. Muutimme lomaketta muutamaaan otteeseen, jotta saisimme nuorilta mahdollisimman todenmukaiset vastaukset arkaluontoisesta aiheesta huolimatta. Pyrimme tekemään kyselylomakkeesta sellaisen, että siihen vastaaminen ei tuntuisi vaivaannuttavalta.

Covid-19 toi mukanaan omat haasteensa opinnäytetyömme tekemiselle. Tutkimuslupahakemusten kanssa meni yllättävän kauan aikaa, jonka aikana kirjoitimme teoriaosuutemme valmiiksi. Samalla myös teimme nuorten kyselylomaketta, jota muokkasimme useaan otteeseen. Siten saimme kyselylomakkeesta ytimekkään kysymysten rajaamisella aiheittain. Mielestämme oli hyvä tapa kirjoittaa teoriaosuus ennen ohjaajien fokusryhmähaastattelua. Näin saimme tietoutta seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksesta sekä pystyimme löytämään yhtymäkohtia haastateltavien ajatuksista ja tutkimuksemme teoriasta. Fokusryhmähaastattelun oli tarkoitus alun perin tapahtua fyysisesti paikan päällä lastensuojeluyksikössä, mutta verkossa tapahtuva haastattelu osoittautui yllättävän vaivattomaksi ja hyväksi tavaksi toteuttaa haastattelu.

Olemme oppineet opinnäytetyötä tehdessämme paljon seksuaalisuuden kehittymiseen vaikuttavista tekijöistä ja seksuaalikasvatuksesta. Alussa emme tienneet, kuinka laajan aiheen olimme valinneet, mutta se teki tästä aiheesta mielenkiintoisen ja osaltaan haastavan. Opinnäytetyön teoriaosuutta tehdessämme saimme monta kertaa todeta, että seksuaalisuus on

hyvin laaja kokonaisuus ja monet asiat vaikuttavat toinen toisiinsa. Tästä aiheesta olisi voinut kertoa vielä paljon lisääkin.

Näin jälkeinpäin ajateltuna olisimme valinneet tutkimuksemme kohderyhmäksi vain sijoitetut nuoret tai lastensuojeluyksikön ohjaajat. Vaikka tutkimusta olikin mielenkiintoista tehdä, tuli siihen kahden kohderyhmän vuoksi paljon liikkuvia osia. Koemme kuitenkin, että molempien näkökulmien huomioiminen antoi sekä meille tutkijoille että yhteistyökumppanillemme enemmän kuin yhteen näkökulmaan perehtyminen.

Tarkoituksenamme oli herätellä ohjaajia pohtimaan toteuttamaansa seksuaalikasvatusta ja saada intoa sen kehittämiseen. Uskomme tämän toteutuneen fokusryhmähaastattelussa ilmenneiden keskusteluiden ja pohdintojen kautta. Toiveenamme on, että tutkimukseen osallistuneet nuoret ymmärtävät seksuaalisuuden ja seksuaalikasvatuksen sisältöjä laajemmin ja ovat saaneet uskallusta asioiden käsittelyyn. Yhteistyökumppanimme on saanut lisää hyödyllistä tietoa yksikön seksuaalikasvatuksen nykytilasta ja toiveista tulevaisuudelle.

Seksuaalikasvatusta lastensuojelussa on tutkittu hyvin vähän. Kokemuksemme tästä tutkimuksesta ja aihealueesta on, että sitä täytyy tutkia vielä paljon ja monesta eri näkökulmasta ja osa-alueesta. On tärkeää saada lisää tietoa sijoitettujen nuorten kokemuksista ja toiveista vielä tarkemmin sekä kehittää yksikön ohjaajien valmiuksia sen suunnitelmalliseen toteuttamiseen. Tämä lisää myös osaltaan nuorten osallisuutta heitä itseään koskevassa asiassa. Jokainen lastensuojeluyksikkö on erityinen ja sisältää omanlaisen arjen sekä ainutlaatuiset nuoret ja ohjaajat, ja heillä jokaisella on oikeus tulla kuulluiksi.

Me molemmat suuntaamme valmistumisen jälkeen töihin lastensuojelun työkentälle, joten opinnäytetyömme on edistänyt valmiuksiamme seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen lastensuojeluyksikössä. Opinnäytetyömme aihe on myös herättänyt kiinnostuksemme jatkokouluttautumiseen seksuaalikasvattajiksi tulevaisuudessa. Vaikka tutkimus on tehty tietyille lastensuojeluyksikölle, ovat nuorille suunnattu kyselylomake, ohjaajien fokusryhmähaastattelun kysymykset, seksuaalisuuden puheeksi ottaminen –ohjaajan muistilista ja teoriaosuumme hyödynnettävissä myös muissa lastensuojeluyksiköissä. Näistä tiedoista on varmasti hyötyä myös muilla sosiaalialan työkentillä, sillä jokaisella ihmisellä on joko myönteisiä tai negatiivisia kokemuksia seksuaalikasvatuksesta ja seksuaalisuuden kehittymisestä. Näitä asioita on hyvä käydä läpi, jotta kukin oppii ymmärtämään itseään ja sitä, kuinka omat kokemukset vaikuttavat omaan identiteettiin.

LÄHTEET

10. seksuaalisuuden porras: Mikä tuntuu hyvältä? 3.2.2015. [Video]. Haastateltu: LL, lastenpsykiatrian erikoislääkäri, asiantuntijalääkäri Raisa Cacciatore. Helsinki: Väestöliitto. [Viitattu 29.3.2020]. Saatavana: <https://www.youtube.com/watch?v=HKC4qopmjyE>
11. seksuaalisuuden porras: Rakastella. 3.2.2015. [Video]. Haastateltu: LL, lastenpsykiatrian erikoislääkäri, asiantuntijalääkäri Raisa Cacciatore. Helsinki: Väestöliitto. [Viitattu 29.3.2020]. Saatavana: <https://www.youtube.com/watch?v=0XX4h-6N8a4&t=19s>
- 12–15-vuotiaan pojan fyysinen kehitys. 21.2.2019. [Verkkosivu]. Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL). [Viitattu 1.4.2020]. Saatavana: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/12-15-v/12-15-vuotiaan-pojan-fyysinen-kehitys/>
- 12–15-vuotiaan seksuaalinen kehitys. 12.2.2020. [Verkkosivu]. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL). [Viitattu 2.4.2020]. Saatavana: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/12-15-v/12-15-vuotiaan-seksuaalinen-kehitys/>
- 12–15-vuotiaan tytöt kehitys. 21.2.2019. [Verkkosivu]. Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL). [Viitattu 1.4.2020]. Saatavana: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/12-15-v/12-15-vuotiaan-tyton-fyysinen-kehitys/>
- 1–2-vuotiaan persoonallisuuden kehitys. 22.2.2019. [Verkkosivu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto MLL. [Viitattu 7.3.2020]. Saatavana: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/1-2-v/1-2-vuotiaan-persoonallisuuden-kehitys/>
4. seksuaalisuuden porras: Idoli ihastuttaa. 3.2.2015. [Video]. Haastateltu: LL, lastenpsykiatrian erikoislääkäri, asiantuntijalääkäri Raisa Cacciatore. Helsinki: Väestöliitto. [Viitattu 29.3.2020]. Saatavana: <https://www.youtube.com/watch?v=Z6rG8vadQpw>
5. seksuaalisuuden porras: Tuttu, mutta salattu. 3.2.2015. [Video]. Haastateltu: LL, lastenpsykiatrian erikoislääkäri, asiantuntijalääkäri Raisa Cacciatore. Helsinki: Väestöliitto. [Viitattu 29.3.2020]. Saatavana: <https://www.youtube.com/watch?v=IFC5vGZi2bM>
6. seksuaalisuuden porras: Tuttu, kaverille kerrottu. 3.2.2015. [Video]. Haastateltu: LL, lastenpsykiatrian erikoislääkäri, asiantuntijalääkäri Raisa Cacciatore. Helsinki: Väestöliitto. [Viitattu 29.3.2020]. Saatavana: <https://www.youtube.com/watch?v=ge3mhBLpnUE>
7. seksuaalisuuden porras: Tykkään sinusta! 3.2.2015. [Video]. Haastateltu: LL, lastenpsykiatrian erikoislääkäri, asiantuntijalääkäri Raisa Cacciatore. Helsinki: Väestöliitto. [Viitattu 29.3.2020]. Saatavana: <https://www.youtube.com/watch?v=sJDYyamamv4>
8. seksuaalisuuden porras: Käsi kädessä. 3.2.2015. [Video]. Haastateltu: LL, lastenpsykiatrian erikoislääkäri, asiantuntijalääkäri Raisa Cacciatore. Helsinki: Väestöliitto. [Viitattu 29.3.2020]. Saatavana: <https://www.youtube.com/watch?v=NOYarGvrhh4&t=6s>

9. seksuaalisuuden porras: Suudellen. 3.2.2015. [Video]. Haastateltu: LL, lastenpsykiatrian erikoislääkäri, asiantuntijalääkäri Raisa Cacciatore. Helsinki: Väestöliitto. [Viitattu 29.3.2020]. Saatavana: <https://www.youtube.com/watch?v=DT4n2cJJAuk>
- Aaltonen, J. 2012. Turvataitoja nuorille. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 28.3.2020]. Saatavana: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90817/Opas_21%20_verkko.pdf?sequence=1
- Adrenaliini, suorituskyky ja aktivoiva hormoni. 9.2.2018. [Verkkosivu]. Helsinki: Mielenihmeet. [Viitattu 6.4.2020]. Saatavana: <https://mielenihmeet.fi/adrenaliini-suorituskyky-ja-aktivoiva-hormoni/>
- Annon, J. 1977. The PLISSIT Model: A Proposed Conceptual Scheme for the Behavioral Treatment of Sexual Problems. Teoksessa: J. Fischer & L. Harvey (toim.) Handbook of Behavior Therapy with Sexual Problems: Volume 1 General Procedures. New York: Pergamon Press Inc. 70–83.
- Aronen, E. & Sorsa, J. 12.12.2018. Vanhemmuustaitojen ohjauksen teoreettinen tausta, työskentelyote ja menetelmät. [Verkkosivu]. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. [Viitattu 5.4.2020]. Saatavana: <https://www.kaypahoito.fi/nix02618>
- Bildjuschkin, K. & Ruuhilahti, S. 2010. Puhutaan seksuaalisuudesta: ammatillisia kohtaamisia sosiaali- ja hoitotyössä. Helsinki: Kirjapaja.
- Bildjuschkin, K. 2012. Oman seksuaalisuuden pohtiminen. Teoksessa: K. Bildjuschkin & S. Ruuhilahti (toim.) HOT: huolehti, ohjaa ja tue. [Verkkojulkaisu]. Turku: Turun kaupunki. Sosiaali- ja terveystoimen julkaisuja. 78–80. [Viitattu 3.4.2020]. Saatavana: <http://www.nektaria.fi/site/wp-content/uploads/2019/10/HOT-nettiversio.pdf>
- Cacciatore, R. 2006. Seksuaalisuus eri ikäisillä: Lasten ja nuorten seksuaalisuus. Teoksessa: D. Apter, L. Väisälä & K. Kaimola (toim.) Seksuaalisuus. Helsinki: Duodecim, 205–225.
- Cacciatore, R. 2007. Huomenna pannaan pussauskoppiin: Eväitä tyttönä ja poikana kasvamisen haasteisiin syntymästä murrosikään: Opas vanhemmille. Helsinki: WSOY.
- Cacciatore, R. Korteniemi-Poikela, E. & Huovinen, M. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Helsinki: WSOY.
- Elätkö riskisuhteessa?. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Väestöliitto. [Viitattu 6.4.2020]. Saatavana: https://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhteen_lah-tokohtia/sitoutuminen_ja_laheisyys/elatko-riskisuhteessa/
- Hamarus, P. 8.8.2016. Kiusaaminen. [Verkkosivu]. Helsinki: Nuortenlinkki. [Viitattu 6.4.2020]. Saatavana: <https://nuortenlinkki.fi/tietopiste/tietoartikkelit/mielenterveys/kiusaaminen>

- Happonen, K. 30.5.2019. Naisen euro on nyt 84,27 senttiä – palkkaerot naisten ja miesten välillä kaventuivat hieman. [Verkkolehtiartikkeli]. Helsinki: Aamulehti. [Viitattu 5.4.2020]. Saatavana: <https://www.aamulehti.fi/a/34e410c6-72be-411a-a005-ed327560b6e3>
- Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M. & Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset: HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 3/2016. [Viitattu 5.5.2020]. Saatavana: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hermanson, E. 2019. Tapa- ja moraalikasvatus. [Verkkosivu]. Helsinki: Duodecim Oy. [Viitattu 7.9.2020]. Saatavana: https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00306
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Honkanen, N. 2017. Onnelliseksi – seksuaalisuus läpi elämänkaaren. Helsinki: Kustannus-osakeyhtiö Siltala.
- Identiteetti – Kuka minä olen? Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura ry. [Viitattu 5.4.2020]. Saatavana: <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/identiteetti-kuka-min%C3%A4-olen>
- Ikonen, R. & Halme, N. 2018. Lasten ja nuorten kokemaa seksuaalista häirintää ja väkivaltaa: Kouluterveyskyselyn 2017 tuloksia. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Tutkimuksesta tiivistä 6. [Viitattu 6.4.2020]. Saatavana: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136131/URN_ISBN_978-952-343-091-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Ikonen, R. & Helakorpi, S. 2019. Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 33/2019. [Viitattu 29.3.2020]. Saatavana: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138562/Tilastoraportti_33_Kouluterveyskysely.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Ikonen, R., Hietämäki, J., Laakso, R., Heino, T., Seppänen, J. & Halme, N. 2017. Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi: Kouluterveyskyselyn tuloksia. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimuksesta tiivistä 21. [Viitattu 6.4.2020]. Saatavana: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135232/URN_ISBN_978-952-302-903-3.pdf?sequence=1
- Ilmonen, K. & Korhonen, E. 2015. Seksuaalioikeudet: Väestötietosarja 28. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Väestöliitto. [Viitattu 19.3.2020]. Saatavana: https://www.vaestoliitto.fi/@Bin/5048510/va%CC%88esto%CC%88liitto_seksuaalioikeudet_web.pdf
- Ilmonen, T. & Nissinen, J. 2006. Mitä seksuaalisuus on: Seksologian peruskäsitteistöä. Teoksessa: D. Apter, L. Väisälä & K. Kaimola (toim.) Seksuaalisuus. Helsinki: Duodecim, 20–26.

- Ilmonen, T. 2006. Seksuaalisuuden kohtaaminen asiakastyössä: Seksuaalineuvonta. Teoksessa: D. Apter, L. Väisälä & K. Kaimola (toim.) Seksuaalisuus. Helsinki: Duodecim, 41–59.
- Kallio, M. 2013. Terve ja turvallinen seksuaalisuus nuoruudessa. [Verkkajulkaisu]. Väestöliitto. [Viitattu 6.4.2020]. Saatavana: <https://docplayer.fi/2133256-Terve-ja-turvallinen-seksuaalisuus-nuoruudessa.html>
- Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Keskinen, P., Saha, M-T. & Hero, M. 10.8.2018. Puberteetti – matkalla kohti aikuisuutta. [Verkkajulkaisu]. Pfizer Oy. [Viitattu 1.4.2020]. Saatavana: https://www.terveydentukena.fi/sites/default/files/2018-10/56620_Pfizer_Puberteetti_LAYLR_3.pdf
- Kiinnostaako seksologian asiantuntijuus? Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Suomen Seksologinen Seura. [Viitattu 4.4.2020]. Saatavana: <https://seksologinenseura.fi/kiinnostaako-seksologian-asiantuntijuus/>
- Kinnunen, S. 2001. Tytöt, pojat & seksi: Kuinka tuen lapsen seksuaalista kasvua. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Kiviruusu, O. 2017. Itsetunto. [Verkkosivu] Helsinki: Nuortenlinkki. [Viitattu 5.4.2020]. Saatavana: <https://nuortenlinkki.fi/tietopiste/tietoartikkelit/mielenterveys/itsetunto>
- Klemetti, R. & Raussi-Lehto, E. 2016. Edistä, ehkäise, vaikuta – Seksuaali- ja lisääntymis-terveyden toimintaohjelma 2014–2020. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. 3. tarkennettu painos. [Viitattu 19.3.2020]. Saatavana: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116162/THL_OPAS33_VERKKO9.3.2016.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Korkiamäki, R. 2018. Nuorten vertaissuhteet voimavarana. Haaste 18 (3), 12–14.
- Korteniemi-Poikela, E. & Cacciatore, R. 2010. Portaita pitkin: Lapsen ja nuoren seksuaalisuuden kehittyminen: Opas vanhemmille. Helsinki: WSOY.
- KvantiMOTV. 26.8.2010. Kyselylomakkeen laatiminen. [Verkkosivu]. [Viitattu 7.9.2020]. Saatavana: <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kyselylomake/laatiminen.html#ra-kennevaihtoehdot>
- L 11.6.1999/731 Suomen perustuslaki.
- L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.
- L 30.12.2014/1325. Yhdenvertaisuuslaki.

- Lajunen, K., Andell, M., Jalava, L., Kemppainen, K., Pakkanen, M. & Ylenius-Lehtonen, M. Turvataitoja lapsille: Turvataitokasvatuksen oppimateriaali. [Verkkojulkaisu]. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. [Viitattu 28.3.2020]. Saatavana: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90799/URN_ISBN_978-952-245-796-7.pdf?sequence=1
- Lammi-Taskula, J. 2016. Saatteeksi. Teoksessa: T. Heino, S. Hyry, S. Ikäheimo, M. Kuronen & R. Rajala (toim.) Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset: HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 3/2016. 3–5. [Viitattu 5.5.2020]. Saatavana: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lapsen oikeudet sijaishuollossa. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 6.4.2020]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa/lapsen-oikeudet-sijaishuollossa>
- Lastensuojelulaitokset. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 6.4.2020]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>
- Leinonen, M., Otonkorpi-Lehtoranta, K. & Heiskanen, T. 2017. Kyselyhaastattelu. Teoksessa: M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvaara (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 87–110.
- Miksi ohjeita seksuaalisuuteen? 11.8.2016. [Video]. Haastateltu: LL, lastenpsykiatrian erikoislääkäri, asiantuntijalääkäri Raisa Cacciatore. Helsinki: Väestöliitto. [Viitattu 29.3.2020]. Saatavana: https://www.youtube.com/watch?v=pOhVz3kA_h0
- Moilanen, H. 2018. Kehotunnekasvatusta ja turvataitoja. [Verkkolehtiartikkeli]. Talentia-lehti 5.11.2018. [Viitattu 24.10.2020]. Saatavana: <https://www.talentia-lehti.fi/kehotunnekasvatusta-ja-turva-taitoja/>
- Murrosikä. 27.2.2020. [Verkkosivu]. Mannerheimin lastensuojeluliitto: Nuortennetti. [Viitattu 1.4.2020]. Saatavana: <https://www.nuortennetti.fi/mieli-ja-keho/murrosika/>
- Mäkäräinen, S. 2016. Alkoholi ja seksi. [Verkkosivu]. Helsinki: Nuortenlinkki. [Viitattu 5.4.2020]. Saatavana: <https://nuortenlinkki.fi/tietopiste/tietoartikkelit/alkoholi/alkoholi-ja-seksi>
- Nuoren aivojen kehitys. 24.2.2020. [Verkkosivu]. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL). [Viitattu 2.4.2020]. Saatavana: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/12-15-v/nuoren-aivojen-kehitys/>
- Nykänen, H. 2014. Pyykinpesusta ja elokuvien katselusta tappouhkauksiin - työntekijä avaa lastenkodin arkea. [Verkkouutinen]. YLE. [Viitattu 6.4.2020]. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-7476590>

- Oinonen, M. & Susineva, A. 2019. Seksuaalikasvattajan käsikirja. Helsinki: Hivpoint.
- Ojanen, J. Ei päiväystä. Elätkö riskisuhteessa? [Verkkosivu]. Helsinki: Väestöliitto. [Viitattu 5.4.2020]. Saatavana: https://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhteen_lahtokohtia/sitoutuminen_ja_laheisyys/elatko-riskisuhteessa/
- Ojanen, J. Ei päiväystä. Miksi sitoutuminen parisuhteeseen on välillä vaikeaa? [Verkkosivu]. Helsinki: Väestöliitto. [Viitattu 6.4.2020]. Saatavana: https://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhteen_lahtokohtia/sitoutuminen_ja_laheisyys/miksi-sitoutuminen-parisuhteeseen/
- Oksanen, J. 2015. SEKSU: Seksuaaliterveyttä ja suhdetaitoja – Opas autismin kirjon nuorille ja aikuisille sekä heidän kumppaneilleen. Helsinki: Yksin ja kaksin -seksuaalikasvatusthanke (2013–2015), Autismisäätiö.
- Omat rajat ja lähisuhteet. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Naistenkartano. [Viitattu 6.4.2020]. Saatavana: <https://www.naistenkartano.com/omat-rajat-ja-lahisuhteet/>
- Paalanen, T. 2011. Etiikka seksuaalineuvonnassa. Teoksessa: M. Ritamo, K. Ryttyläinen-Korhonen & S. Saarinen (toim.) Seksuaalineuvonnan tueksi. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). Raportti 27/2011. 21–42. [Viitattu 5.4.2020]. Saatavana: <https://thl.fi/documents/10531/95613/Raportti%202011%2027.pdf>
- Pelastakaa lapset ry. 2018. Lasten ja nuorten kokemaa seksuaalista häirintää ja siihen liittyvä kiusaaminen digitaalisessa mediassa. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Pelastakaa lapset ry. [Viitattu 30.3.2020]. Saatavana: https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaa-lapset/main/2018/08/31131602/Sexting_raportti_web-002.pdf
- Pietilä, I. 2017. Ryhmäkeskustelu. Teoksessa: M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvoori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 111–130.
- Promotion of Sexual Health Recommendations for Action. 2000. [Verkkojulkaisu]. Guatemala: Pan American Organization, World Health Organization. [Viitattu 4.11.2020]. Saatavana: <https://www.paho.org/hq/dmdocuments/2008/PromotionSexualHealth.pdf>
- Päihitteet ja aggressiivisuus. 2009. [Verkkosivu]. Helsinki: Päihdelinkki. [Viitattu 5.4.2020]. Saatavana: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/aggressiivisuus-ja-vakivalta/paihteet-ja-aggressiivisuus>
- Rajoitukset sijaishuollossa. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). [Viitattu 6.4.2020]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasvatus/tyoprosessi/sijaishuolto/rajoitukset-sijaishuollossa>
- Rajojen asettaminen lapselle. 25.9.2018. [Verkkosivu]. Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL). [Viitattu 7.9.2020]. Saatavana: <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/rajojen-asettaminen-lapselle/>

- Rinta-Tassi, M. 23.9.2019. Lähes joka viides yläkoululainen jättää kokonaan käyttämättä ehkäisyä – ”Valistus ei ole mennyt perille”. [Verkkouutinen]. Yle Uutiset. [Viitattu 14.10.2020]. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-10980813>
- Ruuhilahti, S. & Bildjuschkin, K. 2011. Lumme – malli: Voimaa seksuaaliseen kasvuun. Helsinki: Nektaria ry.
- Ruusuvuori, J. & Nikander, P. 2017. Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa: M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 427–444.
- Räty, T. 2019. Lastensuojelulaki: Käytäntö ja soveltaminen. 4. uudistettu painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Santalahti, T. 2018. Nuorten seksuaalisuus ja seksuaaliterveys. [Verkkosivu]. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. [Viitattu 11.2.2020]. Saatavana: <https://www.koulunterveyskirjasto.fi/aihe/opettajalle-ja-opiskeluhuollolle/opettajan-opas-nuorten-seksuaalisuus-ja-seksuaaliterveys>
- Savioja, H., Sumia, M. & Kaltiala-Heino, R. 8.3.2015. Nuoruusiän seksuaalikokemukset vaikuttavat mielenterveyteen. [Verkkosivu]. Helsinki: Potilaan lääkärilehti. [Viitattu 6.4.2020]. Saatavana: <https://www.potilaanlaakarilehti.fi/artikkelit/nuoruusiän-seksuaalikokemukset-vaikuttavat-mielenterveyteen/>
- Seksologian ammattietiikan ohjeisto. 1.6.2009. [Verkkosivu]. Helsinki: Suomen Seksologinen Seura. [Viitattu 5.4.2020]. Saatavana: <https://seksologinenseura.fi/seksologian-ammattietiikan-ohjeisto/>
- Seksuaalikasvatuksen osa-alueet. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Väestöliitto. [Viitattu 2.11.2020]. Saatavana: https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/kokonaisvaltainen-seksuaalikasva/seksuaalikasvatuksen-osa-alueet/
- Seksuaalikasvatus. 12.7.2019. [Verkkosivu]. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 4.4.2020]. Saatavana: https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/seksuaalikasvatus
- Seksuaalisuus ja mielenterveys. 2.1.2020. [Verkkosivu]. Helsinki: Sexpo. [Viitattu 6.4.2020]. Saatavana: <https://sexpo.fi/kootusti-tietoa/seksuaalisuus-ja-mielenterveys/>
- Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, J. 2015. Lapsen kiintymyssuhteet tavanomaisissa ja poikkeavissa olosuhteissa. Teoksessa: J. Sinkkonen & K. Tervonen-Arnkil (toim.) Lapsi uusissa oloissa: Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 23–39.

- Sinkkonen, J. 2015. Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoitettaessa? Teoksessa: J. Sinkkonen & K. Tervonen-Arnkil (toim.) Lapsi uusissa oloissa: Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 148–164.
- Soisalo, R. 2012. Särkyvä mieli – lasten ja nuorten psyykinen oireilu. [Verkojulkaisu]. Tallinna: Suomen Psykologinen Instituuttijhdistys ry. [Viitattu 6.9.2020]. Saatavana: <https://peda.net/liperi/liperin-koulu/oppilashuolto2/kirjoja/s%C3%A4rkyv%C3%A4-mieli:file/download/c2cadc7a782774548ccb3e23f48c1a72ede6b869/S%C3%A4rkyv%C3%A4%20Mieli%20kirja.pdf>
- Sukupuolen moninaisuus. 2019. [Verkkosivu]. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 5.4.2020]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus>
- Syömishäiriöt. 5.8.2017. [Verkkosivu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL). [Viitattu 6.4.2020]. Saatavana: <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriseihin/nuoren-mielenterveysongelmat/syomishairiot/>
- Tilastokeskus. 2018. Sukupuolten tasa-arvo Suomessa. [Verkojulkaisu]. Helsinki. [Viitattu 5.4.2020]. Saatavana: http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluetteloyyti_sts_201800_2018_19722_net.pdf
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uud. laitos. Helsinki: Tammi.
- UNESCO. 2018. International technical guidance on sexuality education: An evidence-informed approach. [Verkojulkaisu]. Ranska: UNESCO. [Viitattu 9.9.2020]. Saatavana: https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/ITGSE_en.pdf
- UNICEF. Ei päiväystä. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. [Verkojulkaisu]. Suomen UNICEF. [Viitattu 30.3.2020]. Saatavana: https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf
- Valvira. 2013. Itsemääräämisoikeuden toteutuminen sosiaalihuollon ympärivuorokautisissa palveluissa: Lastensuojelussa, vammaispalveluissa, mielenterveyspalveluissa ja päihdehuollossa. Selvityksiä 1:2013. [Verkojulkaisu]. Helsinki: Valvira. [Viitattu 7.9.2020]. Saatavana: https://www.valvira.fi/documents/14444/22511/Selvityksia_1_2013.pdf
- Vanhempien antama seksuaalikasvatus. 12.7.2019. [Verkkosivu]. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 6.4.2020]. Saatavana: https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/seksuaalikasvatus/vanhempien-antama-seksuaalikasvatus
- Vehkalahti, K. 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Finn Lectura.
- Wekerle, C., Goldstein, A., Tanaka, M. & Tonmyr, L. 2017. Childhood sexual abuse, sexual motives, and adolescent sexual risk-taking among males and females receiving

child welfare services. Teoksessa: C. Wekerle. Child Abuse & Neglect: The International Journal vol 66. Amsterdam: Elsevier. 101–111.

WHO ja BZgA. 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa: Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. [Verkkopublication]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). [Viitattu 3.4.2020]. Saatavana: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 5 uud. P. Jyväskylä: PS-kustannus.

Virtanen, J. 24.3.2014. Sairaudet ja seksuaalisuus. [Verkkosivu]. Helsinki: Vernerinet. [Viitattu 6.4.2020]. Saatavana: <https://verneri.net/yleis/sairaudet-ja-seksuaalisuus>

World programme for human rights education. 2017. [Verkkopublication]. New York and Geneva: United Nations and UNESCO. [Viitattu 9.9.2020]. Saatavana: <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/ThirdPhaseWPHREducation.pdf>

Vänskä, A. 2012. Muodikas lapsuus: lapset mainoskuviissa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy.

YK. 1948. Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. [Verkkopublication]. [Viitattu 5.4.2020]. Saatavana: https://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2016/05/YK_Ihmisoikeuksien-julistus.pdf

LIITTEET

Liite 1. Seinäjoen ammattikorkeakoulun eettisen toimikunnan lausunto suunnitellusta opin-
näytetyöhön liittyvästä tutkimuksesta

Liite 2. Nuorten kyselylomake

Liite 3. Ohjaajien haastattelukysymykset

Liite 4. Fokusryhmähaastattelun sisällönanalyysi

Liite 1. Seinäjoen ammattikorkeakoulun eettisen toimikunnan lausunto suunnitellusta opinnäytetyöhön liittyvästä tutkimuksesta

Seinäjoen ammattikorkeakoulun eettinen toimikunta

3.3.2020

Asia: Lausunto suunnitellusta opinnäytetyöhön liittyvästä tutkimuksesta

Tutkimuksen nimi: Seksuaalikasvatus lastensuojeluyksikössä: nuorten ja työntekijöiden kokemuksia toteutuneesta seksuaalikasvatuksesta

Tutkimuksesta vastaava henkilö:

Yksikön johtaja, YTT, Päivi Rinne, opinnäytetyön ohjaaja

Seinäjoen ammattikorkeakoulun eettinen toimikunta käsitteli sähköpostikokouksessaan 2.3.2020 edellä mainittua suunnitteilla olevaa tutkimusta ja siihen liittyviä asiakirjoja.

Toimikunta antaa tutkimuksesta puoltavan lausunnon todeten, ettei tutkimus loukkaa ihmisarvoa eikä aiheuta sen laatuista vahinkoa, joka loukkaisi tutkittavien inhimillisiä oikeuksia.

Tutkimuksen hyötyjen ja siihen liittyvien mahdollisten riskien arvioinnin perusteella toimikunta pitää suunniteltua tutkimusta eettisesti hyväksyttävänä.

Elina Varamäki
puheenjohtaja

Seliina Päällisaho
sihteeri

SeAMK Toimisto

PL 412
60101 Seinäjoki
Käyntiosoite:
Kampusranta 11, Frami F
60320 Seinäjoki
puh. 020 124 3000
seamk@seamk.fi

SeAMK

P.O. Box 412, FI-60101 Seinäjoki
Finland
Street address:
Kampusranta 11, Frami F
60320 Seinäjoki
tel. +358 20 124 3000
seamk@seamk.fi

Liite 2. Nuorten kyselylomake

Opinnäytetyö: Seksuaalikasvatus lastensuojeluyksikössä

Hei! Olemme sosionomiopiskelijat Emmi Kilpi ja Mirka Rauta Seinäjoen ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä aiheesta, joka käsittelee muun muassa murrosikää, kaverisuhteita ja seurustelua sekä yksityisyyttä. Opinnäytetyö tehdään yhteistyössä *Lastensuojeluyksikön* kanssa.

Tarkoituksenamme on selvittää, minkälaisista seksuaalisuuteen liittyvistä asioista olet saanut tietoa *Lastensuojeluyksikössä* ja mitkä asiat vielä mietityttävät. Seksuaalisuudesta puhuminen on tärkeää, jotta tiedät, mitä kaikkea siihen kuuluu. Tällöin pystyt pitämään huolta terveydestäsi ja vaikuttamaan siihen, että sinulla ja muilla on hyvä olla. Kysymme seksuaalisuuteen liittyvistä asioista sinulta ja muilta nuorilta. Tämän avulla saatte äänenne kuuluviin siinä, että kuinka paljon ja millä tavalla teidän mielestänne näitä asioita tulisi käsitellä jatkossa.

Kyselyssä kysymme erilaisia kysymyksiä, joihin **vastaaminen on vapaaehtoista**. Sinun henkilöllisyytesi ja *Lastensuojeluyksikön* nimi ei ilmene missään vaiheessa opinnäytetyötämme, sillä meillä on salassapitovelvollisuus. Voit tehdä kyselyn myös yhdessä ohjaajan kanssa, jos sinulla tulee jotain kysyttävää kyselyn edetessä. Ohjaaja ei saa tietää sinun henkilökohtaisia vastauksiasi, ellei itse halua näyttää niitä hänelle.

Tulemme myöhemmin haastattelemaan myös ohjaajia kyseisestä aiheesta, jolloin esitämme myös yhteenvedon kyselyn vastauksista. Yhteenvedossa vastaajien vastaukset eivät ole tunnistettavissa. Näin ohjaajat voivat alkaa kehittämään seksuaalikasvatusta lastensuojeluyksikössä.

Tähän kyselylomakkeeseen tulleet vastaukset hävitetään, kun opinnäytetyömme on valmis.

Näet kyselyn edetessä jokaisen sivun alareunasta missä vaiheessa kyselyä olet menossa.

Kiitos, että vastaat kyselyymme ja kehität näin sitä, kuinka ohjaajat käsittelevät jatkossa sinun ja muiden nuorten kanssa seksuaalisuuteen liittyviä asioita.

Tällä sivulla kysymme yleistietoja sinusta ja *Lastensuojeluyksiköstä*

1. Syntymävuosi

2. Sukupuoli

- Nainen
- Mies
- Muu

3. Kauanko olet ollut *Lastensuojeluyksikössä*?

- Alle kuukausi
- 1-6 kuukautta
- 7-12 kuukautta
- 1-2 vuotta
- Yli 2 vuotta

4. Onko *Lastensuojeluyksikössä* sellainen aikuinen, jonka kanssa pystyt keskustelemaan mistä vain?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Kysymyksen säännöt

Onko Lastensuojeluyksikössä sellainen aikuinen, jonka kanssa pystyt keskustelemaan mistä vain?

Kyllä

Sääntö: Näytä kysymyksiä

Jos vaihtoehto on valittu Näytä kysymyksiä Kertoisitko, minkä takia hänen kanssaan on helppo keskustella?

Ei

Sääntö: Näytä kysymyksiä

Jos vaihtoehto on valittu Näytä kysymyksiä Kertoisitko, miksi sinusta tuntuu siltä?

En osaa sanoa

Sääntö: Näytä kysymyksiä

Jos vaihtoehto on valittu Näytä kysymyksiä Kertoisitko, miksi sinusta tuntuu siltä?

Sääntö: Näytä kysymyksiä

Jos vaihtoehto on valittu Näytä kysymyksiä Kertoisitko, miksi sinusta tuntuu siltä?

5. Kertoisitko, minkä takia hänen kanssaan on helppo keskustella?

Kysymyksen säännöt

Kertoisitko, minkä takia hänen kanssaan on helppo keskustella?

Ei vielä kysymyssääntöjä

Kysymys Onko Lastensuojeluyksikössä sellainen aikuinen, jonka kanssa pystyt keskustelemaan mistä vain? on Näytä kysymyksiä sääntö tälle kysymykselle

6. Kertoisitko, miksi sinusta tuntuu siltä?

Kysymyksen säännöt

Kertoisitko, miksi sinusta tuntuu siltä?

Ei vielä kysymyssääntöjä

Kysymys **Onko Lastensuojeluyksikössä sellainen aikuinen, jonka kanssa pystyt**

keskustelemaan mistä vain? on *Näytä kysymyksiä* sääntö tälle kysymykselle

Kysymys **Onko Lastensuojeluyksikössä sellainen aikuinen, jonka kanssa pystyt**

keskustelemaan mistä vain? on *Näytä kysymyksiä* sääntö tälle kysymykselle

Kysymys **Onko Lastensuojeluyksikössä sellainen aikuinen, jonka kanssa pystyt**

keskustelemaan mistä vain? on *Näytä kysymyksiä* sääntö tälle kysymykselle

Tällä sivulla aiheena: Henkilökohtainen hygienia ja itsensä arvostaminen

7. Mitä seuraavista asioista on käsitelty *Lastensuojeluyksikössä*?

Voit valita useita vaihtoehtoja

- Pukeutuminen
- Peseytyminen
- Terveellinen ruokailu
- Liikunta
- Uni
- Meikkaaminen tai muu ehostautuminen
- Karvanpoisto (parranajo, sheivaaminen)

8. Millä tavalla toivoisit *Lastensuojeluyksikössä* käsiteltävän henkilökohtaiseen hygieniaan ja itsensä arvostamiseen liittyviä asioita?

Esimerkiksi peseytyminen, riittävä uni, terveellinen ruokailu ja liikkuminen.

Voit valita useita vaihtoehtoja

- Keskustelu kahden kesken omaohjaajan kanssa
- Keskustelu kahden kesken jonkun muun ohjaajan kanssa
- Ryhmäkeskustelu, jossa on mukana ohjaajia ja muita nuoria
- Kirjoittaa kysymyksiä ohjaajille ilman omaa nimeäni
- Joku muu tapa, mikä
- En halua käsitellä näitä asioita *Lastensuojeluyksikössä*

Tällä sivulla kysymysten aiheena: Murrosikä ja kehon muutokset

9. Mitä seuraavista murrosikään liittyvistä asioista on käyty läpi *Lastensuojeluyksikössä*?

Voit valita useita vaihtoehtoja

- Kuukautiset
- Siemensyöksyt
- Kehon muotojen muutokset
- Karvoituksen kasvu
- Hien erityksen lisääntyminen
- Finnit
- Äänenmurros
- Tunteet (esim. ihastuminen)
- Itsetunto
- Itsevarmuus
- Seurustelu

10. Mistä murrosikään ja kehon muutoksiin liittyvistä asioista sinä haluaisit tai mahdollisesti muut *Lastensuojeluyksikössä* asuvat nuoret haluaisivat enemmän tietoa?

11. Millä tavalla toivoisit *Lastensuojeluyksikössä* käsiteltävän murrosikään ja kehon muutoksiin liittyviä asioita?

Esimerkiksi kuukautiset, karvoituksen kasvu, kehon muotojen muuttuminen, äänenmurros, itsetunto ja itsevarmuus.

Voit valita useita vaihtoehtoja

- Keskustelu kahden kesken omaohjaajan kanssa
- Keskustelu kahden kesken jonkun muun ohjaajan kanssa
- Ryhmäkeskustelu, jossa on mukana ohjaajia ja muita nuoria
- Kirjoittaa kysymyksiä ohjaajille ilman omaa nimeäni
- Joku muu tapa, mikä
- En halua käsitellä näitä asioita *Lastensuojeluyksikössä*

Tällä sivulla aiheena: Ihmissuhteet ja seurustelu

12. Onko sinulla ystävä/kaveri, jonka kanssa pystyt puhumaan mistä vain?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

13. Tuetaanko *Lastensuojeluyksikössä* ystävyys-/kaverisuhteitasi?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Kysymyksen säännöt

Tuetaanko *Lastensuojeluyksikössä* ystävyys-/kaverisuhteitasi?**Kyllä**

Sääntö: Näytä kysymyksiä

Jos vaihtoehto on valittu Näytä kysymyksiä Millä tavalla?

Ei

Sääntö: Näytä kysymyksiä

Jos vaihtoehto on valittu Näytä kysymyksiä Kertoisitko, miksi sinusta tuntuu siltä?

En osaa sanoa

Sääntö: Näytä kysymyksiä

Jos vaihtoehto on valittu Näytä kysymyksiä Kertoisitko, miksi sinusta tuntuu siltä?

14. Millä tavalla?

Kysymyksen säännöt

Millä tavalla?

Ei vielä kysymyssääntöjä

Kysymys **Tuetaanko Lastensuojeluyksikössä ystävyys-/kaverisuhteitasi?** on *Näytä kysymyksiä* sääntö tälle kysymykselle

15. Kertoisitko, miksi sinusta tuntuu siltä?

Kysymyksen säännöt

Kertoisitko, miksi sinusta tuntuu siltä?

Ei vielä kysymyssääntöjä

Kysymys **Tuetaanko Lastensuojeluyksikössä ystävyys-/kaverisuhteitasi?** on Näytä kysymyksiä sääntö tälle kysymykselle

Kysymys **Tuetaanko Lastensuojeluyksikössä ystävyys-/kaverisuhteitasi?** on Näytä kysymyksiä sääntö tälle kysymykselle

16. Millä tavalla toivoisit Lastensuojeluyksikössä käsiteltävän ystävyys-/kaverisuhteisiin liittyviä asioita?

Esimerkiksi minkälainen on hyvä kaverisuhte ja luotettava ystävä sekä miten selvittää riitatilanteet.

Voit valita useita vaihtoehtoja

- Keskustelu kahden kesken omaohjaajan kanssa
- Keskustelu kahden kesken jonkun muun ohjaajan kanssa
- Ryhmäkeskustelu, jossa on mukana ohjaajia ja muita nuoria
- Kirjoittaa kysymyksiä ohjaajille ilman omaa nimeäni
- Joku muu tapa, mikä
- En halua käsitellä näitä asioita Lastensuojeluyksikössä

17. Millä tavalla toivoisit Lastensuojeluyksikössä käsiteltävän ihastumiseen ja seurusteluun liittyviä asioita?

Esimerkiksi seurustelun aloittaminen, toisen kunnioittaminen ja huomioiminen, riitatilanteiden selvittäminen ja seurustelun päättyminen.

Voit valita useita vaihtoehtoja

- Keskustelu kahden kesken omaohjaajan kanssa
- Keskustelu kahden kesken jonkun muun ohjaajan kanssa
- Ryhmäkeskustelu, jossa on mukana ohjaajia ja muita nuoria

- Kirjoittaa kysymyksiä ohjaajille ilman omaa nimeäni
- Joku muu tapa, mikä
- En halua käsitellä näitä asioita *Lastensuojeluyksikössä*

18. Oletko saanut *Lastensuojeluyksikössä* tietoa eri seksuaalisista suuntautumista?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

Kysymyksen säännöt

Oletko saanut *Lastensuojeluyksikössä* tietoa eri seksuaalisista suuntautumista?

Kyllä

Sääntö: Näytä kysymyksiä

Jos vaihtoehto on valittu Näytä kysymyksiä Mistä seuraavista seksuaalisista suuntautumisista olet saanut tietoa *Lastensuojeluyksikössä*?

En

Ei vaihtoehdon sääntöjä

En osaa sanoa

Ei vaihtoehdon sääntöjä

19. Mistä seuraavista seksuaalisista suuntautumisista olet saanut tietoa *Lastensuojeluyksikössä*?

Voit valita useita vaihtoehtoja

- Heteroseksuaalisuus
- Homoseksuaalisuus
- Biseksuaalisuus
- Aseksuaalisuus
- Panseksuaalisuus

Kysymyksen säännöt

Mistä seuraavista seksuaalisista suuntautumisista olet saanut tietoa *Lastensuojeluyksikössä*?

Ei vielä kysymyssääntöjä

Kysymys **Oletko saanut Lastensuojeluyksikössä tietoa eri seksuaalisista suuntautumisista?** on *Näytä kysymyksiä* sääntö tälle kysymykselle

20. Koetko, että eri seksuaalisia suuntautumisista pitäisi käsitellä lisää *Lastensuojeluyksikössä*?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Tällä sivulla aiheena: Seksi ja ehkäisy

21. Mistä seuraavista seksiin ja ehkäisyyn liittyvistä asioista olet saanut tietoa *Lastensuojeluyksikössä*?

Voit valita useita vaihtoehtoja

- Itsetyydytys/masturbointi
- Eka kerta
- Yhdyntä
- Eri ehkäisymenetelmät
- Sukupuolitaudit
- Raskaus
- Omat rajat
- Suojaikäraja 16 vuotta

22. Minkälaisista masturbointiin, seksiin, ehkäisyyn tai sukupuolitauteihin liittyvistä asioista sinä tai mahdollisesti muut *Lastensuojeluyksikössä* asuvat nuoret haluaisivat enemmän tietoa?

23. Millä tavalla toivoisit *Lastensuojeluyksikössä* käsiteltävän masturbointiin, seksiin, ehkäisyyn ja sukupuolitauteihin liittyviä asioita?

Voit valita useita vaihtoehtoja

- Keskustelu kahden kesken omaohjaajan kanssa
- Keskustelu kahden kesken jonkun muun ohjaajan kanssa
- Ryhmäkeskustelu, jossa on mukana ohjaajia ja muita nuoria
- Kirjoittaa kysymyksiä ohjaajille ilman omaa nimeäni
- Joku muu tapa, mikä
- En halua käsitellä näitä asioita *Lastensuojeluyksikössä*

Tällä sivulla aiheena: Seksuaalinen häirintä

Seksuaalinen häirintä voi olla esimerkiksi koskemista ilman lupaa tai epämiellyttävää seksuaalisävytteistä puhetta, viestittelyä tai kuvien lähettelyä.

24. Mitä mielestäsi seksuaalinen häirintä on?

25. Mitä seuraavista asioista *Lastensuojeluyksikössä* on käyty läpi?

Voit valita useita vaihtoehtoja

- Kuvien lähettäminen toiselle ihmiselle
- Tuntemattoman ihmisen lähettämät kuvat sinulle
- Juttelu tuntemattomille sosiaalisessa mediassa

- Kuvien julkaiseminen sosiaalisessa mediassa
- Koskeminen toisiin ihmisiin
- Toisen ihmisen koskeminen sinuun
- Oma yksityisyys
- Omat rajat
- Muiden ihmisten rajat
- Seksuaalisesti vihjailevat ehdotukset ja puheet

26. Millä tavalla toivoisit *Lastensuojeluyksikössä* käsiteltävän seksuaaliseen häirintään liittyviä asioita?

Esimerkiksi paljastavat kuvat, epämiellyttävä koskeminen, seksuaalisesti vihjailevat puheet ja omat rajat.

Voit valita useita vaihtoehtoja

- Keskustelu kahden kesken omaohjaajan kanssa
- Keskustelu kahden kesken jonkun muun ohjaajan kanssa
- Ryhmäkeskustelu, jossa on mukana ohjaajia ja muita nuoria
- Kirjoittaa kysymyksiä ohjaajille ilman omaa nimeäni
- Joku muu tapa, mikä
- En halua käsitellä näitä asioita *Lastensuojeluyksikössä*

**27. Oletko nähnyt *Lastensuojeluyksikössä* sellaisia tilanteita, missä toisen rajoja ei kunnioiteta?
Esimerkiksi kosketaan ilman lupaa.**

- Kyllä
- En

Kysymyksen säännöt

Oletko nähnyt *Lastensuojeluyksikössä* sellaisia tilanteita, missä toisen rajoja ei kunnioiteta? Esimerkiksi kosketaan ilman lupaa.

Kyllä

Sääntö: Näytä kysymyksiä

Jos vaihtoehto on valittu Näytä kysymyksiä Mitä tällaisessa tilanteessa ohjaajan pitäisi mielestäsi tehdä?

En

Sääntö: Näytä kysymyksiä

Jos vaihtoehto on valittu Näytä kysymyksiä Jos sellaisia tilanteita tulee, mitä ohjaajan pitäisi mielestäsi tehdä?

28. Mitä tällaisessa tilanteessa ohjaajan pitäisi mielestäsi tehdä?

Kysymyksen säännöt

Mitä tällaisessa tilanteessa ohjaajan pitäisi mielestäsi tehdä?

Ei vielä kysymyssääntöjä

Kysymys **Oletko nähnyt Lastensuojeluyksikössä sellaisia tilanteita, missä toisen rajoja ei kunnioiteta? Esimerkiksi kosketaan ilman lupaa.** on *Näytä kysymyksiä* sääntö tälle kysymykselle

29. Jos sellaisia tilanteita tulee, mitä ohjaajan pitäisi mielestäsi tehdä?

Kysymyksen säännöt

Jos sellaisia tilanteita tulee, mitä ohjaajan pitäisi mielestäsi tehdä?

Ei vielä kysymyssääntöjä

Kysymys **Oletko nähnyt Lastensuojeluyksikössä sellaisia tilanteita, missä toisen rajoja ei kunnioiteta? Esimerkiksi kosketaan ilman lupaa.** on Näytä kysymyksiä sääntö tälle kysymykselle

Vielä viimeiset kysymykset ennen kuin kysely loppuu!

30. Nyt, kun olet vastannut aihepiireittäin kysymyksiin, mitä seksuaalisuuteen liittyviä aiheita **Lastensuojeluyksikössä** tulisi käsitellä enemmän?

Voit valita useita vaihtoehtoja

- Murrosikä
- Kuukautiset
- Kehon muutokset
- Pukeutuminen
- Hygienia
- Ihastuminen
- Seurustelu
- Seksi
- Ehkäisy
- Sukupuolitaudit

- Suojaikäraja 16 vuotta
- Masturbointi/itsetyydytys
- Omat rajat
- Seksuaalinen suuntautuminen
- Seksuaalioikeudet
- Seksuaalinen häirintä
- Internetin vaarat
- Joku muu, mikä?

31. Millä tavalla haluaisit käsitellä *Lastensuojeluyksikössä* edellisessä kohdassa valitsemiasi aiheita?

- Keskustelu kahden kesken omaohjaajan kanssa
- Keskustelu kahden kesken jonkun muun ohjaajan kanssa
- Ryhmäkeskustelu, jossa on mukana ohjaajia ja muita nuoria
- Kirjoittaa kysymyksiä ohjaajille ilman omaa nimeäni
- Joku muu tapa, mikä
- En halua käsitellä näitä asioita *Lastensuojeluyksikössä*

32. Kenen kanssa *Lastensuojeluyksikössä* haluaisit käsitellä kyseisiä aiheita?

33. Otamme mielellämme vastaan palautetta kyselystämme! Miltä tuntui vastata näihin kysymyksiin?

Liite 3. Ohjaajien haastattelukysymykset

FOKUSRYHMÄHAASTATTELU – KYSYMYKSET

1. Mitä on seksuaalikasvatus?
2. Minkälainen rooli seksuaalikasvatuksella on sijoitettujen lasten/nuorten elämässä?
3. Kuinka *Lastensuojeluyksikössä* toteutetaan seksuaalikasvatusta?
 - a. Minkälaisissa tilanteissa?
 - b. Kuinka seksuaalikasvatus näkyy omaohjaajatyössä?
4. Käsitelläänkö työyhteisössä seksuaalisuutta/seksuaalikasvatusta aiheena?
 - a. Miten?
 - b. Koetko sen tarpeelliseksi/riittäväksi?
5. Minkälaisia materiaaleja *Lastensuojeluyksikössä* on käytettävänä seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen?
 - a. Miten hyödynnätte niitä?
 - b. Miten koette niiden tarpeellisuuden/riittävyden?
6. Minkälaisena koet seksuaalikasvatuksen tämänhetkisen tilanteen *Lastensuojeluyksikössä*?
 - a. Koetko sen riittäväksi, miksi?
7. Mitä ajatuksia nuorten vastaukset herättävät?
8. Mitkä asiat ovat hyviä/toimivia seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa?
9. Minkälaisia haasteita koet seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa?
 - a. Minkälaisissa tilanteissa?
 - b. Minkälaista tukea/tietotaitoa kaipaisit haastavissa tilanteissa?
10. Minkälaisia toiveita/kehitysideoita näette *Lastensuojeluyksikön* seksuaalikasvatukselle?
11. Minkälainen on hyvä seksuaalikasvattaja?

Liite 4. Fokusryhmähaastattelun sisällönanalyysi

Yleiskäsitys seksuaalikasvatuksesta ja –kasvattajasta (kysymys 1 ja 11)

Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Seksuaalinen suuntautuminen ja fyysinen läheisyys ja murrosikä, seksuaalisuuden portaat	Seksuaalisuuden kehittyminen	Nuoren seksuaalisuuden kehityksen tukeminen	Seksuaalikasvatus on dialogista
Omien ja muiden turvallisten rajojen opettaminen	Turvataidot		
Hyvän itsetunnon opettamista arvostamalla muita ja itseään	Oman arvon tunteminen	Kunnioittava kohtaaminen	
Seksuaalikasvattaja on aito, rehellinen, kunnioittava, arvostava ja luotettava	Aitous, rehellisyys, kunnioitus, arvostus, luottamus	Kunnioittava kohtaaminen	
Voidaan oppia ja puhua yhdessä	Tiedonhaku		

Seksuaalikasvatuksen merkitys sijoitettujen lasten elämässä (kysymys 2)

Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Puutteelliset kotiolot vievät tilaa kokonaisvaltaiselta kehitymiseltä ja samalla myös seksuaalikasvatuksen toteuttamiselta	Puutteet kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja seksuaalikasvatuksessa	Nuoren kokonaisvaltaisen kehityksen viivästyminen	Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen haastavaa sijoitetuille nuorille
Puutteet ikätasoisessa seksuaalikasvatuksessa	Lapsen psyykinen ja sosiaalinen kehitys saattaa olla jäljessä ikätasostaan		
Puutteet elämänhallinnassa			
Traumatausta ja diagnostiikka	Traumatausta lisää epävarmuutta seksuaalikasvatuksen toteuttamiselle.	Seksuaalikasvattajan epävarmuus nostaa asioita esille.	

Seksuaalikasvatuksen nykytila yksikössä (kysymys 3, 6, 8 ja 9)

Pelkistetyt ilmaisut	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Turvallisuuden tunteen luominen rajojen opettamisella	Turvataitokasvatuksen avulla turvallisuutta	Turvataitokasvatus	Yläluokassa seksuaalikasvatuksen osa-alueita, joihin yksikössä toivotaan panostusta
Koetaan, että seksuaalikasvatukselle ei jää tilaa hektisessä arjessa	Työntekijän tietoisuuden lisääminen, Ajan puute	Työntekijän tiedonhakuun panostus	
Arjen tilanteissa tapahtuvaa seksuaalikasvatusta, aiheet nousevat nuorilta	Seksuaalikasvatus arjessa	Arjen seksuaalikasvatus	
Kulttuuristen erojen huomioiminen			
Asioiden esille tuominen ei saisi olla pelkästään uhkakuvien maalailua, vaan pitäisi tuoda myös asian hyviä puolia esiin.	Asioista puheeksi otto	Puheeksi otto	
Korostuu omaohjaajan rooli seksuaalikasvattajana	Omaohjaaja seksuaalikasvattajana	Omaohjaajuus	
Itsetyydytys nousi aiheena huomattavasti esiin			
Haasteena nähdään nuorten käsitykset seksuaalikasvatuksen aiheista	Nuorten tiedon taso		
Puutteet mediakasvatuksessa	Nuorten tiedon taso	Mediakasvatus	
Asioiden puheeksi otto haasteena, missä tilanteessa järkevää	Asioista puheeksi otto	Puheeksi otto	

Työyhteisön valmiudet (kysymykset 4 ja 5)

Pelkistetyt ilmaisut	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Työntekijöiden työskentely itsensä kanssa pohjana puheeksi otolle	Työntekijöiden itse-tuntemus	Itsetuntemus	Koetaan, että itsetuntemuksella on suuri rooli seksuaalikasvatusta toteutettaessa. Seksuaalikasvatus on yksikössä osa arkea arvostavassa työympäristössä, jossa hyödynnetään erilaisia materiaaleja.
Kahdenkeskiset keskustelut yleisiä	Tarvelähtöiset keskustelut nuoren kanssa kahden.	Ajankohtaisuus	
Keskustelut yleensä tarvelähtöisiä, eivät niinkään ennakoivia			
Haluttaisiin seksuaalikasvatuksen olevan suunnitelmallista, mutta yksikön arki ei mahdollista tätä	Ajanpuute ei anna tilaa suunnitelmalliselle seksuaalikasvatukselle	Ajanpuute	
Kirjallisuutta aiheesta löytyy työpaikalta, osa oli tietoisia, osa ei. Lueteltiin kirjoja nimeltä. Internetin hyödyntäminen.	Kirjallisuutta löytyy	Materiaali	
Toisten osaamisen hyödyntäminen.	Toisten osaamisen hyödyntäminen	Toisten osaaminen	
Hyvän työilmapiirin korostuminen.	Arvostava työilmapiiri	Arvostava ilmapiiri	
Arjen seksuaalikasvatus tulee luonnostaan.	Seksuaalikasvatus osa arkea huomattomasti	Arjen seksuaalikasvatus	

Seksuaalikasvatuksen kehitys (kysymys 10)

Pelkistetyt ilmaisut	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Toivotaan koulutusta aiheeseen liittyen	Seksuaalikasvattajan koulutus	Koulutus	Työntekijät toivoivat parille työntekijälle yksikössä koulutusta seksuaalikasvatuksesta ja kehittämispäivää, jossa asiaa voitaisiin käsitellä koko työyhteisön kanssa.
Puheeksi ottaminen osaksi arkea			
Mitä enemmän tietoa jostakin asiasta, sitä matalampi kynnyks asiaa käsitellä	Puheeksi ottaminen Kynnyksen mataltaminen käsitellä asioita		
Yhteistä keskustelua työyhteisössä			
Kehittämispäivä, jossa keskustelua avoimesti aiheesta	Kehittämispäivässä keskustelua seksuaalikasvatuksesta	Kehittämispäivä	